

**ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΑΝΩΤΑΤΗ ΔΙΑΚΛΑΔΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΠΟΛΕΜΟΥ**

**ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΑΣΦΑΛΕΙΑ»**

ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟ ΕΤΟΣ 2018 – 2019

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**«Οι ΗΠΑ και η Κοινή Πολιτική Άμυνας και Ασφάλειας της
Ευρωπαϊκής Ένωσης. Από τη δεκαετία του '80 στις μέρες μας»**

Δημήτριος Λ. Φουτζόπουλος

Επιβλέπων καθηγητής: Θεοδόσιος Καρβουναράκης

**ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ
ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 2020**

ΣΕΛΙΔΑ ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΔΗΛΩΣΗ ΠΕΡΙ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑΣ

«Δηλώνω υπευθύνως ότι όλα τα στοιχεία σε αυτήν την εργασία τα απέκτησα, τα επεξεργάσθηκα και τα παρουσιάζω σύμφωνα με τους κανόνες και τις αρχές της ακαδημαϊκής δεοντολογίας, καθώς και τους νόμους που διέπουν την έρευνα και την πνευματική ιδιοκτησία. Δηλώνω επίσης υπευθύνως ότι, όπως απαιτείται από αυτούς τους κανόνες, αναφέρομαι και παραπέμπω στις πηγές όλων των στοιχείων που χρησιμοποιώ και τα οποία δεν συνιστούν πρωτότυπη δημιουργία μου».

Δημήτριος Λ. Φουτζόπουλος

ΣΕΛΙΔΑ ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ

ΕΥΧΑΡΙΣΤΗΡΙΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Η παρούσα μεταπτυχιακή διατριβή εκπονήθηκε στο πλαίσιο του ΔΠΜΣ «Διεθνείς Σχέσεις και Ασφάλεια», το οποίο διοργανώθηκε με τη συνεργασία του Πανεπιστημίου Μακεδονίας και της Ανώτατης Διακλαδικής Σχολής Πολέμου, κατά το ακαδημαϊκό έτος 2018 – 2019.

Θα ήθελα να εκφράσω τις ευχαριστίες μου στον επιβλέποντα καθηγητή της μεταπτυχιακής μου διατριβής κ. Θεοδόσιο Καρβουναράκη, Καθηγητή του Τμήματος Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών, της Σχολής Κοινωνικών, Ανθρωπιστικών Επιστημών και Τεχνών του Πανεπιστημίου Μακεδονίας.

Δε θα μπορούσα να παραλείψω να ευχαριστήσω την σύζυγο και τα παιδιά μου για όλα...

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Πίνακας Σχημάτων και πινάκων	vii
Περίληψη	1
Abstract	3
Εισαγωγή	5
Κεφάλαιο 1^ο	9
1. Η Βορειοατλαντική Συμμαχία - Οργανισμός Βορειοατλαντικού Συμφώνου (North Atlantic Treaty Organization - NATO)	9
1.1 Εισαγωγή	9
1.2 Αρχές του NATO	10
1.3 Ιστορική εξέλιξη του NATO	11
1.3.1 Περίοδος Ψυχρού Πολέμου (1949-1989)	
1.3.2 Περίοδος μετά τον Ψυχρό Πόλεμο (1989-2001)	
1.3.3 Περίοδος μετά την 9/11 (2001-2014)	
1.3.4 Περίοδος μετά την Ουκρανία κρίση / πόλεμος Ρωσίας-Ουκρανίας (2014- σήμερα)	
1.4 Νέες απειλές ασφάλειας για τη Συμμαχία	19
1.4.1 Διάδοση όπλων μαζικής καταστροφής	
1.4.2 Άμυνα κυβερνοχώρου	
1.4.3 Ενεργειακή ασφάλεια	
1.5 Διεύρυνση και πολιτική εταιρικής σχέσης του NATO	21
1.5.1 Πρόγραμμα εταιρικής σχέσης για την ειρήνη	
1.6 Προϋποθέσεις Προσχώρησης στο NATO	23
1.7 Πολιτικά και οικονομικά ζητήματα	25
1.8 Αμυντικά και στρατιωτικά θέματα	26
1.9 Θέματα πόρων	26
1.10 Ασφάλεια και νομικά ζητήματα	26
1.11 Παγκόσμιες εταιρικές σχέσεις του NATO	27
1.12 Το Ευρωατλαντικό Συμβούλιο Σύμπραξης (Euro-Atlantic Partnership Council, EAPC)	28
Κεφάλαιο 2^ο	31

2. Ευρωπαϊκή Ένωση	31
2.1 Εισαγωγή	31
2.2 Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα, Ευρωπαϊκή Κοινότητα Ατομικής Ενέργειας (1957)	32
2.3 Συνένωση των οργάνων (1967)	32
2.3.1 Πρώτη διεύρυνση (1973)	
2.3.2 Ευρωπαϊκό Νομισματικό Σύστημα (1979)	
2.3.3 Δεύτερη (1981) και τρίτη διεύρυνση (1986)	
2.3.4 Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη (Single European Act) (1986)	
2.3.5 Η Συνθήκη του Μάαστριχτ (1991)	
2.3.6 Τέταρτη διεύρυνση (1995)	
2.3.7 Συνθήκη του Άμστερνταμ (1997)	
2.3.8 Συνθήκη της Νίκαιας (2000)	
2.3.9 Πέμπτη διεύρυνση (2004)	
2.3.10 Σύνταγμα της ΕΕ (που εγκρίθηκε στις 18 Ιουνίου 2004)	
2.4 Σχέσεις ΕΕ-NATO	37
2.4.1 Γιατί είναι σημαντική αυτή η σχέση;	
2.4.2 Ποιες είναι οι βασικές αρχές της σχέσης;	
2.4.3 Η εξέλιξη της θεσμικής σχέσης	
Κεφάλαιο 3^ο	45
3. NATO και Ευρωπαϊκή Ένωση	45
3.1 Θεσμικό πλαίσιο συνεργασίας ΕΕ-NATO	45
3.2 Οι πρώτες επίσημες επαφές	46
3.3 Η μόνιμη θεσμοθέτηση σχέσεων	47
3.4 Ορισμένα Θέματα και Προβλήματα	49
3.4.1 Η σημασία της μορφής Βορειοατλαντικού Συμβουλίου - Επιτροπής Πολιτικής και Ασφάλειας	
3.4.2 Υπάρχει «υπεροχή του NATO» στη σχέση ΕΕ-NATO;	
3.5 Η ανωτερότητα του NATO με νομικούς όρους	50
3.6 Η πολιτική διάσταση	51
3.7 Εξέλιξη μετά το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Ελσίνκι	52

3.8 Οι διατλαντικές σχέσεις και η σχέση Ευρωπαϊκής Ένωσης – NATO	55
3.9 Η σημασία των διατλαντικών σχέσεων για τη Σχέση Ευρωπαϊκής Ένωσης – NATO	55
3.10 Σχέσεις Ευρωπαϊκής Ένωσης – NATO	57
3.10.1 Από το ψυχρό πόλεμο έως το 1990 και έπειτα	
Οι διατλαντικές σχέσεις κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου	
3.10.2 Η δεκαετία του '90	
3.10.3 Διατλαντικές σχέσεις μετά την 11 ^η Σεπτεμβρίου	
Κεφάλαιο 4^ο	65
4. Αναλύοντας την Διατλαντική Συμφωνία	65
4.1 Γενικά	65
4.2 Οι πρώιμες συμμαχίες	65
4.3 Τα πρώτα βήματα του NATO	66
4.3.1 Η διαμόρφωση του NATO	
4.4 Η Σοβιετική απάντηση	67
4.4.1 Στρατιωτικές δραστηριότητες	
4.5 Πυρηνική κατανομή	69
4.6 Άλλες συνθήκες και συμμαχίες	69
4.7 Σχέσεις ΕΕ-NATO	70
4.7.1 Από το 1950	
4.7.2 Δεκαετία 70 και 80	
4.7.3 Από το 90 έως σήμερα	
Κεφάλαιο 5^ο	77
Συμπεράσματα	77
5.1 ΕΕ και NATO: Μεταξύ συγκρούσεων και συνεργασίας	79
5.2 Αντί Επιλόγου	81
Βιβλιογραφία	83

Πίνακας Σχημάτων και Πινάκων

Σχήμα 1. Η Ευρωπαϊκή Ένωση και το NATO έχουν σήμερα 22 κοινά κράτη μέλη

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η σχέση μεταξύ του NATO και της Ευρωπαϊκής Ένωσης εξελίχθηκε σταδιακά και σήμερα ήδη βρίσκεται σε μια ώριμη κατάσταση. Παρόλα αυτά, φαίνεται ότι πρέπει να πραγματοποιηθούν ακόμη περισσότερες αλλαγές στο μέλλον. Κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου, οι συνθήκες που διαμορφώναν τον κοινωνικοπολιτικό διαχωρισμό των ρόλων της ΕΕ και του NATO, όπως προκύπτει από τα καταστατικά και τη πρακτική των οργανώσεων παρέμειναν σταθερά για σχεδόν σαράντα χρόνια. Το μονοπώλιο ασφαλείας του NATO έπαυσε να υπάρχει,. Αλλά η είσοδος της ΕΕ στον τομέα της ασφάλειας δεν αντιπροσωπεύει απλώς ένα επιπλέον ζώο στη ζούγκλα των διεθνών οργανισμών ασφαλείας. Ήταν επίσης ένα φαινόμενο της νέας έμφασης στη διεθνή ασφάλεια για τη διαχείριση κρίσεων.

Ο Οργανισμός του Βορειοατλαντικού Συμφώνου (NATO) είναι μια πολιτική και στρατιωτική οργάνωση που αρχικά αποτελούνταν από δώδεκα μέλη από την Ευρώπη και τη Βόρεια Αμερική, με τη Συνθήκη της Ουάσιγκτον να αποτελεί ακρογωνιαίο λίθο. Η Συνθήκη αυτή υπογράφηκε από τα ιδρυτικά μέλη και περιλαμβάνει 14 άρθρα, όπου απαριθμούνται οι κύριες αρχές της οργάνωσης. Το NATO ιδρύθηκε ως οργάνωση συλλογικής άμυνας ενάντια στην αυξανόμενη δύναμη της Σοβιετικής Ένωσης.

Το πρώτο μισό αυτού του αιώνα, η ευρωπαϊκή ήπειρος ήταν το θέατρο συγκρούσεων, που έφερε εκατομμύρια θανάτους και πολλές καταστροφές. Για όλους τους αιώνες, η Ευρώπη είχε πολλούς αιματηρούς πολέμους και μόνο η Γαλλία και η Γερμανία για την περίοδο 1870-1945 πολέμησαν τρεις φορές. Οι ευρωπαίοι ηγέτες κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι μόνο η οικονομική και πολιτική ολοκλήρωση μπορεί να εξασφαλίσει την ειρήνη μεταξύ των χωρών τους. Το όραμα μιας νέας Ευρώπης, που θα ξεπερνούσε τον ανταγωνιστικό εθνικισμό, βγήκε τελικά από τα κινήματα, που αντιστάθηκαν στον ολοκληρωτισμό κατά τον 2^ο Παγκόσμιο Πόλεμο.

Το NATO αναφέρει την Ευρωπαϊκή Ένωση ως έναν μοναδικό και ουσιαστικό εταίρο. Κατά μία έννοια, είναι εταίρος, δεδομένου ότι είναι μια μοναδική οντότητα με δική της νομική προσωπικότητα που ξεπερνά τα κράτη μέλη που την συνθέτουν. Αλλά όταν πρόκειται για ζητήματα ασφαλείας και άμυνας, η Ευρωπαϊκή Ένωση στηρίζεται - τουλάχιστον προς το παρόν - πρωτίστως στη διακυβερνητική συνεργασία μεταξύ των

28 κρατών μελών της. Ως εκ τούτου, ο ρόλος των μελών είναι πρωταρχικός και, σήμερα, περίπου τα δύο τρίτα από αυτά ανήκουν και στις δύο οργανώσεις.

Στα μέσα της δεκαετίας του 1990, δεν υπήρχε σχέση ΕΕ-NATO, παρά μόνο ότι οι έδρες των δύο οργανισμών βρισκόταν στη πόλη των Βρυξελλών (Hoyer and Kaldrack, 2003) Η Ευρωπαϊκή Ένωση και η Δυτικοευρωπαϊκή Ένωση είχαν ξεκινήσει να εναρμονίζουν το έργο τους το 1993, και οι σχέσεις μεταξύ Δυτικοευρωπαϊκής Ένωσης και NATO σε διοικητικό (Cornish, 1993) και επιχειρησιακό επίπεδο (Operation Sharp Guard, 1996) ήταν σε πολύ καλό επίπεδο από το 1996 (Council Decision, 1999). Συνεπώς η Δυτικοευρωπαϊκή Ένωση αποτέλεσε κατά αυτόν τον τρόπο την θεσμική «γέφυρα» μεταξύ της ΕΕ και του NATO.

ABSTRACT

The relationship between NATO and the European Union has gradually evolved and today it is already in a mature state. Nevertheless, it seems that even more changes need to be made in the future. During the Cold War, the conditions that shaped the socio-political separation of EU and NATO roles, as evidenced by the statutes and practices of the organizations, remained stable for nearly forty years. NATO's security monopoly has ceased to exist. But the EU's entry into the security field is not just an extra animal in the jungle of international security agencies. It was also a phenomenon of new emphasis on international security for crisis management. The North Atlantic Treaty Organization (NATO) is a political and military organization originally comprised of twelve members from Europe and North America, with the Washington Treaty as a cornerstone. This Treaty was signed by the founding members and comprises 14 articles listing the main principles of the organization. NATO was founded as a collective defense organization against the growing power of the Soviet Union.

For the first half of this century, the European continent was the theater of conflict, which caused millions of deaths and many disasters. For all centuries, Europe had many bloody wars and only France and Germany fought three times for the period 1870-1945. European leaders have come to the conclusion that only economic and political integration can ensure peace between their countries. The vision of a new Europe, which would overcome competitive nationalism, eventually came out of the movements that resisted totalitarianism during World War II.

NATO refers to the European Union as a unique and effective partner. In a sense, it is a partner, as it is a unique entity with its own legal personality that transcends the Member States that compose it. But when it comes to security and defense issues, the European Union relies - at least for the time being - primarily on intergovernmental cooperation among its 28 Member States. As a result, the role of members is paramount and today, about two thirds of them belong to both organizations.

In the mid-1990s, there was no EU-NATO relationship, except that the headquarters of the two organizations were located in the city of Brussels. The

European Union and the Western European Union had begun harmonizing their work in 1993, and the relations between Western European Union and NATO at administrative and operational level have been at a very good level since 1996. The Western European Union was therefore the institutional 'bridge' between the EU and NATO.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η σχέση μεταξύ του NATO και της Ευρωπαϊκής Ένωσης εξελίχθηκε σταδιακά και σήμερα ήδη βρίσκεται σε μια πλέον ώριμη κατάσταση. Παρ' όλα αυτά, φαίνεται ότι πρέπει να πραγματοποιηθούν ακόμη περισσότερες αλλαγές στο μέλλον. Κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου, οι συνθήκες που διαμορφώνανε τον κοινωνικοπολιτικό διαχωρισμό των ρόλων της ΕΕ και του NATO, όπως προκύπτει από τα καταστατικά και τη πρακτική των οργανώσεων παρέμειναν σταθερά για σχεδόν σαράντα χρόνια. Με τη πτώση του τείχους του Βερολίνου, νέες και διαφορετικές δυνάμεις άρχισαν να εμφανίζονται και τα συμφέροντα άρχισαν να αλλάζουν. Μετά την εξαφάνιση της απειλής της σοβιετικής εισβολής, οι παλιοί ορισμοί της ασφάλειας που επικεντρώνονταν κυρίως στην εδαφική άμυνα έδωσαν τη θέση τους σε μια ευρύτερη αντιμετώπιση διαφορετικών, πιο πολύπλοκων και πολυποίκιλων προβλημάτων ασφάλειας, λαμβάνοντας επίσης υπόψη την ανθρώπινη διάσταση. Σε αναζήτηση απαντήσεων σε αυτά τα προβλήματα, η διαχείριση της κρίσης (συμπεριλαμβανομένης της διατήρησης της ειρήνης) κατέστη ιδιαίτερα σημαντική.

Τόσο το NATO όσο και η ΕΕ αμφισβητήθηκαν εξίσου για τους νέους ρόλους που διαδραμάτιζαν μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου. Στην περίπτωση του NATO αυτό ήταν προφανές, καθώς ο βασικός λόγος ύπαρξής του, η Σοβιετική απειλή, είχε πλέον εξαφανιστεί. Επίσης, μετά τη γερμανική επανένωση, δεν υπήρχε πλέον αντιληπτή ανάγκη να «συγκρατηθεί» αυτή η χώρα. Όσο για την ΕΕ, η αντίστοιχη εξέλιξή της, η πολιτική και η ατζέντα της διαμορφώθηκαν πριν από τη συνθήκη του Μάαστριχτ, πριν από τη λογική του Ψυχρού Πολέμου.

Το παλαιό status quo μεταξύ του NATO και της Ευρωπαϊκής Κοινότητας ουσιαστικά συνίστατο σε έναν θεσμικό καταμερισμό εργασίας μεταξύ των δύο οργανισμών:

Το NATO για την ευρωπαϊκή ασφάλεια υπό την στρατιωτική έννοια και η Ευρωπαϊκή Κοινότητα, ως «πολιτικός θεσμός» για την οικονομική ευημερία. Αυτός ο συνδυασμός - στον οποίο ο προστατευτικός ρόλος της Αμερικής έναντι της Δυτικής Ευρώπης ήταν εγγενής - αναγνωρίζεται ευρέως μετά την αποκατάσταση της ηπείρου από τις στάχτες της με το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, οικονομικά με αξιοσημείωτη ταχύτητα και οδήγησε σε μια εποχή πρωτοφανούς ειρήνης σε αυτήν την περιοχή του κόσμου. Αλλά

ακόμη και κάτω από αυτόν τον σαφή καταμερισμό εργασίας, όπου ο καθένας από τους δύο οργανισμούς αναγνώριζε ότι η κύρια λειτουργία του είχε σαφώς οριστεί, αντιλαμβανόταν ότι αυτή προκαλούσε συνέπειες στον άλλο.

Το NATO επωφελήθηκε από την ευρωπαϊκή οικονομική ολοκλήρωση επειδή *«η οικονομική συνεργασία ήταν ένα μέσο ενίσχυσης της πολιτικής και ιδεολογικής συνοχής με σκοπό ... τη δημιουργία και τη διατήρηση μιας αμυντικής ικανότητας»*. Η Ευρωπαϊκή Συνθήκη για τον Άνθρακα και το Χάλυβα του 1951, αν και ήταν καθαρά οικονομικό σχέδιο, γεννήθηκε από το βασικό σκεπτικό ασφαλείας για την πρόληψη ενός άλλου πολέμου στην Ευρώπη και, με αυτόν τον τρόπο, αποδείχθηκε επίσης ένα *«εξαιρετικό μέσο ασφάλειας»*.

Όσο υπήρχε μια κοινή απειλή, αυτή της Σοβιετικής Ένωσης, αυτός ο καταμερισμός της εργασίας δεν είχε εναλλακτική. Με ποικίλους τρόπους, έθεσε επίσης τις διαδρομές για μια πλήρως ολοκληρωμένη Ευρώπη. Στις αρχές της δεκαετίας του 1990 η ιδέα ότι το η Ευρωπαϊκή Κοινότητα θα έπρεπε να αναλάβει η ίδια την ευθύνη για την ασφάλεια της ευρωπαϊκής ηπείρου ήταν πολύ άβολη για τις παλιές στρατηγικές και τις ήδη γνωστές συνθήκες που είχαν δημιουργηθεί στις δεκαετίες του Ψυχρού Πολέμου. Μόνο η διαδικασία Saint-Malo οδήγησε από κοινού τη Γαλλία και το Ηνωμένο Βασίλειο, μετά από παρότρυνση του Ηνωμένου Βασιλείου, σχετικά με την ευρωπαϊκή άμυνα, το 1998 να επιτρέψουν το αναπόφευκτο, τη δημιουργία δηλαδή μιας πραγματικά αυτόνομης ευρωπαϊκής αμυντικής ικανότητας έξω από την Ατλαντική Συμμαχία. Μέχρι εκείνη την εποχή, η κοινή γνώμη υπέρ μιας κοινής ευρωπαϊκής αμυντικής πολιτικής άλλαζε πολύ αργά και σταδιακά.

Αλλά αυτή η νέα εξέλιξη δημιούργησε επίσης ένα νέο πρόβλημα: από τη στιγμή που η νέα Ευρωπαϊκή Κοινότητα ξεκίνησε, με το Μάαστριχτ, με την ανάληψη, εκτός από ένα οικονομικό ρόλο, και ένα πολιτικό ρόλο ως Ευρωπαϊκή Ένωση (με κοινή εξωτερική πολιτική αλλά και πολιτική ασφάλειας), αναλαμβάνοντας σταδιακά την ευθύνη για την ασφάλεια στην Ευρώπη και τους γείτονές της, διέβη των Ρουβικωνά της μέσω των Συνθηκών της Ρώμης και πλέον ανέλαβε την ασφάλεια εδάφους που παραδοσιακά κάλυπτε το NATO.

Το μονοπώλιο ασφαλείας του NATO έπαυσε να υπάρχει,. Αλλά η είσοδος της ΕΕ στον τομέα της ασφάλειας δεν αντιπροσωπεύει απλώς ένα επιπλέον ζώο στη ζούγκλα των διεθνών οργανισμών ασφαλείας. Ήταν επίσης ένα φαινόμενο της νέας έμφασης στη διεθνή ασφάλεια για τη διαχείριση κρίσεων.

Επιπλέον, η ΕΕ καθίστατο όλο και περισσότερο μια ζώνη ειρήνης και σταθερότητας, προσφέροντας ένα είδος κοινότητας ασφαλείας σε πολλαπλά επίπεδα, στα υπάρχοντα και στα μελλοντικά νέα μέλη της. Η ΕΕ αντιπροσωπεύει ένα μοντέλο ασφαλείας βασισμένο στη δημοκρατική ειρηνευτική θεωρία, σύμφωνα με το οποίο η ενσωμάτωση μετασχηματίζει το περιβάλλον ασφαλείας μεταξύ των μελών σε μια πλουραλιστική κοινότητα όπου το ζήτημα της ασφαλείας έχει ξεπεραστεί.

Αυτό διαφέρει από την φιλοσοφία του NATO, που προσφέρει τα αμοιβαία οφέλη της στρατιωτικής ασφαλείας. Αυτό έγινε περισσότερο εμφανές μετά το 1998, όταν η Ευρωπαϊκή Ένωση προσέθεσε μια συγκεκριμένη αμυντική διάσταση στην Ευρωπαϊκή Εξωτερική Πολιτική και Πολιτική Ασφαλείας (Common Foreign and Security Policy, CFSP). Κατά συνέπεια *«ο κυρίαρχος λόγος της πολιτικής εξουσίας, που μέχρι τότε είχε διαμορφώσει τις πολιτικές της ΕΕ, βρισκόταν στο στάδιο της αντικατάστασής του από την διαδικασία ότι τα στρατιωτικά μέσα αποτελούν φυσικό κομμάτι των μέσων της εξωτερικής πολιτικής της ένωσης»*.

Το NATO, από την πλευρά του, υπέστη επίσης θεμελιώδεις αλλαγές προκειμένου να προσαρμοστεί στο νέο περιβάλλον μετά τον Ψυχρό Πόλεμο. Αυτό περιλάμβανε αναγκαίες εσωτερικές αλλαγές, αλλαγές που σχετίζονται με τις νέες δραστηριότητές (εκτός του άρθρου 5, Collective Defence) και με έναν νέο γεωγραφικό προσανατολισμό: *«εκτός της περιοχής»*, ο οποίος τελικά κατέληγε και εκτός από την Ευρώπη. Προσπάθησε επίσης να δώσει μεγαλύτερη βαρύτητα στη διεθνή διαχείριση των κρίσεων από τους ευρωπαίους συμμάχους στο πλαίσιο του *«ευρωπαϊκού πυλώνα»*, χρησιμοποιώντας την ιδέα των Συνδυασμένων Μεικτών Δυνάμεων Κρούσης (Combined Joint Task Forces, CJTF) που δημιουργήθηκαν το 1994 και ολοκληρώθηκαν με τις *«Συμφωνίες του Βερολίνου»* του 1996. Η ανάπτυξη και εξέλιξη του NATO μετά τη δεκαετία του 1990 έχει ονομαστεί *«de facto μετάβαση από τη συλλογική άμυνα στη συλλογική ασφάλεια»*.

Παρατηρώντας τις δύο ξεχωριστές πορείες εξέλιξης της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και του NATO μαζί, ένα θα μπορούσε βεβαίως να ειπωθεί, ότι, *«από δύο αντίθετες κατευθύνσεις, τα καθήκοντα των οργανισμών και οι τομείς αρμοδιοτήτων άρχισαν να συγκλίνουν και να επικαλύπτονται»*. Η εξειδίκευση των ρόλων του Ψυχρού Πολέμου εξαφανίστηκε και τόσο η ΕΕ όσο και το NATO επιδιώκουν πλέον να αναλάβουν στρατιωτικές λειτουργίες ασφάλειας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο

Η Βορειοατλαντική Συμμαχία - Οργανισμός Βορειοατλαντικού Συμφώνου (North Atlantic Treaty Organization - NATO)

1.1 Εισαγωγή

Ο Οργανισμός του Βορειοατλαντικού Συμφώνου (NATO) είναι μια πολιτική και στρατιωτική οργάνωση που αρχικά αποτελούνταν από δώδεκα μέλη από την Ευρώπη και τη Βόρεια Αμερική, με τη Συνθήκη της Ουάσιγκτον να αποτελεί ακρογωνιαίο λίθο. Η Συνθήκη αυτή υπογράφηκε από τα ιδρυτικά μέλη και περιλαμβάνει 14 άρθρα, όπου απαριθμούνται οι κύριες αρχές της οργάνωσης. Το NATO ιδρύθηκε ως οργάνωση συλλογικής άμυνας ενάντια στην αυξανόμενη δύναμη της Σοβιετικής Ένωσης. Καθώς οι χώρες της Δυτικής Ευρώπης αισθάνθηκαν απειλούμενες από τις συμβατικές δυνατότητες της Σοβιετικής Ένωσης, ζήτησαν από τις Ηνωμένες Πολιτείες να διατηρήσουν την πολιτική και στρατιωτική τους παρουσία στην Ευρώπη μετά το τέλος του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου. Το αποτέλεσμα των διαπραγματεύσεων μεταξύ των Ηνωμένων Πολιτειών και των ευρωπαϊκών χωρών ήταν η δημιουργία της Οργάνωσης της Βορειοατλαντικής Συνθήκης στις 4 Απριλίου 1949.

Το NATO ήταν ο μόνος πολυεθνικός οργανισμός που δεσμεύει θεσμικά τις ΗΠΑ με την ευρωπαϊκή ασφάλεια και με συγκεκριμένες εγγυήσεις ασφαλείας. *«Η Συμμαχία ήταν τόσο επιτυχημένη ως αποτρεπτικός παράγοντας, αφού ποτέ δεν ενεργοποίησε το άρθρο 5 ή ποτέ δεν ανέπτυξε σημαντικές στρατιωτικές δυνάμεις υπό την ομπρέλα της κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου»* (Lindley-French, 2007). Το NATO από την ίδρυσή του έπρεπε να υποστεί πολλές αλλαγές και να αντιμετωπίσει πολλές προκλήσεις. Η διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης οδήγησε στην «επαναξιολόγηση» του ρόλου της Συμμαχίας. Όπως υποστηρίζει ο Lindley-French, ήταν σημαντικό να διατηρηθεί η συμμετοχή και η παρουσία των Ηνωμένων Πολιτειών αλλά και μη ευρωπαϊκών μελών, όπως ο Καναδάς στην Ευρώπη. Ένα άλλο σημείο αναφοράς στην ανάπτυξη του NATO ήταν οι τρομοκρατικές επιθέσεις της 9^{ης} Σεπτεμβρίου 2001.

Προκειμένου να προσαρμοστεί στις νέες προκλήσεις ασφαλείας, το NATO έχει διευρύνει την αποστολή του, έχει μεταρρυθμίσει όλες τις δομές του, έχει δημιουργήσει

νέες εταιρικές σχέσεις και έχει αναπτύξει νέα εργαλεία για την επίτευξη των στρατηγικών του στόχων (Ondrejcsák και Rhodes, 2014). Το 2014, το NATO αντιμετώπισε ένα άλλο σημαντικό γεγονός, την ουκρανική κρίση ή τον Ρωσο-ουκρανικό πόλεμο. Επί του παρόντος, το NATO αποτελείται από 28 κράτη μέλη και είναι ο ισχυρότερος περιφερειακός στρατιωτικός και πολιτικός οργανισμός στον κόσμο.

1.2 Αρχές του NATO

Ο Οργανισμός του Βορειοατλαντικού Συμφώνου βασίζεται στη συλλογική άμυνα και την αμοιβαία συνδρομή μεταξύ των κρατών μελών. Η συλλογική άμυνα θεωρείται ως βασική αρχή ή ο ακρογωνιαίος λίθος της Συμμαχίας. Το δικαίωμα της αυτοάμυνας θεωρείται ως βασικό δικαίωμα κάθε κράτους και κατοχυρώνεται στο άρθρο 51 του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών (1945): *«τίποτα από τον παρόντα Χάρτη δεν θα επηρεάσει το εγγενές δικαίωμα συλλογικής ή ατομικής αυτοάμυνας σε περίπτωση ένοπλης επίθεσης κατά μέλους του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών, μέχρις ότου το Συμβούλιο Ασφαλείας λάβει τα αναγκαία μέτρα για τη διατήρηση της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας. Τα μέτρα που λαμβάνονται από τα μέλη κατά την άσκηση αυτού του δικαιώματος αυτοάμυνας δηλώνονται αμέσως στο Συμβούλιο Ασφαλείας και ουδόλως επηρεάζουν την εξουσία και την ευθύνη του Συμβουλίου Ασφαλείας σύμφωνα με τον παρόντα Χάρτη να αναλαμβάνει ανά πάσα στιγμή την ενέργεια που κρίνει αναγκαία για τη διατήρηση ή την αποκατάσταση της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας».*

Εάν υπάρξει ένοπλη επίθεση εναντίον ενός από τα κράτη μέλη του NATO, κάθε κράτος μέλος θα το θεωρήσει ως πράξη βίας εναντίον όλων των κρατών μελών και θα εξετάσει εάν θα αναλάβει τις ενέργειες που είναι απαραίτητες για να βοηθήσει το κράτος μέλος που δέχεται επίθεση. Εδώ είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι κάθε κράτος-μέλος της Συμμαχίας θα πρέπει να οικοδομήσει και να διαθέτει τις δικές του αμυντικές ικανότητες ενάντια στην επίθεση. Η συλλογική υπεράσπιση των χωρών μελών του NATO κατοχυρώνεται στο άρθρο 5 της Συνθήκης της Ουάσιγκτον. Όπως αναφέρει ο Bátor (2013: 105): *«Η Συνθήκη δεσμεύει κάθε μέλος να μοιράζεται τον κίνδυνο, την ευθύνη και τα οφέλη της συλλογικής ασφάλειας. Επίσης τα μέλη του NATO αποτελούν*

μια μοναδική κοινότητα αξιών που δεσμεύεται από τις αρχές της ατομικής ελευθερίας, της δημοκρατίας, των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και του κράτους δικαίου».

Το άρθρο 5 ενεργοποιήθηκε μέχρι σήμερα μόνο μία φορά, στις 12 Σεπτεμβρίου 2001. Μετά από τις τρομοκρατικές επιθέσεις στις Ηνωμένες Πολιτείες, το Βορειοατλαντικό Συμβούλιο «αποφάσισε ομόφωνα να επικαλεστεί το άρθρο 5 της Συνθήκης του Βορείου Ατλαντικού, λέγοντας ότι η επίθεση στις 9/11 δεν ήταν μόνο επίθεση εναντίον των Ηνωμένων Πολιτειών, αλλά επίθεση εναντίον όλων των μελών του NATO» (Daadler, 2011).

Εκτός από τη συλλογική άμυνα, το NATO χρησιμεύει επίσης ως τόπος συζήτησης για πολιτικά και στρατιωτικά θέματα ή απειλές σύμφωνα με το άρθρο 4. Το άρθρο 4 επιτρέπει σε κάθε κράτος μέλος να διαβουλευέται κυρίως με πολιτικά θέματα με τους εταίρους του. Ο Βάτορ (2013: 106) υποστηρίζει ότι το άρθρο 4 «δίνει στο NATO την πολιτική του διάσταση και επίσης λόγω αυτής της αρχής το NATO χαρακτηρίζεται ως πολιτική-στρατιωτική οργάνωση».

Μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, η κατάσταση της ασφάλειας στην Ευρώπη έχει αλλάξει και ως εκ τούτου το NATO προέβη σε ορισμένα απαραίτητα βήματα για να εξασφαλίσει την περαιτέρω ανάπτυξη του και να προσαρμοστεί στη νέα πραγματικότητα. Υπήρξαν τρεις κύριες αλλαγές στην ευρωπαϊκή ασφάλεια: πρώτον, η διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης μείωσε ουσιαστικά, έστω και προσωρινά, τη συμβατική απειλή που συνιστούσε για τη Δυτική Ευρώπη. Δεύτερον, οι πρώην σοβιετικοί δορυφόροι στην περιοχή της Βαλτικής και στην Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη άρχισαν τη σταδιακή μετάβασή τους στις δημοκρατικές χώρες και την ενσωμάτωσή τους στις δομές της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και του NATO. Τρίτον, οι αναδυόμενες προκλήσεις ασφάλειας εκτός του εδάφους του NATO θεωρήθηκαν πλέον ευθεία απειλή για τα μέλη της Συμμαχίας (Carpenter, 2013).

1.3 Ιστορική εξέλιξη του NATO

Η ανάπτυξη της Συμμαχίας μπορεί να γίνει πλήρως κατανοητή μόνο μετά την ανάλυση της ιστορίας της. Η ιστορική εξέλιξη του NATO μπορεί να χωριστεί στις ακόλουθες τέσσερις περιόδους :

1. Περίοδος Ψυχρού Πολέμου (1949-1989),

2. Περίοδος μετά το Ψυχρό Πόλεμο (1989-2001)
3. Περίοδος 9/11 (2001-2014) και
4. Περίοδος μετά την Κρίση στην Ουκρανία (2014 και έπειτα).

1.3.1 Περίοδος Ψυχρού Πολέμου (1949-1989)

Η περίοδος του Ψυχρού Πολέμου μπορεί να χαρακτηριστεί ως ένας μόνιμος ανταγωνισμός μεταξύ των Δυτικών και Ανατολικών συνασπισμών ή μεταξύ των Ηνωμένων Πολιτειών μαζί με τους συμμάχους της και της Σοβιετικής Ένωσης και των κρατών δορυφόρων της. Όπως υποστηρίζουν οι Eichler και LamI (2010: 23), η δημιουργία του NATO μπορεί να χαρακτηριστεί καλύτερα ως μια «στρατηγική επανάσταση», επειδή οι χώρες της Δυτικής Ευρώπης παραδέχθηκαν ανοιχτά ότι δε θα μπορούσαν να προστατευθούν στην περίπτωση σοβιετικής στρατηγικής επίθεσης στη Δυτική Ευρώπη. Είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου δεν υπήρξε άμεση αντιπαράθεση μεταξύ των βασικών κρατών, των Ηνωμένων Πολιτειών και της Σοβιετικής Ένωσης. Όλες οι αντιπαράθεσεις έλαβαν χώρα ως πόλεμοι με πληρεξούσιο – αντιπρόσωπο (πόλεμος της Κορέας, πόλεμος του Βιετνάμ κλπ.). Το NATO εκπλήρωσε επιτυχώς το ρόλο του, αποτρέποντας τη Σοβιετική Ένωση από ανοιχτή αντιπαράθεση με τη Δύση.

Η περίοδος του Ψυχρού Πολέμου μπορεί να χωριστεί στους ακόλουθους τρεις τομείς :

1. **Στρατιωτικός ανταγωνισμός και πυρηνική αποτροπή.** Σύμφωνα με τον Rearden (1984: 5), στην αρχή του Ψυχρού Πολέμου, ο στρατός της Σοβιετικής Ένωσης, ο Κόκκινος Στρατός, εξαιρουμένων των κρατών δορυφόρων της Σοβιετικής Ένωσης, *«απαριθμούσε 4.100.000 άνδρες και είχε εγκατασταθεί σε περίπου 175 τμήματα γραμμών άμυνας, οργανωμένος για μάχη και υποστηριζόμενος από αεροπορικές δυνάμεις»*, οι οποίες θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν για ένοπλη επίθεση εναντίον της Δυτικής Ευρώπης. Από την άλλη, το πλεονέκτημα των συμβατικών δυνάμεων της Σοβιετικής Ένωσης στη Δύση αντισταθμίστηκε από τις δυνατότητες των πυρηνικών όπλων των Ηνωμένων Πολιτειών. Αυτός ο διαγωνισμός δημιούργησε ένα δίλημμα

ασφαλείας. Αυτό «αναφέρεται σε μια κατάσταση κατά την οποία οι ενέργειες ενός κράτους που αποσκοπούν στην ενίσχυση της ασφάλειας του, όπως η αύξηση της στρατιωτικής του δύναμης ή η σύναψη συμμαχιών, μπορούν να οδηγήσουν άλλα κράτη να ανταποκριθούν με παρόμοια μέτρα, προκαλώντας αυξημένες εντάσεις που δημιουργούν συγκρούσεις, ακόμα και αν καμία πλευρά δε το επιθυμεί» (Jervis, 1978: 167-174). Οι τακτικές και των δύο ισχυρών μελών (Η.Π.Α. – Σοβιετική Ένωσης) είχαν ως στόχο να αποτρέψουν την άλλη πλευρά από ένοπλη επίθεση.

2. **Ο ψυχρός πόλεμος αντιπροσώπευε την ιδεολογική αντιπαράθεση μεταξύ του δυτικού και του ανατολικού μπλοκ ή μεταξύ των δημοκρατικών αξιών και του κομμουνισμού.** Το δυτικό μπλοκ προωθούσε το ελεύθερο εμπόριο, τα ανθρώπινα δικαιώματα, τη δημοκρατία και την ελευθερία του λόγου, ενώ το ανατολικό μπλοκ προωθούσε μια κεντρικά σχεδιασμένη οικονομία, συλλογική ιδιοκτησία και κυριαρχία ενός κόμματος. Επιπλέον, τα μέσα μαζικής ενημέρωσης στο Ανατολικό μπλοκ ήταν υπό έντονη λογοκρισία.
3. **Οικονομική απομόνωση.** Η περίοδος του Ψυχρού Πολέμου χαρακτηρίζεται επίσης από την οικονομική απομόνωση του δυτικού και ανατολικού μπλοκ. Κάθε μπλοκ προσπάθησε να αποδυναμώσει τον αντίπαλό του με οικονομικές κυρώσεις και να υποστηρίξει τους συμμάχους του ή τα δορυφορικά κράτη. Οι Ηνωμένες Πολιτείες υποστήριξαν τις χώρες της Δυτικής Ευρώπης με το λεγόμενο Σχέδιο Μάρσαλ που στόχευε να βοηθήσει την Ευρώπη να ανακάμψει μετά την καταστροφή του 2^{ου} Παγκοσμίου Πολέμου, να βελτιώσει την ευρωπαϊκή βιομηχανία και να ενισχύσει τις οικονομίες της. Η Σοβιετική εναλλακτική λύση στο Σχέδιο Μάρσαλ, το Σχέδιο Μολότοφ, γνωστό αργότερα ως COMECON (Council for Mutual Economic Development, Συμβούλιο Αμοιβαίας Οικονομικής Ανάπτυξης), αποσκοπούσε στην ανοικοδόμηση των χωρών του Ανατολικού μπλοκ. Ωστόσο, ο πραγματικός στόχος του COMECON ήταν να εμποδίσει τα σοβιετικά δορυφορικά κράτη να αναζητήσουν βοήθεια ή να στραφούν προς τη Δυτική Ευρώπη. Σαφώς αναφέρεται ότι ο Στάλιν «επεδίωκε έντονα να συγκρατήσει άλλες δυνάμεις από γειτονικές ρυθμιστικές πολιτικές και όχι να τις ενσωματώσει σε μια νέα οικονομία μαμούθ» (Wallace and Clark, 1986).

1.3.2 Περίοδος μετά τον Ψυχρό Πόλεμο (1989-2001)

Η Σοβιετική Ένωση διαλύθηκε το 1991 και σύντομα το NATO έχασε τον κύριο συμβατικό του εχθρό και στρατηγικό αντίπαλό του. Ως εκ τούτου, το NATO είχε ως στόχο να αναπτύξει συνεργασία με τα δορυφορικά κράτη της πρώην Σοβιετικής Ένωσης και την ένταξή τους στον οργανισμό καθώς και σε άλλους διεθνείς οργανισμούς, όπως η Ευρωπαϊκή Ένωση, καθώς και στη διεύρυνση της ζώνης ασφάλειας και σταθερότητας στην Ευρώπη. Η κύρια αλλαγή σε αυτή την περίοδο ήταν η μετάβαση από την αυστηρά καθορισμένη εδαφική άμυνα στην υπεράσπιση των συμφερόντων ασφαλείας της Συμμαχίας. Όπως χαρακτηριστικά δήλωσε ο Αμερικανός γερουσιαστής Lugar το 1993, το NATO πρέπει να αλλάξει τακτική «*go out of area or out of business*» (Good, 2012).

Χωρίς τον κύριο στρατιωτικό και πολιτικό αντίπαλο, το NATO ήταν σε θέση να επαναπροσδιορίσει την έννοια της ασφάλειας, μετατοπίζοντας την εστίασή του σε νέες απειλές που αναδύονταν στη διεθνή ασφάλεια, όπως η τρομοκρατία, τα όπλα μαζικής καταστροφής αλλά και τα αποτυχημένα κράτη. Αυτό σήμαινε ότι το NATO ήταν προετοιμασμένο, εκτός από την εδαφική υπεράσπιση των κρατών μελών του, να ξεκινήσει επιχειρήσεις διαχείρισης κρίσεων εκτός των δικών του συνόρων για να αποτρέψει τις αυξανόμενες απειλές για τη Συμμαχία. Την περίοδο αυτή, το NATO συμμετείχε σε αποστολές εκτός των συνόρων του – για παράδειγμα, μέσω της Δύναμης Επιβολής Ειρήνης (Implementation Force, IFOR) στη Βοσνία και Ερζεγοβίνη το 1995, της Δύναμης Σταθεροποίησης (Stabilization Force, SFOR) στη Βοσνία και Ερζεγοβίνη το 1996, ακολουθούμενη ακόμη από την Δύναμη του Κοσσυφοπεδίου (Kosovo Force, KFOR) και πολλές άλλες αποστολές.

1.3.3 Περίοδος μετά την 9/11 (2001-2014)

Μετά την 11^η Σεπτεμβρίου, η απειλή της τρομοκρατίας, η διάδοση των όπλων μαζικής καταστροφής, τα αδίστακτα κράτη και τα αποτυχημένα κράτη έγιναν τα κορυφαία θέματα που συζητήθηκαν στην πλειονότητα των κρατών και διεθνών οργανισμών του διατλαντικού χώρου. Οι επιθέσεις της 11^{ης} Σεπτεμβρίου έδωσαν την

ώθηση για τον επόμενο γύρο μετασχηματισμού του NATO μετά τον Ψυχρό Πόλεμο. Ο κύριος μετασχηματισμός αυτής της περιόδου ήταν αναμφίβολα το γεγονός ότι το NATO έστρεψε ξανά τη προσοχή του στην *«ενεργό συμμετοχή σε επιχειρήσεις εκτός της περιοχής της Συμμαχίας (εκτός του ευρωπαϊκού εδάφους)». Και η πλειοψηφία των κρατών μελών του NATO προσάρμοσε τις δυνατότητές τους για τις επιχειρήσεις διαχείρισης κρίσεων»* (Korba και Majer, n.d.).

Επιπλέον, το NATO μετατόπισε τις ενέργειές του από τις σχετικά σύντομες αεροπορικές επιχειρήσεις στις μακρόχρονες επίγειες επιχειρήσεις μακριά από το έδαφός του. Το σχετικά ασφαλές περιβάλλον στην Ευρώπη επέτρεψε αυτές τις στρατηγικές αλλαγές. Τα κράτη του NATO είχαν χάσει έναν μεγάλο στρατιωτικό αντίπαλο στη γειτονιά τους, και η κύρια απειλή για τη Συμμαχία τότε ήταν το Αφγανιστάν και η ευρύτερη Μέση Ανατολή. Για να είναι επιτυχής στις ξένες επιχειρήσεις, το NATO χρειάστηκε να *μεταρρυθμιστεί*. Η Συμμαχία έπρεπε να *«ενισχύσει τις επιχειρησιακές της ικανότητες»* (Bátor, 2013). Οι εξωτερικές επιχειρήσεις συνέβαλαν επίσης στην καλύτερη *διαλειτουργικότητα* μεταξύ των κρατών μελών, τα οποία επιδίωξαν αποτελεσματικότερη συνεργασία.

Το καλύτερο παράδειγμα μακροπρόθεσμης επιχείρησης του NATO εκτός Ευρωπαϊκής ηπείρου ήταν η Διεθνής Δύναμη Βοηθείας για την Ασφάλεια (International Security Assistance Force, ISAF) στο Αφγανιστάν, η οποία ξεκίνησε βάσει του ψηφίσματος 1386 του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών τον Δεκέμβριο του 2001 (United Nations Security Council, 2001). Αρχικά, η αποστολή της ISAF ήταν να *τιμωρήσει* την Αλ Κάιντα για τις επιθέσεις της 11^{ης} Σεπτεμβρίου και να νικήσει το καθεστώς των Ταλιμπάν στο Αφγανιστάν. Αργότερα, η αποστολή άλλαξε στρατηγική με σκοπό να εξασφαλίσει την Καμπούλ και τα περίχωρά της από την Αλ Κάιντα και τους Ταλιμπάν. Το 2003, *«το NATO ανέλαβε τη δράση από τον ΟΗΕ (κατόπιν αιτήματος της κυβέρνησης του Αφγανιστάν)»* και η αποστολή της ISAF επεκτάθηκε σε όλο το έδαφος του Αφγανιστάν (Majer, 2013).

Ο βασικός στόχος της αποστολής ISAF ήταν να εκπαιδεύσει και να αναπτύξει τις εθνικές δυνάμεις ασφαλείας του Αφγανιστάν ώστε να είναι σε θέση να παρέχουν ασφάλεια σε ολόκληρη την επικράτεια του Αφγανιστάν *«να διασφαλίσει ότι το Αφγανιστάν δεν θα γίνει ξανά καταφύγιο τρομοκρατών»* (Bátor, 2013). Στο Αφγανιστάν

οι συμμαχικές δυνάμεις συμμετείχαν επιπλέον στις αποστολές κατά της αντιπολίτευσης, οι οποίες δημιούργησαν τις κατάλληλες συνθήκες ώστε το NATO να μπορέσει να αναπτύξει ένα ευρύ φάσμα των ικανοτήτων του, της δύναμής του και εξοπλισμού του σε κράτος που βρίσκεται μακριά από την επικράτεια της Συμμαχίας.. Σύμφωνα με πηγές του NATO (2014), 48 έθνη είχαν συνεισφέρει στην αποστολή ISAF με 34.512 στρατεύματα το 2014, αλλά πάνω από 100 χιλιάδες συμμετείχαν στη κορύφωση της επιχείρησης, λίγα μόλις χρόνια πριν. Μεταξύ των κορυφαίων συμμετεχόντων ήταν οι Ηνωμένες Πολιτείες, η Μεγάλη Βρετανία, η Γερμανία, η Γαλλία, η Ιταλία, η Γεωργία, η Ιορδανία, η Τουρκία και η Αυστραλία.

1.3.4 Περίοδος μετά την Ουκρανία κρίση / πόλεμος Ρωσίας-Ουκρανίας (2014-σήμερα)

Η κρίση στην Ανατολική Ευρώπη το 2014 μπορεί να χαρακτηριστεί ως η τέταρτη και η πιο πρόσφατη περίοδος ανάπτυξης του NATO. Σύμφωνα με τον Ondrejcsák (2014), υπάρχουν τρεις κύριες αλλαγές σε αυτή την περίοδο από την προηγούμενη. Πρώτον, η ρωσική επίθεση κατά της ουκρανικής επικράτειας και η προσάρτηση της χερσονήσου της Κριμαίας έδειξε ότι η Ρωσία εξακολουθεί να αποτελεί απειλή για την ασφάλεια της Ευρώπης και της Συμμαχίας. Δεύτερον, τα κράτη μέλη του NATO δεν μπόρεσαν να αντιδράσουν αποτελεσματικά σε αυτή την κατάσταση και δεν υπήρχε η λεγόμενη αποτελεσματική κόκκινη γραμμή στην πρώτη φάση της ρωσικής εισβολής. Τρίτον, τα περισσότερα κράτη μέλη του NATO δεν διέθεταν επαρκείς στρατιωτικές ικανότητες για να υπερασπιστούν τα δικά τους εδάφη, ενώ στην Κεντρική Ευρώπη απουσιάζει η στρατηγική υποδομή. Η αντίληψη της σχετικής ασφάλειας στην Ευρώπη και η απουσία ισχυρού στρατιωτικού αντιπάλου κοντά στα σύνορα της Συμμαχίας επηρέασαν τις στρατιωτικές δαπάνες των περισσότερων κρατών-μελών του NATO. Σύμφωνα με το Διεθνές Ινστιτούτο Ερευνών για την Ειρήνη της Στοκχόλμης (Stockholm International Peace Research Institute, SIPRI, 2013), στην πλειονότητα των κρατών οι αμυντικοί προϋπολογισμοί μειώνονταν. Στην πραγματικότητα, η Συμμαχία ήταν απροετοίμαστη για την επιθετικότητα από τη ρωσική πλευρά.

Το 2010 στη σύνοδο κορυφής της Λισαβόνας εγκρίθηκε η νέα Στρατηγική Αντίληψη (Strategic Concept) (Swami, 2010) όπου κυριολεκτικά δηλώθηκε ότι «η συμβατική στρατιωτική επίθεση ενάντια στο έδαφος του NATO είναι χαμηλή». Αυτό αποδείχθηκε ψευδές και η Συμμαχία έπρεπε να λάβει μέτρα για να αντιστραφεί η αρνητική τάση και συνεπώς να ενισχύσει την ασφάλεια της:

- **Πρώτον, η πλειονότητα των χωρών μελών δεσμεύθηκε να αυξήσει τις αμυντικές δαπάνες.** Πολλά μέλη του NATO ανακοίνωσαν, ακόμη και πριν από τη Σύνοδο Κορυφής του NATO, ότι θα δαπανήσουν περισσότερα για την άμυνα για να εξασφαλίσουν την επικράτεια της Συμμαχίας ενάντια στη Ρωσία. Σύμφωνα με τον Croft (2014), «η Πολωνία επιδιώκει να αυξήσει τις αμυντικές δαπάνες στο 2% μέχρι το έτος 2016. Η Λετονία και η Λιθουανία δεσμεύτηκαν να επιτύχουν το στόχο του 2% έως το 2020. Η Ρουμανία έχει υποσχεθεί να αυξήσει σταδιακά τις αμυντικές της δαπάνες το 2016. Η τσεχική κυβέρνηση δήλωσε ότι έχει ως στόχο την αντιστροφή της τάσης μείωσης των αμυντικών δαπανών».
- **Δεύτερον, ανακοινώθηκε και συμφωνήθηκε η κατασκευή νέων στρατηγικών στρατιωτικών υποδομών στην Κεντρική Ευρώπη και τις χώρες της Βαλτικής (στρατιωτικές και υλικοτεχνικές βάσεις, κοινές στρατιωτικές ασκήσεις).** Οι κοινές στρατιωτικές ασκήσεις θα πρέπει, σύμφωνα με τους Ondrejcsák και Rhodes (2014), την ενίσχυση της διαλειτουργικότητας των ενόπλων δυνάμεων μεταξύ των κρατών μελών του NATO, γεγονός που θα αποτελέσει κρίσιμη πρόκληση για τα μέλη μετά το τέλος της αποστολής ISAF στο Αφγανιστάν. Αποτέλεσε αποστολή η οποία βελτίωσε την ικανότητα των ένοπλων δυνάμεων των συμμάχων να ενεργούν και να πολεμούν μαζί σε ένα πρωτοφανές επίπεδο. Ως παράδειγμα της κοινής στρατιωτικής άσκησης, μπορούμε να αναφέρουμε τη διεθνή άσκηση Ground Pepper, η οποία έλαβε χώρα στην εκπαιδευτική περιοχή της στρατιωτικής βάσης Lešť στη Σλοβακία. Στόχος αυτής της προσπάθειας ήταν η «ενίσχυση της διαλειτουργικότητας των στρατών, η οποία αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους στόχους της Συμμαχίας μετά τη Σύνοδο Κορυφής της Ουαλίας» (Maxim, 2014).
- **Τρίτον - ενίσχυση της στρατιωτικής παρουσίας των δυνάμεων της Συμμαχίας στην επικράτεια των ανατολικών μελών της.** Η Διακήρυξη της

Συνόδου Κορυφής της Ουαλίας (2014) ανέφερε ότι τα μέτρα για την ενίσχυση της ασφάλειας της Συμμαχίας θα περιλαμβάνουν τη *«συνεχή αεροπορική, χερσαία και θαλάσσια παρουσία και ουσιαστική στρατιωτική δραστηριότητα στο ανατολικό τμήμα της Συμμαχίας. Θα αποτελέσουν τη θεμελιώδη βασική απαίτηση για διασφάλιση και αποτροπή και θα είναι ευέλικτα και κλιμακούμενα ως απάντηση σε μια εξελισσόμενη κατάσταση ασφάλειας»*.

- Τέταρτον, η δημιουργία της Κοινής Επιχειρησιακής Ομάδας Υψηλής Ετοιμότητας του NATO (NATO Very High Readiness Joint Task Force, VJTF), όπου τα κράτη μέλη του NATO δεσμεύονται να ενισχύσουν τις Δυνάμεις Ανταπόκρισης του NATO *«αναπτύσσοντας πακέτα δυνάμεων που μπορούν να κινούνται γρήγορα και να ανταποκρίνονται σε πιθανές προκλήσεις και απειλές»*. Η δύναμη αυτή (VJTF) *«θα μπορεί να αναπτυχθεί μέσα σε λίγες μέρες για να ανταποκριθεί στις προκλήσεις που ανακύπτουν, ιδιαίτερα στην περιφέρεια της περιφέρειας του NATO»* (Wales Summit Declaration 2014). Είναι μέρος στο νέο Σχέδιο Δράσης για την ετοιμότητα, το οποίο αποσκοπεί στην περαιτέρω ενίσχυση της συλλογικής άμυνας των κρατών.
- **Πέμπτο - η ανάγκη για ισχυρότερη συνεργασία με κράτη εκτός της Συμμαχίας.** Σύμφωνα με τον Ondrejcsák (2014), το NATO *«πρέπει να ενισχύσει τις υπάρχουσες εταιρικές σχέσεις, να αρχίσει να αναπτύσσει νέες, με τη Μολδαβία στην Κεντρική Ασία και να ξαναρχίσει τη διαδικασία διεύρυνσης»*.

Η Σύνοδος Κορυφής της Ουαλίας (2014) σημείωσε επίσης ότι οι πόρτες του NATO θα παραμείνουν ανοιχτές *«σε όλες τις ευρωπαϊκές δημοκρατίες, οι οποίες μοιράζονται τις αξίες της Συμμαχίας, οι οποίες είναι πρόθυμες και ικανές να αναλάβουν τις ευθύνες και τις υποχρεώσεις της ένταξης...»*. Οι χώρες-μέλη του NATO έχουν επίσης εγκρίνει το πακέτο για τη Γεωργία, το οποίο περιλαμβάνει *«δημιουργία αμυντικών δυνατοτήτων, εκπαίδευση, ασκήσεις, ενισχυμένη σύνδεση και ενισχυμένες ευκαιρίες διαλειτουργικότητας»*.

1.4 Νέες απειλές ασφάλειας για τη Συμμαχία

Παράλληλα με τις απειλές για την ασφάλεια όπως - η τρομοκρατία, ο πολλαπλασιασμός των όπλων μαζικής καταστροφής, η κυβερνοασφάλεια, η ενεργειακή ασφάλεια, το NATO αντιμετωπίζει την απειλή για την ασφάλεια που επικρατεί στη περιοχή της και συγκεκριμένα στην Ουκρανία. Η ρωσική «εισβολή στην Ουκρανία και η προσάρτηση της χερσονήσου της Κριμαίας άλλαξαν όχι μόνο την προηγούμενη πολιτική πραγματικότητα της Ανατολικής Ευρώπης αλλά και τη στρατηγική ισορροπία που υπήρχε από το τέλος του Ψυχρού Πολέμου και την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης» (Ondrejcsák , 2014).

Ο Ondrejcsák ισχυρίζεται επίσης ότι υπάρχουν τρεις κύριοι τομείς που τροποποίησε η Ρωσική εισβολή στην Ουκρανία: «η εδαφική ακεραιότητα της Ουκρανίας που θεωρείται κρίσιμη για τη στρατηγική ανεξαρτησία της Κεντρικής Ευρώπης, η προσέγγιση των ρωσικών ενόπλων δυνάμεων στη Κεντρική Ευρώπη, κυρίως λόγω των μελλοντικών ρωσικών αεροπορικών βάσεων στην Κριμαία. και ότι ο πόλεμος δεν είναι πλέον «ταμπού» για τη ρωσική εξωτερική πολιτική όταν πρόκειται για την επιβολή των συμφερόντων εξουσίας της στην Ευρώπη». Ο Andrzej Karkoszka, πρώην Αναπληρωτής Υπουργός Εθνικής Άμυνας στην Πολωνία, στην ομιλία του στη διεθνή διάσκεψη NATO 2020: Alliance Renewed (2014) δήλωσε ότι: «η Ρωσία χρησιμοποιεί ρωσικές μειονότητες ως εργαλεία επιρροής. Βλέπουμε μια πολύ ορατή στρατιωτική συγκέντρωση στη Ρωσία, η οποία προσπαθεί να αποκατασταθεί ως υπερδύναμη».

1.4.1 Διάδοση όπλων μαζικής καταστροφής

Η Διάσκεψη Κορυφής του NATO του 2012 στο Σικάγο τόνισε ότι «ο πολλαπλασιασμός και η διάδοση των όπλων μαζικής καταστροφής, απειλεί το κοινό μας όραμα για τη δημιουργία των συνθηκών που είναι απαραίτητες για έναν κόσμο χωρίς πυρηνικά όπλα, σύμφωνα με τους στόχους της Συνθήκης για τη Μη Διάδοση των Πυρηνικών Όπλων». Τα κύρια εργαλεία που χρησιμοποιεί το NATO για την πρόληψη της εξάπλωσης των όπλων μαζικής καταστροφής είναι ο έλεγχος των εξοπλισμών, ο αφοπλισμός και η μη διάδοσή τους, αλλά το NATO χρησιμοποιεί επίσης όλα τα

συμβατικά μέτρα για την πρόληψη της διάδοσης των όπλων μαζικής καταστροφής, όπως το Κέντρο Μη Διάδοσης των Όπλων Μαζικής Καταστροφής, τη Συνδυασμένη κοινή ομάδα CBRN (chemical, biological, radiological and nuclear, χημική, βιολογική, ραδιολογική και πυρηνική), το Joint Centre of Excellence on CBRN Defence, την τυποποίηση, την κατάρτιση, την έρευνα και την ανάπτυξη των απαραίτητων δυνατοτήτων ή τη βελτίωση της πολιτικής προετοιμασίας.

Ωστόσο, η συμβολή του NATO ενισχύεται μέσα από τη συνεργασία με άλλα κράτη ή διεθνείς οργανισμούς. *«Το NATO δεσμεύεται για τον έλεγχο των συμβατικών όπλων, το οποίο παρέχει προβλεψιμότητα, διαφάνεια και διατηρεί τα όπλα στο χαμηλότερο δυνατό επίπεδο»* (North Atlantic Treaty Organization, 2014).

1.4.2 Άμυνα κυβερνοχώρου

Οι επιθέσεις στον κυβερνοχώρο αποτελούν νέα φαινόμενα στο χώρο της ασφάλειας. Η Διάσκεψη Κορυφής της Ουαλίας το 2014 ενσωμάτωσε τις επιθέσεις στον κυβερνοχώρο στο άρθρο 5 της Συνθήκης της Ουάσινγκτον, αλλά κάθε επίθεση στον κυβερνοχώρο στο κράτος μέλος του NATO θα εξετάζεται χωριστά. Οι επιθέσεις στον κυβερνοχώρο έχουν τη δυνατότητα να δημιουργούν απειλές σε στρατηγικό επίπεδο και να έχουν σοβαρές επιπτώσεις τόσο στις μη στρατιωτικές όσο και στις στρατιωτικές υποδομές. Η σύνοδος κορυφής της Ουαλίας καθιέρωσε την ασφάλεια στον κυβερνοχώρο ως μέρος του βασικού καθήκοντος της Συμμαχίας στα πλαίσια της συλλογικής άμυνας. Το NATO έχει τη φιλοδοξία να αναπτύξει τις ικανότητες για την οικοδόμηση αποτελεσματικής άμυνας κατά των επιθέσεων στον κυβερνοχώρο και να μοιραστεί αυτές τις δυνατότητες με άλλα κράτη μέλη του NATO. Επιπλέον, η Συμμαχία ανέπτυξε το NATO Computer Incident Response Capability (NCIRC) το οποίο *«προστατεύει τα δίκτυα του NATO παρέχοντας κεντρική και 24ωρη υποστήριξη στον κυβερνοχώρο στις διάφορες τοποθεσίες του NATO. Η ικανότητα αυτή αναμένεται να εξελίσσεται συνεχώς, ώστε να συμβαδίζει με το ταχέως μεταβαλλόμενο περιβάλλον απειλών και τεχνολογίας»* (North Atlantic Treaty Organization, 2014).

1.4.3 Ενεργειακή ασφάλεια

Η ενεργειακή ασφάλεια εισήχθη στην ατζέντα του NATO στη Σύνοδο Κορυφής της Ρίγας το 2006, αναγνωρισμένη ως βασικό στοιχείο της ασφάλειας της Συμμαχίας. *«Η διαταραχή της ροής ζωτικών πόρων θα μπορούσε να επηρεάσει τα συμφέροντα της Συμμαχικής Ασφάλειας»* (NATO Multimedia Library, n.d.). Περιγράφηκαν 5 βασικοί τομείς, όπου το NATO μπορεί να προσφέρει προστιθέμενη αξία – συνδυασμός και ανταλλαγή πληροφοριών, προβολή σταθερότητας, προώθηση της διεθνούς και περιφερειακής συνεργασίας, υποστήριξη της διαχείρισης των συνεπειών και υποστήριξη της προστασίας υποδομών ζωτικής σημασίας. Επιπλέον, το NATO δεσμεύτηκε στο Strategic Concept 2010 να *«αναπτύξει την ικανότητα συμβολής στην ενεργειακή ασφάλεια, συμπεριλαμβανομένης της προστασίας των κρίσιμων περιοχών και γραμμών υποδομής και διέλευσης, της συνεργασίας με τους εταίρους και των διαβουλεύσεων μεταξύ των Συμμάχων βάσει στρατηγικών αξιολογήσεων και σχεδιασμού έκτακτης ανάγκης»*.

Η ενεργειακή ασφάλεια μπορεί να ερμηνευτεί με δύο τρόπους. Πρώτον, είναι η ενεργειακή ασφάλεια κάθε κράτους-μέλους της Συμμαχίας. Και δεύτερον, είναι η ενεργειακή ασφάλεια των δυνάμεων στο πεδίο της μάχης, όπου χρειάζονται αρκετή ενέργεια για να εξασφαλίσουν τις βασικές τους ανάγκες για επιτυχημένες πολεμικές επιχειρήσεις (Bátor, 2013).

1.5 Διεύρυνση και πολιτική εταιρικής σχέσης του NATO

Επί του παρόντος, μπορούμε να ορίσουμε διάφορες κατηγορίες πολιτικών εταιρικής σχέσης του NATO. Η πρώτη κατηγορία αντιπροσωπεύει τις σχέσεις με κράτη με φιλοδοξίες συμμετοχής στο NATO (για παράδειγμα, η Γεωργία). Στη δεύτερη κατηγορία συγκαταλέγονται οι σχέσεις με ευρωπαϊκά κράτη χωρίς φιλοδοξίες ένταξης στο NATO (Αυστρία, Ελβετία, Σουηδία, Φινλανδία), ενώ η τρίτη κατηγορία αντιπροσωπεύει παγκόσμιες συνεργασίες του NATO, οι οποίες μπορούν να υποδιαιρεθούν σε μεμονωμένες εταιρικές σχέσεις με σημαντικούς διεθνείς παράγοντες όπως η Αυστραλία, η Νότια Κορέα και η Ιαπωνία και τις σχέσεις με τα κράτη στο

θεσμικό πλαίσιο του NATO (Πρωτοβουλία Συνεργασίας της Κωνσταντινούπολης, Istanbul Cooperation Initiative, Mediterranean Dialogue and Euro- Atlantic Partnership Council).

1.5.1 Πρόγραμμα εταιρικής σχέσης για την ειρήνη

Παρά τις ελλείψεις και την περιορισμένη ευελιξία προσαρμογής της στην τρέχουσα κατάσταση, το πρόγραμμα Σύμπραξη για την Ειρήνη (Partnership for Peace, PfP) εξακολουθεί να αποτελεί το σημαντικότερο θεσμικό πλαίσιο συνεργασίας για τη Συμμαχία. Ο ρόλος του PfP ενισχύθηκε επίσης στην διάσκεψη κορυφής της Ουαλίας: *«Η σύμπραξη για την ειρήνη και το ευρωατλαντικό συμβούλιο εταιρικής σχέσης είναι και θα συνεχίσουν να αποτελούν μέρος του οράματός μας για μια ολόκληρη, ελεύθερη και ειρηνική Ευρώπη»* (Wales Summit Declaration, 2014, par. 82). Σε γενικές γραμμές, μπορεί κανείς να περιγράψει το PfP ως εργαλείο πρακτικής και πραγματιστικής συνεργασίας μεταξύ του NATO και των εταίρων χωρών. Το πρόγραμμα που ξεκίνησε το 1994, επιτρέπει στη συμμετέχουσα χώρα να επιλέξει τις δικές της προτεραιότητες συνεργασίας με το NATO (Partnership for Peace Programme, 2014).

Το πρόγραμμα PfP του NATO συνδέεται στενά με το Ευρωατλαντικό Συμβούλιο Σύμπραξης (Euro- Atlantic Partnership Council). Υπάρχουν δύο προσεγγίσεις για τη συμμετοχή των κρατών στο πρόγραμμα. Η συμμετοχή στο πρόγραμμα PfP θα μπορούσε να γίνει κατανοητή ως προενταξιακή φάση για τις χώρες με πιθανή μελλοντική ένταξη στο NATO. Στον άλλο ρόλο του, το πρόγραμμα PfP θα χρησιμεύσει ως εργαλείο επικοινωνίας για χώρες όπως η Αυστρία, η Φινλανδία, η Ελβετία και η Σουηδία, οι οποίες επιθυμούν να εντείνουν τις σχέσεις με το NATO αλλά χωρίς προσδοκίες για ένταξη. Ωστόσο, δεν θέλουν να παραμείνουν στην πλευρά της τρέχουσας ανάπτυξης και συνεργασίας και να δουν το NATO ως μέσο ενίσχυσης της διεθνούς θέσης και της ασφάλειας.

1.6 Προϋποθέσεις Προσχώρησης στο NATO

Σύμφωνα με το άρθρο 51 του Καταστατικού Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών *«Τίποτα στον παρόντα Χάρτη δεν θίγει το εγγενές δικαίωμα ατομικής ή συλλογικής αυτοάμυνας σε περίπτωση ένοπλης επίθεσης εναντίον Μέλους των Ηνωμένων Εθνών»* (UN Charter, 1945), κάθε κράτος έχει το δικαίωμα να εξασφαλίζει την ασφάλειά του με ατομικά ή συλλογικά μέτρα. Η ιδέα της συλλογικής άμυνας του NATO βασίζεται στην προϋπόθεση αυτή και με την διεύρυνση της Συμμαχίας να αποτελεί ένα κρίσιμο εργαλείο για τον τρόπο διάδοσης του πεδίου της ασφάλειας και της προβλεψιμότητας.

Το ερώτημα ποιος μπορεί να είναι ή ποιος δεν μπορεί να είναι μέλος του NATO ορίζεται στο άρθρο 10 της Συνθήκης της Ουάσιγκτον: *«Τα συμβαλλόμενα μέρη μπορούν, με ομόφωνη συμφωνία, να καλέσουν οποιοδήποτε άλλο ευρωπαϊκό κράτος που είναι σε θέση να προωθήσει τις αρχές της παρούσας Συνθήκης και να συμβάλει στην ασφάλεια της περιοχής του Βορείου Ατλαντικού να προσχωρήσει στην παρούσα Συνθήκη»* (Washington Treaty, 1949). Έτσι, η Συνθήκη της Ουάσιγκτον δημιούργησε γεωγραφικούς περιορισμούς στα μελλοντικά μέλη του NATO.

Ωστόσο, υπάρχουν και άλλες προϋποθέσεις για κράτη που φιλοδοξούν να ενταχθούν στο NATO. Οι δημοκρατικές αρχές είναι ζωτικής σημασίας για τα μέλη του NATO καθώς και για τα μελλοντικά μέλη του NATO. Όπως αναφέρεται στο προοίμιο της Συνθήκης της Ουάσιγκτον: *«είναι αποφασισμένοι να διαφυλάξουν την ελευθερία, την κοινή κληρονομιά και τον πολιτισμό των λαών τους, βασισμένες στις αρχές της δημοκρατίας, της ατομικής ελευθερίας και του κράτους δικαίου»* (Washington Treaty, 1949). Αυτές οι αρχές επαναλαμβάνονται επίσης στη μελέτη για τη διεύρυνση (Study on Enlargement), η οποία δημοσιεύθηκε το 1995. Το έγγραφο αυτό υπογράμμισε το δημοκρατικό πολιτικό σύστημα, την οικονομία της αγοράς, τα δικαιώματα των μειονοτήτων, τη δέσμευση για ειρηνική επίλυση συγκρούσεων ως βασικές προϋποθέσεις για μελλοντικά μέλη.

Παρ' όλα αυτά, οι δημοκρατικές συνθήκες για την ένταξη στο NATO δεν ήταν πάντοτε δεκτές. Το 1949, η Πορτογαλία του Salazar έγινε ιδρυτικό μέλος του NATO. Το δημοκρατικό καθεστώς της Ελλάδας άλλαξε όταν η Ελλάδα ήταν πλήρες μέλος του

NATO και κυβερνούσε ταυτόχρονα η στρατιωτική χούντα (Barett, 2014). Ωστόσο, οι εξαιρέσεις αυτές πρέπει να γίνουν κατανοητές στο πλαίσιο του Ψυχρού Πολέμου.

Οι δημοκρατικές αρχές κατέστησαν ζωτικής σημασίας προϋπόθεση για την ένταξη στο NATO μετά τον Ψυχρό Πόλεμο και το επίπεδο δημοκρατικών προτύπων διαδραμάτισε καθοριστικό ρόλο στην πρόσκληση νέων μελών στη Συμμαχία το 1997. Αν και η Σλοβακία θεωρήθηκε αρχικά ως ένας υποψήφιος πρώτης γραμμής, στην “αναμέτρηση” με την Πολωνία, την Ουγγαρία και την Τσεχική Δημοκρατία, εν τούτοις αποκλείστηκε από τον πρώτο γύρο ένταξης εξαιτίας της έλλειψης εσωτερικών δημοκρατικών προτύπων κατά τη διάρκεια της κυβέρνησης Mečiar.

Πρώτος γύρος διεύρυνσης

Κατά τη Σύνοδο Κορυφής της Μαδρίτης το 1997, το NATO ξεκίνησε τον πρώτο γύρο της διεύρυνσης μετά τον Ψυχρό Πόλεμο. Την εποχή εκείνη, το Βορειοατλαντικό Συμβούλιο κάλεσε μόνο τρεις χώρες: την Πολωνία, την Τσεχική Δημοκρατία και την Πολωνία, οι οποίες προσχώρησαν επίσημα στο NATO το 1999.

Δεύτερος γύρος διεύρυνσης

Στη σύνοδο κορυφής της Πράγας το 2002, το NATO κάλεσε στη Συμμαχία Βουλγαρία, Λιθουανία, Λετονία, Εσθονία, Σλοβακία, Ρουμανία και Σλοβενία, τα οποία έγιναν μέλη της Συμμαχίας το 2004.

Τρίτος γύρος διεύρυνσης

Στη διάσκεψη κορυφής του Βουκουρεστίου, το NATO συνέχισε να προσκαλεί τα νέα μέλη από τη Νοτιοανατολική Ευρώπη, γεγονός που σηματοδοτεί τη σημαντική βελτίωση της σταθερότητας στην περιοχή αυτή. Το 2008, η Συμμαχία κάλεσε την Αλβανία και την Κροατία και τα Σκόπια. Ωστόσο, η ένταξη των Σκοπίων στο NATO παρεμποδίστηκε μονομερώς από την Ελλάδα, λόγω της διαμάχης για το όνομα της χώρας των Σκοπίων ως FYROM.

Η πρακτική διαδικασία της ένταξης στο NATO ξεκινά με την επίσημη πολιτική διακήρυξη ενός επιδιωκόμενου μέλους. Αργότερα, η Συμμαχία μπορεί να δημιουργήσει ένα ειδικό πλαίσιο σύμπραξης για να διευκολύνει τις σχέσεις με τον επίδοξο υποψήφιο. Το δεύτερο βήμα στη διαδικασία θα μπορούσε να είναι η πρόσκληση να ενταχθεί στο Membership Action Plan (στο εξής MAP). *«Το MAP είναι ένα σύνολο κριτηρίων που η χώρα πρέπει να εκπληρώσει για να δείξει την πρόοδό της στη στρατιωτική*

μεταρρυθμιστική διαδικασία αλλά και στη γενική διαδικασία δημοκρατικής και πολιτικής ανάπτυξης» (Cameron, 2008). Ωστόσο, το MAP δεν εγγυάται μελλοντική συμμετοχή στη χώρα στο NATO. Από την άλλη πλευρά, μια πρόσκληση στο MAP συμβολίζει ένα ισχυρό πολιτικό μήνυμα προς την υποψήφια χώρα (McNamara, 2008).

Το MAP ξεκίνησε το 1999 και έλαβε υπόψη τις εμπειρίες από την υποψήφια διαδικασία των νέων χωρών, όπως η Τσεχική Δημοκρατία, η Ουγγαρία και η Πολωνία (σχέδιο δράσης για τη συμμετοχή στα μέλη του 2014). Στην πρακτική του διάσταση, το Σχέδιο Δράσης για τη Σύνθεση αποτελείται από 4 κλάδους:

- (1) Ετήσιο Εθνικό Σχέδιο, το οποίο καλύπτει πολιτικά και οικονομικά ζητήματα, αμυντικά / στρατιωτικά ζητήματα, ζητήματα πόρων, θέματα ασφάλειας και νομικά ζητήματα.
- (2) Μηχανισμός ανάδρασης, που σημαίνει Αξιολόγηση προόδου του εταίρου.
- (3) Τη προετοιμασία των εγχώριων ιδρυμάτων για βοήθεια ασφαλείας και
- (4) Επίτευξη συμφωνημένων στόχων (Simon, 2000)

1.7 Πολιτικά και οικονομικά ζητήματα

Κάθε υποψήφια χώρα πρέπει να αναλάβει την ευθύνη για τις υποχρεώσεις και τις δεσμεύσεις που απορρέουν από τη Συνθήκη της Ουάσιγκτον. Όπως σημειώσαμε παραπάνω, το προοίμιο της Συνθήκης της Ουάσιγκτον επισημαίνει τον δημοκρατικό χαρακτήρα του NATO. Τα «πολιτικά και οικονομικά ζητήματα» του MAP (Membership Action Plan) μετασχηματίζουν αυτές τις αξίες ως προϋπόθεση για τη μελλοντική ένταξη. Πιθανότατα η πιο σημαντική διάταξη των πολιτικών και οικονομικών ζητημάτων του MAP σχετίζεται με εδαφικές και εθνοτικές διαμάχες: «Οι υποψήφιοι αναμένεται επίσης να διευθετήσουν εθνοτικές διαφορές ή εξωτερικές εδαφικές διαφορές, συμπεριλαμβανομένων αλυτρωτικών διεκδικήσεων ή εσωτερικών δικαιοδοτικών διαφορών με ειρηνικά μέσα σύμφωνα με τις αρχές του Οργανισμού για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη και να επιδιώξουν σχέσεις καλής γειτονίας» (Manifesto of North Atlantic Council, 1999). Επιπλέον, τα κράτη που φιλοδοξούν να ενταχθούν στο NATO πρέπει να δημιουργήσουν τον κατάλληλο πολιτικό έλεγχο των ενόπλων δυνάμεών τους.

1.8 Αμυντικά και στρατιωτικά θέματα

Τα αμυντικά και στρατιωτικά ζητήματα σχετίζονται με τη δέσμευση κάθε χώρα-μέλους να συνεισφέρει στη συλλογική άμυνα και να βελτιώσει τις αμυντικές της ικανότητες. Η φύση αυτής της δέσμευσης απορρέει από το άρθρο III της Συνθήκης της Ουάσιγκτον, όπου κάθε κράτος μέλος είναι υπεύθυνο για την υπεράσπιση του μεμονωμένα και στη συνέχεια συλλογικά.

1.9 Θέματα πόρων

Το επίκεντρο των ζητημάτων των πόρων είναι η υποχρέωση κάθε κράτους να διαθέσει επαρκείς οικονομικούς πόρους στον προϋπολογισμό του για την άμυνα. Παρόλο που το ζήτημα των αμυντικών δαπανών είναι σημαντικό θέμα, πρέπει να σημειώσουμε ότι το NATO δεν έχει κανένα μηχανισμό για να ωθεί τα κράτη – μέλη να δαπανήσουν περισσότερα για την άμυνα. Συνήθως, οι χώρες – μέλη θα πρέπει να διαθέσουν το 2% του ΑΕΠ τους στις αμυντικές δαπάνες, κάτι το οποίο αναφέρθηκε επίσης σε διάφορα ανακοινωθέντα από υπουργικές συνόδους ή συνόδους κορυφής. Στην πρόσφατη διάσκεψη κορυφής των χωρών του NATO, οι χώρες του NATO επιβεβαίωσαν τη δέσμευσή τους να σταματήσουν την πτώση των αμυντικών δαπανών, να αυξήσουν τον αμυντικό προϋπολογισμό καθώς αυξάνεται το ΑΕΠ και να μεταφέρουν τις αμυντικές δαπάνες στο 2% του ΑΕΠ για να εκπληρώσουν τους στόχους του NATO (NATO Capability Targets) (Wales Summit Declaration, 2014)

1.10 Ασφάλεια και νομικά ζητήματα

Ασφάλεια και νομικά θέματα εστιάζονται στην ικανότητα ενός υποψήφιου κράτους να προστατεύει τις πληροφορίες, τις οποίες μοιράζεται μεταξύ των κρατών μελών του NATO. Τα νομικά ζητήματα αφορούν την ικανότητα ενός υποψήφιου κράτους να αντιμετωπίσει το νομικό πλαίσιο του NATO. Μετά την ένταξη στο NATO, η νέα χώρα μέλος είναι υποχρεωμένη να υιοθετήσει το «κεκτημένο του NATO» (NATO acquis), το οποίο αποτελείται από διάφορες διεθνείς συνθήκες καθώς και τεχνικές

ρυθμίσεις. Για παράδειγμα, η συμφωνία μεταξύ των συμβαλλομένων μερών της Συνθήκης του Βορείου Ατλαντικού σχετικά με το καθεστώς των δυνάμεών τους (στο Λονδίνο, 19 Ιουνίου 1951), το πρωτόκολλο για το καθεστώς των διεθνών στρατιωτικών αρχηγών που δημιουργήθηκε βάσει της Συνθήκης του Βορείου Ατλαντικού (Πρωτόκολλο του Παρισιού) (Παρίσι, 28 Αυγούστου 1952), τη Συμφωνία για το Καθεστώς των Οργανώσεων του Βορειοατλαντικού Συμφώνου, τους Εθνικούς Αντιπροσώπους και το Διεθνές Προσωπικό (Συμφωνία της Οτάβα) (Οτάβα, 20 Σεπτεμβρίου 1951), τη Συμφωνία για το καθεστώς των αποστολών και τους αντιπροσώπους τρίτων κρατών στο Βορειοατλαντικό Οργανισμό (συμφωνία των Βρυξελλών) (Βρυξέλλες, 14 Σεπτεμβρίου 1994).

1.11 Παγκόσμιες εταιρικές σχέσεις του NATO

Το NATO έχει αναπτύξει σύνθετα συστήματα σχέσεων με βασικούς διεθνείς παράγοντες, κυρίως με διεθνείς οργανισμούς και κράτη εκτός Ευρώπης. Ωστόσο, η οικοδόμηση εταιρικής σχέσης είναι μια περίπλοκη και ατελείωτη διαδικασία. Η πολιτική εταιρικής σχέσης χρησιμεύει ως εργαλείο για την επίτευξη των στρατηγικών στόχων του NATO, με τους ακόλουθους στόχους (Μαγδοννά 2012: 145):

1. Βελτίωση της ειρήνης και της σταθερότητας στην ευρωατλαντική και διεθνή ασφάλεια
2. Προώθηση της περιφερειακής ασφάλειας
3. Διευκόλυνση της αμοιβαίας επωφελοούς συνεργασίας σε θέματα κοινού ενδιαφέροντος
4. Προετοιμασία των επιλέξιμων εθνών για ένταξη στο NATO
5. Προώθηση δημοκρατικών αξιών και μεταρρυθμίσεων
6. Ενίσχυση της υποστήριξης για επιχειρήσεις και αποστολές με επικεφαλής το NATO

Εκτός από το πρόγραμμα εταιρικής σχέσης για την ειρήνη, υπάρχουν τρία πολυεπίπεδα πλαίσια συνεργασίας - το Ευρω-Ατλαντικό Συμβούλιο Σύμπραξης, ο Μεσογειακός Διάλογος και η Πρωτοβουλία Συνεργασίας της Κωνσταντινούπολης, τα

οποία δημιουργούν το θεσμικό πλαίσιο για συζητήσεις μεταξύ του NATO και των εταίρων.

1.12 Το Ευρωατλαντικό Συμβούλιο Σύμπραξης (Euro-Atlantic Partnership Council, EAPC)

Το Ευρωατλαντικό Συμβούλιο Σύμπραξης είναι ο διάδοχος του Συμβουλίου Συνεργασίας Βορείου Ατλαντικού, το οποίο πήρε τη νέα του μορφή το 1997. Επί του παρόντος, το EAPC περιλαμβάνει 50 χώρες σε όλο τον κόσμο. Το EAPC χρησίμευσε ως φόρουμ διαλόγου και διαβουλεύσεων μεταξύ όλων των εμπλεκόμενων κρατών. Από τεχνική άποψη, το EAPC έχει εκπονήσει ένα σχέδιο δράσης δύο ετών με επίκεντρο τα προσυμφωνημένα θέματα πολιτικής και ασφάλειας (Euro-Atlantic Partnership Council, 2006). Αποτελεί ένα από τα βασικά εργαλεία, τα οποία αντιπροσωπεύουν τον παγκόσμιο ρόλο του NATO στις διεθνείς υποθέσεις.

Ο Μεσογειακός Διάλογος (Mediterranean Dialogue MD)

Ο Μεσογειακός Διάλογος ξεκίνησε το 1994 ως φόρουμ διαβούλευσης, ο οποίος περιλαμβάνει τώρα τις χώρες στη νότια ακτή της Μεσογείου, δηλαδή την Αλγερία, την Αίγυπτο, το Ισραήλ, την Ιορδανία, τη Μαυριτανία, το Μαρόκο και την Τυνησία. Όπως και στην προηγούμενη περίπτωση, ο Μεσογειακός Διάλογος έχει δύο διαστάσεις συνεργασίας. Μία από αυτές είναι ο πολιτικός διάλογος, ο οποίος αντιπροσωπεύει τακτικές συναντήσεις μεταξύ αντιπροσώπων του NATO και των συμμετεχόντων κρατών. Η πρακτική συνεργασία περιλαμβάνει τη μεταφορά τεχνογνωσίας μέσω εκπαιδευτικών προγραμμάτων. Οι συμμετέχουσες χώρες μπορούν επίσης να συμμετάσχουν σε κοινές στρατιωτικές ασκήσεις στη περιοχή της Μεσογείου.

Η πρωτοβουλία συνεργασίας της Κωνσταντινούπολης (The Istanbul Cooperation Initiative ICI)

Η πρωτοβουλία συνεργασίας της Κωνσταντινούπολης αντιπροσωπεύει τις ανάγκες του NATO να ενισχύσει διμερώς τις σχέσεις με τις χώρες του Περσικού κόλπου, καθώς η περιοχή αυτή έχει στρατηγική σημασία και εξακολουθεί να θεωρείται τόπος μελλοντικών εντάσεων. Το ICI δημιουργήθηκε για να ενισχύσει την εμπιστοσύνη των εταίρων στον άξονα Βορρά-Νότου (Borgomano-Loup, 2005). Το 2014 υπάρχουν

τέσσερις συνεργαζόμενες χώρες (Μπαχρέιν, Κατάρ, Κουβέιτ και Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα) και δύο χώρες, η Σαουδική Αραβία και το Ομάν, εξετάζουν τη μεγαλύτερη συμμετοχή τους. Η συνάφεια αυτής της πρωτοβουλίας αποδείχθηκε κατά τη διάρκεια της κρίσης της Λιβύης, όταν το Κατάρ και τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα συμμετείχαν ενεργά στην επιχείρηση Unified Protecto με αεροπορικές δυνάμεις. Το Κατάρ ανέπτυξε έξι μαχητικά αεροσκάφη Mirage 2000 συν δύο αεροσκάφη μεταφοράς C-17 Globemaster. Τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα συνέβαλαν με έξι αεροσκάφη F-16. Και τα δύο κράτη χρησιμοποίησαν κυρίως την ελληνική βάση της Σούδας στην Κρήτη για να ξεκινήσουν αποστολές (Gertler, 2011). Η συμμετοχή των αραβικών χωρών στην πολεμική αποστολή κατά της Λιβύης αύξησε τη νομιμότητα ολόκληρης της αποστολής και έτσι η επιχείρηση Unified Protector απέκτησε ευρύτερη γεωγραφική και γεωπολιτική διάσταση και δεν μπορούσε να θεωρηθεί ως καθαρά επιχείρηση του NATO.

Παγκόσμιου Εταίροι

Οι σχέσεις του NATO με χώρες όπως η Αυστραλία, η Νέα Ζηλανδία, η Νότια Κορέα και η Ιαπωνία έχουν διάφορες στρατηγικές διαστάσεις. Η πρώτη διάσταση θα μπορούσε να είναι η συμμετοχή των χωρών αυτών στις αποστολές υπό την ηγεσία του NATO. Η δεύτερη διάσταση περιλαμβάνει κοινή δέσμευση στις δημοκρατικές αρχές, δηλαδή το ίδιο σύστημα αξιών που εξασφαλίζει μεγαλύτερη πιθανότητα για κοινές θέσεις σε περίπτωση διεθνούς κρίσης. Αυτές οι χώρες και τα κράτη μέλη του NATO δεν μοιράζονται μόνο κοινές δημοκρατικές αρχές αλλά και συγκεκριμένες απειλές όπως η διεθνής τρομοκρατία και η διάδοση των όπλων μαζικής καταστροφής.

Συμπεράσματα

Η σημερινή δέσμευση του NATO στις διεθνείς επιχειρήσεις διαχείρισης κρίσεων κατέδειξε τον σημαντικό ρόλο της Συμμαχίας στην αντιμετώπιση των παγκόσμιων προκλήσεων ασφάλειας. Το NATO και τα μέλη του συμμετείχαν στην αποστολή της Συμμαχίας στο Αφγανιστάν από το 2001 που έληξε το 2014, αλλά και στην αποστολή KFOR στο Κοσσυφοπέδιο. Επιπλέον, η Συμμαχία διοργάνωσε δύο ναυτικές αποστολές στη Μεσόγειο Θάλασσα (Active Endeavour) και ηγείται της αποστολής κατά την πειρατείας Ocean Shield στον κόλπο του Άντεν. Επιπλέον, η κρίση στην Ανατολική Ευρώπη υπογράμμισε τον κύριο ρόλο του NATO - τη συλλογική άμυνα των χωρών μελών του NATO. Ωστόσο, η κρίση στην Ανατολική Ευρώπη δεν σημαίνει ότι οι

προηγούμενες απειλές έχουν εξαφανιστεί. Το NATO εξακολουθεί να αντιμετωπίζει απειλές όπως η τρομοκρατία, ο πολλαπλασιασμός των όπλων μαζικής καταστροφής ή οι κυβερνοεπιθέσεις.

Αναπόφευκτα αυτή η κατάσταση θα οδηγήσει σε διπλό ρόλο για την οργάνωση. Αφενός, το NATO θα δώσει έμφαση στον κύριο ρόλο του ως εγγυητή της εδαφικής ακεραιότητας των δικών του μελών και από την άλλη, πρέπει να αντιμετωπίσει και άλλες μη συμβατικές απειλές έξω από το ευρωπαϊκό και το βόρειο Ατλαντικό έδαφος. Για παράδειγμα, το NATO πρέπει να επεκτείνει τις διατάξεις του άρθρου V σε μη συμβατικές απειλές, όπως επιθέσεις στον κυβερνοχώρο ή επιθέσεις μη κρατικών φορέων. Επιπλέον, το NATO πρέπει να διατηρήσει την πολιτική ανοιχτής πόρτας (Open Door Policy) για τα κράτη με φιλοδοξίες να συνεχίσουν την πολιτική διεύρυνσης. Αυτές οι δεσμεύσεις βοηθούν τον οργανισμό να συνεχίσει να εμφανίζεται ως ένας αξιόπιστος εταίρος για τα άλλα κράτη και τους διεθνείς παράγοντες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο

Ευρωπαϊκή Ένωση

2.1 Εισαγωγή

Αναμφισβήτητα στο πρώτο μισό αυτού του αιώνα, η ευρωπαϊκή ήπειρος ήταν το θέατρο συγκρούσεων, που έφερε εκατομμύρια θανάτους και πολλές καταστροφές. Για όλους τους αιώνες, η Ευρώπη είχε πολλούς αιματηρούς πολέμους και μόνο η Γαλλία και η Γερμανία για την περίοδο 1870-1945 πολέμησαν τρεις φορές. Οι ευρωπαίοι ηγέτες κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι μόνο η οικονομική και πολιτική ολοκλήρωση μπορεί να εξασφαλίσει την ειρήνη μεταξύ των χωρών τους. Το όραμα μιας νέας Ευρώπης, που θα ξεπερνούσε τον ανταγωνιστικό εθνικισμό, βγήκε τελικά από τα κινήματα, που αντιστάθηκαν στον ολοκληρωτισμό κατά τον 2^ο Παγκόσμιο Πόλεμο. Το 1950 ο Γάλλος υπουργός Εξωτερικών Robert Schuman πρότεινε την ενσωμάτωση των βιομηχανιών άνθρακα και χάλυβα της Δυτικής Ευρώπης, η οποία οδήγησε στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα Άνθρακα και Χάλυβα το 1951 - τον προκάτοχο της σημερινής Ευρωπαϊκής Ένωσης (Dedman, 2010).

Αρχικά, οι δραστηριότητες ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης περιορίστηκαν στη δημιουργία μιας κοινής αγοράς άνθρακα και χάλυβα μεταξύ των έξι ιδρυτικών μελών (Βέλγιο, Γαλλία, Γερμανία, Ιταλία, Λουξεμβούργο και Κάτω Χώρες). Σε εκείνη την μεταπολεμική περίοδο, η Κοινότητα θεωρήθηκε πρωτίστως ως ένας τρόπος εξασφάλισης της ειρήνης φέρνοντας τους νικητές και τους ηττημένους μαζί μέσα σε μια θεσμική δομή που θα τους επέτρεπε να συνεργαστούν ως ισότιμοι. Αναδείχθηκαν τέσσερα ευρωπαϊκά θεσμικά όργανα (Dedman, 2010):

- Η Ανώτατη Αρχή, ως εκτελεστικό σκέλος προς τα κράτη μέλη και τις επιχειρήσεις τους, με εννέα μέλη
- Το Συμβούλιο, ως ένα είδος νομοθετικού οργάνου
- Η Κοινοβουλευτική Συνέλευση, η οποία απαρτίζεται από αντιπροσώπους των κοινοβουλίων των κρατών μελών και συζητά και ελέγχει τις δραστηριότητες της Ανωτάτης Αρχής
- Το Δικαστήριο

Η συνθήκη αυτήν για την κοινότητα έληξε 50 χρόνια μετά την διακήρυξή της, τον Ιούλιο του 2002.

2.2 Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα, Ευρωπαϊκή Κοινότητα Ατομικής Ενέργειας (1957)

Το 1957 τα έξι ιδρυτικά μέλη αποφάσισαν να δημιουργήσουν εκτός από μια Ευρωπαϊκή Ατομική Κοινότητα, για έρευνα σχετικά με την αξιοποίηση της πυρηνικής ενέργειας και άλλες ειρηνικές της χρήσεις και μια οικονομική κοινότητα, χτισμένη γύρω από την ελεύθερη κυκλοφορία του εργαζομένων, αγαθών και υπηρεσιών (Dedman, 2010). Οι τελωνειακοί δασμοί επί των μεταποιημένων προϊόντων καταργήθηκαν, και υιοθετήθηκαν κοινές πολιτικές, ειδικά στη γεωργική πολιτική και την εμπορική πολιτική (Dedman, 2010). Η Συνθήκη της Ρώμης, που βρίσκεται σε ισχύ από τον Ιανουάριο του 1958, είναι μια γενικά διατυπωμένη συνθήκη-πλαίσιο, σε αντίθεση με την λεπτομερή συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Κοινότητα Άνθρακα και Χάλυβα (Dedman, 2010).

2.3 Συνένωση των οργάνων (1967)

Ενώ και οι τρεις ευρωπαϊκές συνθήκες είχαν από την αρχή κοινή Κοινοβουλευτική Συνέλευση και ένα κοινό Δικαστήριο, μόνο το 1967 δημιουργήθηκε μια κοινή Επιτροπή (ως εκτελεστικό όργανο και ως διάδοχος της Υψηλής Αρχής) και ένα κοινό Συμβούλιο (Dedman, 2010).

2.3.1 Πρώτη διεύρυνση (1973)

Η επιτυχία των έξι ιδρυτικών μελών οδήγησε τη Δανία, την Ιρλανδία και το Ηνωμένο Βασίλειο να υποβάλλουν αίτημα για την ένταξη στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα (όπως ονομάστηκε εκείνη τη στιγμή) (Dedman, 2010). Τελικά έγιναν δεκτοί το 1972 μετά από δύσκολες διαπραγματεύσεις κατά τη διάρκεια της οποίας η Γαλλία, υπό τον Πρόεδρο de Gaulle, χρησιμοποίησε το δικαίωμά του βέτο δύο φορές, μία φορά το 1961 και πάλι το 1967. Αυτή η πρώτη διεύρυνση, η οποία αύξησε τον αριθμό των κρατών

μελών από έξι σε εννέα το 1973, συνδέθηκε με την εμβάθυνση των Καθηκόντων της Κοινότητας. Έτσι δόθηκε βάρος για τα κοινωνικά, περιφερειακά και τοπικά περιβαλλοντικά θέματα.

2.3.2 Ευρωπαϊκό Νομισματικό Σύστημα (1979)

Η ανάγκη οικονομικής σύγκλισης και νομισματικής ένωσης κατέστη εμφανής στις αρχές της δεκαετίας του 1970, όταν οι Ηνωμένες Πολιτείες ανέστειλαν τη μετατρεψιμότητα του δολαρίου (Dedman, 2010). Αυτό σημάδεψε την αρχή μιας περιόδου παγκόσμιας νομισματικής αστάθειας, που επιδεινώθηκε από τις δύο πετρελαϊκές κρίσεις του 1973 και του 1979. Η δημιουργία ενός Ευρωπαϊκού Νομισματικού Συστήματος το 1979 συνέβαλε στη σταθεροποίηση των συναλλαγματικών ισοτιμιών και ενθάρρυνε τα κράτη μέλη να ακολουθούν αυστηρές οικονομικές πολιτικές, δίνοντάς τους τη δυνατότητα να αλληλοϋποστηρίζονται και να επωφελούνται από την πειθαρχία που επιβάλλει μια ανοικτή οικονομική ζώνη.

2.3.3 Δεύτερη (1981) και τρίτη διεύρυνση (1986)

Η Κοινότητα επεκτάθηκε προς τα νότια με την ένταξη της Ελλάδας το 1981 και της Ισπανίας και Πορτογαλίας το 1986, μετά την απαλλαγή των χωρών αυτών από τις δικτατορίες τους και την αποκατάσταση της δημοκρατίας. Στη δεκαετία του 1970 και 1980, η Ευρωπαϊκή Κοινότητα άρχισε να διαδραματίζει σημαντικότερο ρόλο διεθνώς, υπογράφοντας νέες συμφωνίες με τις χώρες της Νότιας Μεσογείου καθώς και της Αφρικής, της Καραϊβικής και του Ειρηνικού, οι οποίες συνδέονταν με την Κοινότητα με τέσσερις διαδοχικές Συμβάσεις της Λομέ (1975, 1979, 1984 και 1984) 1989), την πρωτεύουσα του Τόγκο στην Αφρική. Με τη συμφωνία που υπεγράφη στο Μαρακές, τον Απρίλιο του 1994, μεταξύ όλων των μελών της Γενικής Συμφωνίας Δασμών και Εμπορίου (General Agreement on Tariffs and Trade, GATT) και οδήγησε στην ίδρυση του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου (World Trade Organization), το παγκόσμιο εμπόριο εισήλθε μια νέα φάση ανάπτυξης. Η Ευρωπαϊκή Ένωση ως ο μεγαλύτερος εμπορικός εταίρος στον κόσμο έγινε αντιληπτό ότι θα έπρεπε να δουλεύει περισσότερο

σε διεθνές επίπεδο και να επιδιώξει τον στόχο της εξεύρεσης κοινής εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφάλειας στη διεθνή σκηνή ως μία ευρωπαϊκή φωνή και πρόσωπο (Dedman, 2010).

2.3.4 Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη (Single European Act) (1986)

Στις αρχές της δεκαετίας του 1980 η παγκόσμια ύφεση και οι εσωτερικές διαμάχες σχετικά με τη διανομή του οικονομική πλούτου οδήγησε σε ένα στάδιο *“Ευρωπαϊσμού”*. Αυτό έδειξε το δρόμο, από το 1985, σε μια πιο ελπιδοφόρα θεώρηση των προοπτικών αναζωογόνησης της Κοινότητας: Βάσει μιας λευκής βίβλου που καταρτίστηκε το 1985 υπό την προεδρία του Jacques Delors, η Κοινότητα έθεσε το στόχο της δημιουργίας μιας ενιαίας αγοράς μέχρι την 1^η Ιανουαρίου 1993. Η Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη, η οποία υπογράφηκε τον Φεβρουάριο 1986 και τέθηκε σε ισχύ από τον Ιούλιο του 1987, επιβεβαίωσε αυτόν τον φιλόδοξο στόχο και εισήγαγε νέες διαδικασίες για τη θέσπιση της σχετικής νομοθεσίας, και συγκεκριμένα, την κατάργηση του βέτο των κρατών μελών στα θέματα πολιτικής για την εσωτερική αγορά και την εισαγωγή μιας αποκαλούμενης ειδικής πλειοψηφίας (με ψήφο ανάλογη, αλλά όχι με γραμμικό τρόπο, του πληθυσμού των κρατών μελών). Η Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη τέθηκε σε ισχύ την 1^η Ιουλίου 1987 (Dedman, 2010).

2.3.5 Η Συνθήκη του Μάαστριχτ (1991)

Η κατάρρευση του τείχους του Βερολίνου, ακολουθούμενη από την ενοποίηση της Γερμανίας στις 3 Οκτωβρίου 1990, απελευθέρωση από τον σοβιετικό έλεγχο και ο επακόλουθος εκδημοκρατισμός των χωρών της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης και η αποσύνθεση της Σοβιετικής Ένωσης τον Δεκέμβριο του 1991, μετασχημάτισε την πολιτική δομή της Ευρώπης (Dedman, 2010). Τα κράτη μέλη αποφάσισαν να ενισχύσουν τους δεσμούς τους και να διαπραγματευθούν νέα συνθήκη, τα κύρια χαρακτηριστικά της οποίας συμφωνήθηκαν στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Μάαστριχτ το Δεκέμβριο του 1991.

Η Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση, η οποία τέθηκε σε ισχύ το Νοέμβριο του 1993, έθεσε στα κράτη μέλη ένα φιλόδοξο πρόγραμμα (Dedman, 2010):

1. Νομισματική ένωση έως το 1999,
2. Νέες κοινές πολιτικές,
3. Ευρωπαϊκή ιθαγένεια,
4. Μια κοινή εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφάλειας και
5. Εσωτερική ασφάλεια.

2.3.6 Τέταρτη διεύρυνση (1995)

Τη 1^η Ιανουαρίου 1995, τρεις άλλες χώρες προσχώρησαν στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Η Αυστρία, η Φινλανδία και η Σουηδία διεύρυναν την Ένωση με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους και άνοιξαν περαιτέρω διαστάσεις στην καρδιά της κεντρικής και βόρειας Ευρώπης. Η Ένωση των Δεκαπέντε αντιμετώπιζε τώρα δύο μεγάλες προκλήσεις (Dedman, 2010):

- Την επιτυχία στη διεύρυνση ώστε να συμπεριληφθούν και οι δέκα χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης, η Μάλτα και η Κύπρος,
- Η χρήση της δυναμικής της νομισματικής ένωσης, η οποία, με βάση τη δημιουργία του ευρώ στις 2 Μαΐου 1998, πρέπει να παρέχει στις οικονομίες των κρατών μελών καλύτερη σύγκλιση και τις προϋποθέσεις μόνιμης δημιουργίας θέσεων εργασίας και ανάπτυξης.

2.3.7 Συνθήκη του Άμστερνταμ (1997)

Εφαρμόζοντας μια ρήτρα επανεξέτασης στη Συνθήκη του Μάαστριχτ, τα κράτη μέλη διαπραγματεύθηκαν μια νέα συνθήκη, η οποία υπεγράφη στο Άμστερνταμ τον Οκτώβριο του 1997 (ισχύει από το Μάιο του 1999), η οποία προσάρμοσε και ενίσχυσε τις πολιτικές και τις εξουσίες της Ένωσης, ιδίως στον τομέα της δικαστικής συνεργασίας, της ελεύθερης κυκλοφορίας των προσώπων, της εξωτερικής πολιτικής και της δημόσιας υγείας. Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, η άμεση δημοκρατική φωνή της

ένωσης, απέκτησε πρόσθετες εξουσίες, επιβεβαιώνοντας τον ρόλο του ως κοινός νομοθέτης.

2.3.8 Συνθήκη της Νίκαιας (2000)

Η συνθήκη αυτή εκπονήθηκε τον Δεκέμβριο του 2000, υπογράφηκε τον Φεβρουάριο του 2001 και τέθηκε σε ισχύ τον Φεβρουάριο του 2003. Το βασικό της επίτευγμα ήταν η θεσμική προσαρμογή στην επόμενη, επικείμενη διεύρυνση των 10 νέων κρατών μελών. Ένα αποτέλεσμα της Συνόδου Κορυφής της Νίκαιας ήταν η ομόφωνη υιοθέτηση του Ευρωπαϊκού Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων, δηλαδή περισσότερα από 50 άρθρα που περιέχουν αναφορές στη προσωπική ελευθερία, τα οικονομικά και κοινωνικά δικαιώματα στο σύνολο της ευρωπαϊκής νομοθεσίας.

2.3.9 Πέμπτη διεύρυνση (2004)

Από την 1^η Μαΐου 2004, η ΕΕ αποτελείται από 25 κράτη μέλη. Τα νέα μέλη είναι τρεις δημοκρατίες της Βαλτικής, η Εσθονία, η Λετονία και η Λιθουανία, στη συνέχεια η Πολωνία, η Τσεχική Δημοκρατία της Σλοβακίας, η Ουγγαρία, η Σλοβενία ως τμήμα της πρώην Γιουγκοσλαβίας, η Κύπρος και η Μάλτα (Dedman, 2010).

Σήμερα, η ΕΕ αποτελείται από 28 κράτη μέλη και η ενιαία αγορά 488 εκατομμυρίων κατοίκων εξακολουθούν να λειτουργούν αρκετά ομαλά σύμφωνα με τους κανόνες της Συνθήκης της Νίκαιας (2001) και τη διαδικασία QMV (Qualified majority voting). Σήμερα η ΕΕ αντιπροσωπεύει το 8% του παγκόσμιου πληθυσμού και το 40% του παγκόσμιου εμπορίου αγαθών (το διπλάσιο του μεριδίου των Αμερικανών). Δεκαεννέα από αυτά τα 28 κράτη της ΕΕ αποτελούν επίσης την ευρωζώνη, χρησιμοποιώντας ένα ενιαίο νόμισμα, το ευρώ. Το γεγονός ότι μετά από περισσότερα από 50 χρόνια ύπαρξης υπάρχουν ακόμα χώρες (Τουρκία και Ουκρανία) που επιθυμούν να ενταχθούν στην Ευρωπαϊκή Ένωση αποτελεί μαρτυρία της ελκυστικότητας της.

2.3.10 Σύνταγμα της ΕΕ (που εγκρίθηκε στις 18 Ιουνίου 2004)

Μετά από μια φάση έντονης διεργασίας σε μια ειδική διάσκεψη, η λεγόμενη Συνέλευση, με τα μέλη του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και των κρατών μελών καθώς και με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή των κυβερνήσεων των κρατών μελών, υπό τη προεδρία του πρώην Γάλλου Προέδρου Valéry Giscard d'Estaing, το 2002 και το 2003, οι κυβερνήσεις της ΕΕ δεν ψήφισαν αμέσως ομόφωνα υπέρ ενός σχεδίου Συντάγματος για την ΕΕ.

Μετά από συζητήσεις μεταξύ Δεκεμβρίου 2003 και Ιουνίου 2004, κατά τη διάρκεια συνόδου του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου του Δουβλίνου στην Ιρλανδία, το Σύνταγμα της Ευρωπαϊκής Ένωσης εγκρίθηκε από τους αρχηγούς κρατών και κυβερνήσεων.

2.4 Σχέσεις ΕΕ-NATO

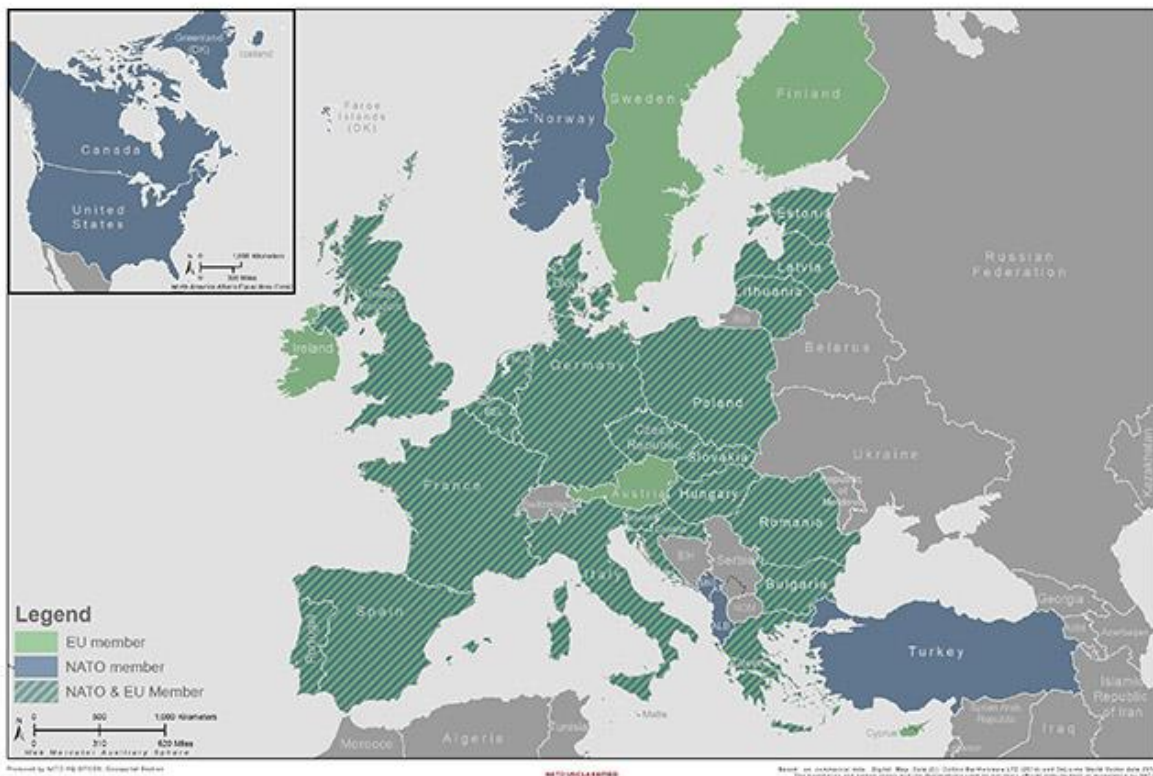
Σύμφωνα με την ελληνική μυθολογία, ο Σίσυφος ήταν ένας σκληρός βασιλιάς ο οποίος καταδικάστηκε να μετακινεί ένα μεγάλο βράχο πάνω σε ένα απότομο λόφο, φτάνοντας στην κορυφή, η πέτρα ξανακυλούσε κάτω και έπρεπε να την ανεβάσει ξανά. Στη συνέχεια θα ξεκινούσε ξανά με το ίδιο αποτέλεσμα. Πολλοί έχουν συγκρίνει τη σχέση μεταξύ της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του NATO ως στόχος του Σίσυφου. Όπως ακριβώς επιτεύχθηκε κάποια πρόοδος, όλες οι προσπάθειες φαίνεται να είναι μάταιες καθώς τα πράγματα επαναφέρονται στα αρχικά επίπεδα και στη συνέχεια η διαδικασία επαναλαμβάνεται χωρίς περισσότερες πιθανότητες επιτυχίας (Schimmelfennig 2003, Reichard, 2006).

Αυτό το παράδειγμα περιέχει ορισμένα στοιχεία της αλήθειας, αλλά υπεραπλουστεύει τα πράγματα. Η σχέση μεταξύ των δύο οργανισμών, των οποίων η έδρα βρίσκεται μόλις πέντε χιλιόμετρα μακριά, δεν ήταν ποτέ μια γραμμική διαδικασία. Έχει δει καλές μέρες και κακές μέρες - αλλά έχει πάντα εξέλιξη. Και συνεχίζει να εξελίσσεται και να γίνεται βαθύτερη και πιο ολοκληρωμένη. Σήμερα, οι επαφές μεταξύ των στελεχών των αντίστοιχων οργανισμών είναι καθημερινό φαινόμενο. Αυτό δεν συνέβαινε πριν από μερικά χρόνια, όταν μια επίσκεψη ενός υπαλλήλου της ΕΕ στο

Αρχηγείο του NATO ήταν ένα σπάνιο και σημαντικό γεγονός (Schimmelfennig 2003, Reichard, 2006)

Για να κατανοήσουμε καλύτερα τη σχέση ΕΕ-NATO, πρέπει να θέσουμε και φυσικά να απαντήσουμε σε τρία βασικά ερωτήματα (Schimmelfennig 2003, Reichard, 2006)

1. Γιατί είναι σημαντική αυτή η σχέση;
2. Ποιες είναι οι βασικές αρχές της σχέσης;
3. Πώς εξελίχθηκε η θεσμική σχέση;

Σχήμα 1. Η Ευρωπαϊκή Ένωση και το NATO έχουν σήμερα 22 κοινά κράτη μέλη (Ιούλιος 2019). (NATO HQ Geospatial Section).

2.4.1 Γιατί είναι σημαντική αυτή η σχέση;

Το NATO αναφέρει την Ευρωπαϊκή Ένωση ως έναν μοναδικό και ουσιαστικό εταίρο. Κατά μία έννοια, είναι εταίρος, δεδομένου ότι είναι μια μοναδική οντότητα με δική της νομική προσωπικότητα που ξεπερνά τα κράτη μέλη που την συνθέτουν. Αλλά

όταν πρόκειται για ζητήματα ασφάλειας και άμυνας, η Ευρωπαϊκή Ένωση στηρίζεται - τουλάχιστον προς το παρόν - πρωτίστως στη διακυβερνητική συνεργασία μεταξύ των 28 κρατών μελών της. Ως εκ τούτου, ο ρόλος των μελών είναι πρωταρχικός και, σήμερα, περίπου τα δύο τρίτα από αυτά ανήκουν και στις δύο οργανώσεις. Πριν από μερικές δεκαετίες, η επικαλυπτόμενη συμμετοχή ήταν ακόμη ισχυρότερη: μέχρι το 1973, το σύνολο των μελών της τότε Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας ήταν σύμμαχοι και στο NATO. Από τότε έως το 1995, όλοι εκτός από ένα από τα κράτη μέλη της ΕΕ ήταν επίσης μέλη της Συμμαχίας (Schimmelfennig 2003, Reichard, 2006)

Οι αποφάσεις που λαμβάνονται από τα έθνη συχνά έχουν άμεση επίπτωση και στις δύο οργανώσεις. Εάν ένα έθνος που ανήκει τόσο στην Ευρωπαϊκή Ένωση όσο και στο NATO αποφασίσει να δαπανήσει περισσότερα για την άμυνα και να αναπτύξει τις επιχειρησιακές του δυνατότητες ή να αντιμετωπίσει μια εξωτερική απειλή ασφάλειας, αυτό έχει αντίκτυπο και στους δύο οργανισμούς. Τα ευρωπαϊκά έθνη δεν διαθέτουν δύο στρατούς και δύο αμυντικούς προϋπολογισμούς, έναν για κάθε οργάνωση. Έχουν ένα ενιαίο σύνολο δυνάμεων και οι προσπάθειες που αναλαμβάνονται σε κάθε οργανισμό πρέπει να είναι συνεπείς και συμπληρωματικές με τις προσπάθειες του άλλου. Αυτό είναι ευκολότερο να αναφερθεί παρά να γίνει, αλλά παραμένει ο στόχος (Schimmelfennig 2003, Reichard, 2006).

Τα μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του NATO συμμερίζονται μια δέσμευση για δημοκρατικές αρχές, για το σεβασμό, την προστασία του κράτους δικαίου και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Επιπλέον, μοιράζονται μια οικονομία της αγοράς, καθώς και μια κοινή γειτονιά, η οποία αντιμετωπίζει κοινές προκλήσεις ασφάλειας που μπορεί να προέρχονται από οπουδήποτε. Αυτά τα δεσμά τους συνδέουν ακόμη περισσότερο από ό, τι η συμμετοχή τους σε άλλους διεθνείς οργανισμούς με βάση τις αξίες, όπως ο Οργανισμός για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη ή τα Ηνωμένα Έθνη. Και ως εκ τούτου, σημαίνει ότι τόσο η Ευρωπαϊκή Ένωση όσο και το NATO έχουν καθήκον να συνεργάζονται για την προστασία των πολιτών τους, καθώς και για την εξασφάλιση της ευημερίας τους.

Τέλος, οι δύο οργανισμοί έχουν εξελιχθεί παράλληλα και έχουν αναπτύξει ειδικές ικανότητες που τους επιτρέπουν να προστατεύουν την ευημερία των πολιτών τους. Το NATO έχει ένα σαφές συγκριτικό πλεονέκτημα όσον αφορά τις στρατιωτικές ικανότητες,

ιδίως για να εξασφαλίσει μια αξιόπιστη αποτρεπτική και αμυντική στάση της Συμμαχίας και της επικράτειάς της. Από την άλλη πλευρά, ενώ η Ευρωπαϊκή Ένωση αναπτύσσει σταδιακά τις στρατιωτικές της ικανότητες, έχει σαφές συγκριτικό πλεονέκτημα όσον αφορά τις μη στρατιωτικές ικανότητες, οι οποίες είναι ευρείες και περιλαμβάνουν οικονομικές κυρώσεις, οικοδόμηση ανθεκτικότητας σε τομείς όπως η ενέργεια και η ασφάλεια στον κυβερνοχώρο, αντιμετώπιση της παραπληροφόρησης, ανθρωπιστική βοήθεια και την υποδομή μεταφορών. Δεδομένων των ολοένα και πιο ποικίλων προκλήσεων για την ασφάλεια που αντιμετωπίζουν τα ευρωπαϊκά έθνη, είναι ανάγκη οι λύσεις να αντληθούν από ένα ευρύ φάσμα διαφορετικών ικανοτήτων, είτε πολιτικών είτε στρατιωτικών, ή συνδυασμός και των δύο (Schimmelfennig 2003, Reichard, 2006).

2.4.2 Ποιες είναι οι βασικές αρχές της σχέσης;

Όταν αναφερόμαστε για τα θεμελιώδη στοιχεία της συνεργασίας ΕΕ-NATO - πώς αλληλεπιδρούν μεταξύ τους - πολλοί άνθρωποι φαντάζονται ότι αυτό αφορά κυρίως το προσωπικό των δύο οργανώσεων που συναντώνται κάπου στις Βρυξέλλες για να ανταλλάξουν απόψεις. Ενώ αυτό αποτελεί αναμφισβήτητο μέρος των σχέσεων, είναι στην πραγματικότητα μόνο ένα μικρό κομμάτι του τι συμβαίνει. Η σχέση είναι πάνω από όλα πολιτική - δεν περιορίζεται σε ό, τι κάνουν τα αντίστοιχα στελέχη μαζί, αν και αυτό ήταν σχεδόν το αποκλειστικό ενδιαφέρον για το πώς αντιλαμβανόμαστε τις σχέσεις. Αντίθετα, πρόκειται για το τι μπορούν να κάνουν οι δύο οργανισμοί ανεξάρτητα ο ένας από τον άλλο, αλλά με έναν γενικό συντονισμό και συμπληρωματικό τρόπο, για την επίτευξη των ίδιων στόχων (Schimmelfennig 2003, Reichard, 2006).

Από την ίδρυσή τους, ο βασικός στόχος τόσο της Ευρωπαϊκής Ένωσης όσο και του NATO υπήρξε και εξακολουθεί να είναι η διατήρηση της ειρήνης στην Ευρώπη, καθώς και η προώθηση της σταθερότητας και της ευημερίας στην ήπειρο και πέρα από αυτήν. Για το λόγο αυτό, η ίδρυση των σχέσεων ΕΕ-NATO θα πρέπει να θεωρηθεί ότι είναι η 30^η Αυγούστου του 1954. Την ημέρα αυτή η Γαλλική Εθνοσυνέλευση δεν επικύρωσε τη Συνθήκη για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Αμυντικής Κοινότητας, η οποία περιείχε συγκεκριμένες διατάξεις για τη δημιουργία ενός Ευρωπαϊκού στρατού. Από τότε, το NATO έγινε ο μοναδικός πάροχος στρατιωτικής αποτροπής και άμυνας στην

Ευρώπη, υπό την προστατευτική ομπρέλα του οποίου ιδρύθηκε και αναπτύχθηκε η Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα. Οι δύο οργανώσεις δεν αλληλεπιδρούσαν άμεσα, αλλά ήταν αλληλένδετες (Schimmelfennig 2003, Reichard, 2006). Κάποιος παρείχε ασφάλεια και άμυνα. Ο άλλος βοηθούσε στην οικοδόμηση της οικονομικής ευημερίας, η οποία με τη σειρά της συνέβαλε στην εδραίωση των θεμελιωδών κοινών αξιών, αλλά επέτρεψε επίσης στα ευρωπαϊκά έθνη να συνεισφέρουν σταδιακά ένα μεγαλύτερο μέρος στην κατανομή του βάρους της ευρωπαϊκής ασφάλειας και άμυνας.

Μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου και την κατάρρευση του Συμφώνου της Βαρσοβίας, η Ευρωπαϊκή Ένωση και το NATO εργάστηκαν παράλληλα με την προώθηση της ένταξης των χωρών της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης στους ευρωατλαντικούς θεσμούς και την επιστροφή τους στην ευρύτερη ευρωπαϊκή οικογένεια δημοκρατικών εθνών. Επίσης συνεργάστηκαν για να περιορίσουν τις συγκρούσεις στην πρώην Γιουγκοσλαβία. Αυτές οι προσπάθειες συνεχίζονται μέχρι σήμερα, καθώς και οι δύο οργανώσεις συνεχίζουν τις προσπάθειές τους για την προώθηση της σταθερότητας, της ανάπτυξης και των μεταρρυθμίσεων στα Δυτικά Βαλκάνια και πέραν αυτών (Schimmelfennig 2003, Reichard, 2006).

Πιο πρόσφατα, η Ευρωπαϊκή Ένωση και το NATO, ενεργώντας παράλληλα, ανταποκρίθηκαν σε απειλές που προέκυψαν από την Ανατολή. Μετά την παράνομη προσάρτηση της Κριμαία από την Ρωσία και τις αποσταθεροποιητικές δραστηριότητες στην ανατολική Ουκρανία, επιβλήθηκαν κυρώσεις, καθώς και σε συγκεκριμένους οικονομικούς τομείς. Εν τω μεταξύ, η Συμμαχία ανέπτυξε, για πρώτη φορά, δυνάμεις στα εδάφη των ανατολικών συμμάχων - οι οποίες είναι επίσης κράτη μέλη της ΕΕ - ενισχύοντας την αποτροπή και την άμυνα, καθώς και ενισχύοντας την ανθεκτικότητα αυτών των κρατών. Οι δύο οργανισμοί έχουν επίσης εντείνει τη βοήθειά τους στην Ουκρανία, με την καθεμία να παρέχει στήριξη στις αντίστοιχες περιοχές όπου εμφανίζει συγκριτικό πλεονέκτημα (Schimmelfennig 2003, Reichard, 2006).

Ομοίως, η Ευρωπαϊκή Ένωση και το NATO συνεργάστηκαν για να μετριάσουν τις προκλήσεις που προέρχονται από τον Νότο, βοηθώντας τα κράτη της περιοχής, όπως την Ιορδανία ή την Τυνησία, να εξασφαλίσουν τη σταθερότητά τους. Επιδίωξαν επίσης να μετριάσουν τις συνέπειες των συγκρούσεων στις γειτονικές χώρες, όπως η Λιβύη και η Συρία, μεταξύ άλλων αντιμετωπίζοντας τις επιπτώσεις της παράνομης

μετανάστευσης, προστατεύοντας παράλληλα τους πρόσφυγες (Schimmelfennig 2003, Reichard, 2006).

Με άλλα λόγια, η συνεργασία μεταξύ της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του NATO δεν είναι μόνο το ξεχωριστό έργο που παράγουν οι δύο οργανισμοί αλλά και αυτή η δραστηριότητα που εκτελείται παράλληλα, συντονισμένα και συμπληρωματικά. Αυτό είναι ένα σημαντικό μάθημα για το μέλλον ενόψει των φιλοδοξιών της ΕΕ να αναπτύξει μακροπρόθεσμα μια κοινή ευρωπαϊκή άμυνα. Αυτή η προσπάθεια - η οποία μπορεί να υλοποιηθεί ή όχι - δεν πρέπει να θεωρηθεί ως υποκατάστατο του NATO αλλά μάλλον ως αμοιβαία ενισχυτική προσπάθεια, η οποία συμπληρώνει τα καθήκοντα των δύο οργανώσεων.

2.4.3 Η εξέλιξη της θεσμικής σχέσης

Η σχέση μεταξύ των δύο οργανώσεων είναι όλα τα παραπάνω, αλλά είναι και η αλληλεπίδραση μεταξύ τους. Αυτή η αλληλεπίδραση είναι πιο πρόσφατη, έχοντας ξεκινήσει πριν από περίπου είκοσι χρόνια στη Σύνοδο Κορυφής του NATO στην Ουάσιγκτον το 1999, και εξελίσσεται συνεχώς. Σε γενικές γραμμές, μπορεί να γίνει διάκριση σε τρεις περιόδους όπως παρακάτω (Schimmelfennig 2003, Reichard, 2006):

1. Την δημιουργία μηχανισμών συνεργασίας,
2. την περίοδο αργής εξέλιξης και τέλος,
3. έναν ανανεωμένο δυναμισμό.

Η θεσμική σχέση εξελίχθηκε εξ 'ανάγκης. Από τη Συνθήκη του Μάαστριχτ το 1993, η Ευρωπαϊκή Ένωση είχε τη φιλοδοξία να αναπτύξει μια κοινή αμυντική πολιτική που θα μπορούσε να οδηγήσει σε κοινή άμυνα. Αυτό έλαβε νέα διάσταση με τη Συνθήκη της Νίκαιας, η οποία υπεγράφη το 2001 και η οποία επέτρεψε τη δημιουργία πολιτικο-στρατιωτικών δομών της ΕΕ. Το ερώτημα ήταν πώς συνδέονται αυτές οι εξελίξεις με το NATO. Η απάντηση έγκειται στην δημιουργία μίας σειράς περίπλοκων συμφωνιών μεταξύ της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Συμμαχίας. Η λεγόμενη συμφωνία Berlin Plus, το 2003, παρείχε τη βάση στη Συμμαχία για τη στήριξη επιχειρήσεων υπό την ηγεσία της ΕΕ στις οποίες δεν συμμετέχει το NATO ως σύνολο. Αυτό ήταν μια επιτυχία από μόνο του, καθώς σήμαινε ότι, για πρώτη φορά, οι δύο οργανώσεις είχαν αναπτύξει

συγκεκριμένους τρόπους εργασίας και επικοινωνίας μαζί (Schimmelfennig 2003, Reichard, 2006).

Ωστόσο, αυτοί οι μηχανισμοί κατέστησαν απαρχαιωμένοι σχεδόν από την έναρξή τους. Σχεδιάστηκαν με βάση τις εμπειρίες και τις αντιλήψεις των προηγούμενων δεκαετιών, ιδιαίτερα στην πρώην Γιουγκοσλαβία, όπου η ιδέα ήταν ότι η Ευρωπαϊκή Ένωση θα ακολουθούσε το NATO όταν πρόκειται για επιχειρήσεις στήριξης της ειρήνης και σταθεροποίησης. Σύμφωνα με τα λόγια του τότε Γενικού Γραμματέα του NATO Jaap de Hoop Scheffer, το 2007: «Οι σχέσεις NATO-ΕΕ δεν έχουν ακόμη φτάσει στον 21^ο αιώνα ακόμα, εξακολουθούν να έχουν κολλήσει στη δεκαετία του 1990». Τελικά, δημιουργήθηκαν μόνο δύο επιχειρήσεις Berlin Plus: το 2003 στα Σκόπια και το 2004 στη Βοσνία-Ερζεγοβίνη.

Μια άλλη πρόκληση ήταν τόσο για τη Ευρωπαϊκή Ένωση όσο και η Συμμαχία οι μεγάλες διευρύνσεις που έφεραν νέα μέλη που δεν ήταν όλα μέλη και των δύο οργανώσεων, γεγονός που οδήγησε σε περιστασιακά διαφορετικές προτεραιότητες σε κάθε οργανισμό. Οι δύο οργανώσεις αυξήθηκαν από 15 κράτη μέλη της ΕΕ και 19 από τους Συμμάχους του NATO το 2003, σε 28 και 29 αντίστοιχα σήμερα.

Η περίοδος αυτή ακολούθησε μια δεκαετία βραδείας εξέλιξης, κατά τη διάρκεια της οποίας δεν συνέβη τίποτε σημαντικό και όπου η συνεργασία μεταξύ των δύο οργανισμών ήταν περιστασιακή, ανεπίσημη και κάτω από την *οθόνη των ραντάρ*. Αυτή η περίοδος κράτησε περίπου μια δεκαετία από το 2004 έως το 2014. Κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου, και οι δύο οργανώσεις ενήργησαν και εξελίχθηκαν, κυρίως παράλληλα και, περιστασιακά, συντονισμένες μεταξύ τους.

Σε μια εποχή πρωτοφανών προκλήσεων ασφάλειας από την Ανατολή και το Νότο, ο Πρόεδρος του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου Donald Tusk, ο Γενικός Γραμματέας του NATO Jens Stoltenberg και ο Πρόεδρος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής Jean-Claude Juncker υπέγραψαν κοινή δήλωση για την ενίσχυση της συνεργασίας ΕΕ-NATO στη Βαρσοβία, στις 8 Ιουλίου του 2016. Τα πράγματα άλλαξαν ριζικά το 2014. Δύο εξελίξεις οδήγησαν στη διαπίστωση ότι το status quo ήταν αβάσιμο.

Πρώτον, όπως προαναφέρθηκε, η Ευρώπη αντιμετώπισε νέες απειλές και προκλήσεις προερχόμενες από την Ανατολή και το Νότο - και καμία οργάνωση δεν

διέθετε το σύνολο των εργαλείων που απαιτούνται για την αντιμετώπιση του μεταβαλλόμενου περιβάλλοντος ασφάλειας.

Δεύτερον, η Ευρωπαϊκή Ένωση έθεσε τα θεμέλια για μια κοινή άμυνα με την οικοδόμηση δύο αμυντικών πυλώνων: τη Μόνιμη Δομημένη Συνεργασία (Permanent Structured Cooperation, PESCO) σε συνδυασμό με το Ευρωπαϊκό Αμυντικό Ταμείο (European Defence Fund, EDF). Η συνεργασία ΕΕ-NATO έγινε ο τρίτος πυλώνας της ευρωπαϊκής άμυνας, υπογραμμίζοντας την οργανική σχέση μεταξύ των δύο οργανισμών.

Αυτά τα γεγονότα οδήγησαν σε ριζική μετατόπιση του τρόπου συνεργασίας των θεσμικών οργάνων. Οι Πρόεδροι του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου και της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, μαζί με τον Γενικό Γραμματέα του NATO, υπέγραψαν δύο κοινές δηλώσεις το 2016 και το 2018, οι οποίες καθορίζουν τις αρχές αυτής της ανανεωμένης συνεργασίας. Επιπλέον, όλοι οι Σύμμαχοι του NATO και τα κράτη μέλη της ΕΕ έχουν εγκρίνει ένα σύνολο 74 κοινών δράσεων.

Αυτό με τη σειρά του οδήγησε σε μια πολιτική, πολιτιστική και ψυχολογική ανάκαμψη. Σήμερα, δεν υπάρχει πολιτική του NATO που να μην έχει ευρωπαϊκή διάσταση. Η επίτευξη αυτού του αποτελέσματος δεν ήταν εύκολη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο

NATO και Ευρωπαϊκή Ένωση

3.1 Θεσμικό πλαίσιο συνεργασίας ΕΕ-NATO

Στα μέσα της δεκαετίας του 1990, δεν υπήρχε σχέση ΕΕ-NATO, παρά μόνο ότι οι έδρες των δύο οργανισμών βρισκόταν στη πόλη των Βρυξελλών (Hoyer and Kaldrack, 2003) Η Ευρωπαϊκή Ένωση και η Δυτικοευρωπαϊκή Ένωση είχαν ξεκινήσει να εναρμονίζουν το έργο τους το 1993, και οι σχέσεις μεταξύ Δυτικοευρωπαϊκής Ένωσης και NATO σε διοικητικό (Cornish, 1993) και επιχειρησιακό επίπεδο (Operation Sharp Guard, 1996) ήταν σε πολύ καλό επίπεδο από το 1996 (Council Decision, 1999). Συνεπώς η Δυτικοευρωπαϊκή Ένωση ήταν έτσι η θεσμική «γέφυρα» μεταξύ της ΕΕ και του NATO.

Η νομική βάση για τη λειτουργία αυτής της «γέφυρας» από το 1996 ήταν η δήλωση της Δυτικοευρωπαϊκής Ένωσης, η οποία επισυνάπτεται ως δήλωση στη Συνθήκη του Άμστερνταμ (Treaty of Amsterdam amending the Treaty on European Union, 1997), σύμφωνα με την οποία η ΕΕ θα μπορούσε να βασιστεί στον προγραμματισμό πόρων της Δυτικοευρωπαϊκής Ένωσης (Dehousse & Galer, 1999). Οι Συμφωνίες του Βερολίνου του NATO το 1996 περιλάμβαναν μόνο μία φάση αναφοράς στην ΕΕ (Cornish, 1997). Η Ένωση εξακολουθούσε να παραμένει σε μεγάλο βαθμό έξω από τις συζητήσεις για την ευρωπαϊκή αρχιτεκτονική ασφάλειας (Cornish, 1997). Ωστόσο, δήλωση της Δυτικοευρωπαϊκής Ένωσης του 1996 ήδη έθεσε τη μελλοντική δυνατότητα μιας σχέσης ΕΕ-NATO (Dehousse & Galer, 1999).

Εφόσον η ΕΕ σχεδιάστηκε καθαρά ως πολιτικός συνασπισμός, τα σημεία επαφής με το NATO ήταν ελάχιστα, (Bonvicini et al., 1996) ακόμα και αν ο διαχωρισμός των καθηκόντων της από τον στρατιωτικό ρόλο του NATO έθετε απλά θεωρητικές δυσκολίες (Lenzi, 1998). Σταδιακά ωστόσο τα στρατιωτικά μέσα έγιναν γρήγορα φυσικό μέρος της εξωτερικής πολιτικής της Ένωσης (Larsen, 2000). Σταδιακά αναγνωρίστηκε ότι κάποια μορφή άμεσης συνεργασίας ΕΕ-NATO θα ήταν αδύνατο να αποφευχθεί μακροπρόθεσμα Στην πράξη, οι επαφές μεταξύ των δύο οργανώσεων ήταν στην

καλύτερη περίπτωση σποραδικές ακόμη και κατά το δεύτερο μισό της δεκαετίας του 1990 (NATO Press Release, 1998).

3.2 Οι πρώτες επίσημες επαφές

Οι ανεπίσημες συνεδριάσεις φαίνεται ότι είχαν πραγματοποιηθεί με κάποια τακτικότητα μεταξύ του Γενικού Γραμματέα του NATO J. Solana και του προέδρου της Ευρωπαϊκής Επιτροπής J. Santer και τον επίτροπο H. van den Broek ήδη από το 1997 (Link, 1999). Αυτές οι άτυπες επαφές έφτασαν σε ένα νέο επίπεδο όταν ο Solana έγινε ο Ύπατος Εκπρόσωπος της ΕΕ για την κοινή πολιτική και την πολιτική ασφάλειας. Ο Solana αντικαταστάθηκε από τον Robertson, πρώην βρετανό υπουργό Άμυνας και έναν από τους αρχιτέκτονες της συμφωνίας του St-Malo (Link, 1999)

Αμέσως μετά το διορισμό του, ο Robertson ανακοίνωσε ότι θα συνεργαστεί με τον Σολάνα, το οποίο συνεπαγόταν άμεση επικοινωνία ΕΕ-NATO (Hoyer & Kaldrack, 2002). Ο Solana, ο οποίος πρόσφατα ήταν ο ίδιος γενικός γραμματέας του NATO, είχε ήδη συμμετάσχει στις συζητήσεις του Βορειοατλαντικού Συμβουλίου (NATO Press Release, 1999). Οι δύο τους συναντιόντουσαν τακτικά για μεσημεριανό γεύμα. Αυτή η επαφή, ξεκίνησε τόσο ανεπίσημα (Beuve-Miry & Grasset, 2000) που μάλλον αποτελούσε μεταφορά της κοινής πρακτικής του NATO για ανεπίσημη διαβούλευση, με την οποία ο Solana και ο Robertson ήταν ήδη εξοικειωμένοι από το NATO και απλώς συνέχισαν σε ένα νέο πλαίσιο. Σαν αποτέλεσμα προέκυψε, για πρώτη φορά, κάποιου είδους άτυπη θεσμική σύνδεση ΕΕ-NATO. Αυτό το φαινόμενο θα περιγραφεί από τις πολιτικές επιστήμες ως «εσωτερικισμός».

Η σύνδεση Solana-Robertson σύντομα άρχισε να δείχνει τα αποτελέσματά της. Και οι δύο αναφέρθηκαν τακτικά στις συναντήσεις αυτές στα αντίστοιχα Συμβούλια (Boguslawska, 2003). Το 1999 το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Ελσίνκι έκανε ήδη αναφορά: «Αρχικά, οι σχέσεις θα αναπτυχθούν σε ανεπίσημη βάση, μέσω επαφών» (European Council, Helsinki, 1999). Μέχρι το καλοκαίρι του 2000, αυτές οι επαφές ήταν στο πλαίσιο της προσωρινής ρύθμισης για την ασφάλεια των πληροφοριών (Abbasi, 2001). Μέχρι εκείνη τη στιγμή υπήρξε ευρεία συμφωνία ότι η θεσμική συνεργασία ΕΕ-

NATO πρέπει να εμβαθυνθεί και να ενισχυθεί πέραν αυτού το ανεπίσημου επιπέδου (M. d'Almeida, 1999).

3.3 Η μόνιμη θεσμοθέτηση σχέσεων

Η μόνιμη θεσμοθέτηση σχέσεων άρχισε να εξετάζεται από τον Javier Solana και των πρεσβευτή των ΗΠΑ Vershbow από τα τέλη του 1999 (Solana, EU High Representative, 1999, Vershbow, 1999, Theiler, 2003). Η σύνοδος κορυφής της ΕΕ στο Ελσίνκι το 2004 Δεκεμβρίου 1999 είχε δηλώσει ότι όλα τα κράτη μέλη της ΕΕ θα συμμετείχαν στις αποφάσεις και τις διαβουλεύσεις του Συμβουλίου σχετικά με τις σχέσεις ΕΕ-NATO επί ίσοις όροις (European Council, Helsinki, 1999).

Οι ΗΠΑ μόλις πρόσφατα είχαν αποκτήσει την εύνοια της Ευρωπαϊκής Ένωσης και την Ευρωπαϊκή Πολιτική Ασφάλειας και Άμυνας (European Security and Defence Policy), αφού νωρίτερα είχαν ξεπεραστεί κάποιες αβεβαιότητες. Επίσης, μεγάλη διστακτικότητα στη δημιουργία άμεσων θεσμικών σχέσεων ΕΕ-NATO από μέρους ορισμένων κρατών μελών της ΕΕ υπήρχαν και κυρίως από τη Γαλλία (Vershbow, 1999). Η θεσμική βάση για την Ευρωπαϊκή Πολιτική Ασφάλειας και Άμυνας μόλις άρχισε να χτίζεται. Η συμμετοχή του NATO σε αυτό το πρώιμο στάδιο θεωρήθηκε ως επιζήμια για την ανεξαρτησία των νέων θεσμών της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Ασφάλειας και Άμυνας. Ο φόβος στο Παρίσι, που μοιράστηκε σε κάποιο βαθμό από άλλες πρωτεύουσες, ήταν ότι η μονολιθική δύναμη του NATO θα παγιώσει τη βρεφική ακόμα ηλικιακή Ευρωπαϊκή Πολιτική Ασφάλειας και Άμυνας στην υιοθέτηση δομών, διαδικασιών και πολιτικών που θα επηρεαστούν αδικαιολόγητα από την Ουάσιγκτον και, ως εκ τούτου, είναι πιθανό απλώς να αναπαραχθεί η πρακτική του NATO.

Ως εκ τούτου, η Γαλλία τάχθηκε υπέρ της συνέχισης των υφιστάμενων ανεπίσημων δομών για την ώρα. Το Μάιο του 2000, η Γαλλία πήρε το βήμα και πρότεινε τη δημιουργία ενός συνόλου κοινών επιτροπών ΕΕ-NATO που θα πρέπει να αντιμετωπίσει τα πιο δύσκολα ζητήματα γύρω από την Ευρωπαϊκή Πολιτική Ασφάλειας και Άμυνας. Κατά την προσεχή σύνοδο κορυφής στη Feira, στις 19-20 Ιουνίου του 2000, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο πρότεινε ότι θα πρέπει να εγκατασταθούν τέσσερις ad hoc κοινές ομάδες εργασίας με το NATO για τις διάφορες πτυχές της σχέσης ΕΕ-NATO:

τα θέματα ασφάλειας, την επίτευξη στόχων, τις λεπτομέρειες που επιτρέπουν την πρόσβαση της ΕΕ στα περιουσιακά στοιχεία του ΝΑΤΟ και τη διαρκή διαβούλευση μηχανισμών για τα ευρωπαϊκά μέλη του ΝΑΤΟ που δεν είναι μέλη της ΕΕ (European Council, Santa Marta da Feira, 2000). Επικεφαλής μεταξύ αυτών των πτυχών ήταν στρατιωτικές ικανότητες, όπου η εμπειρογνωμοσύνη του ΝΑΤΟ στο χρόνο αποδείχτηκε πολύ ωφέλιμη.

Σε μια εκδήλωση, η νέα προσωρινή Επιτροπή Πολιτικής και Ασφάλειας (interim Political and Security Committee, iPSC) συναντήθηκε με το Βορειοατλαντικό Συμβούλιο σε επίπεδο πρέσβη στις 19 Σεπτεμβρίου του 2000. Μια τέτοια συνάντηση, αν και αναμενόταν από πολύ καιρό από πολλές πλευρές, ακόμη δεν διέθετε καμία επίσημη βάση (Teunissen, 1999). Προς στο τέλος του έτους, το ΝΑΤΟ άρχισε να πιέζει σκληρότερα για θεσμικούς δεσμούς μεταξύ ΝΑΤΟ και ΕΕ (Robertson, 2000). Σε ανταλλαγή επιστολών μεταξύ του ΝΑΤΟ και της σουηδικής Προεδρίας της ΕΕ στις 24 Ιανουαρίου του 2001, συμφωνήθηκε τελικά ότι το ΝΑΤΟ και η ΕΕ θα πρέπει να συνεδριάζουν τουλάχιστον τρεις φορές ανά εξάμηνο στο επίπεδο Βορειοατλαντικού Συμβουλίου - Επιτροπής Πολιτικής και Ασφάλειας και τουλάχιστον μία φορά σε υπουργικό επίπεδο.

Βάσει αυτής της νέας επίσημης ρύθμισης, η πρώτη υπουργική συνάντηση ΕΕ-ΝΑΤΟ διεξήχθη στις 30 Μαΐου του 2001, και ακολούθησε στις 12 Ιουνίου 2001 η πρώτη επίσημη συνάντηση Βορειοατλαντικού Συμβουλίου - Επιτροπής Πολιτικής και Ασφάλειας (Salmon, 2003). Η συνεργασία ΕΕ-ΝΑΤΟ σε χαμηλότερα επίπεδα (μεταξύ των αντίστοιχων Στρατιωτικών Επιτροπών και Στρατιωτικών Στελεχών) είχαν ήδη λάβει χώρα από τη Διάσκεψη Κορυφής της Νίκαιας (Duke, 2001) χωρίς καμία επίσημη βάση. Η δραστηριότητα σχεδιασμού από τα νέα στρατιωτικά όργανα της ΕΕ δεν φαίνεται να συγκρούονται με το έργο του ΝΑΤΟ (Shake, 2002). Επιπλέον, μια αρμονική σύμπραξη μεταξύ των αντίστοιχων δραστηριοτήτων ΕΕ και ΝΑΤΟ φαίνεται να διασφαλίζεται από το γεγονός ότι η οι στρατιωτικοί εκπρόσωποι των περισσότερων κρατών μελών της ΕΕ και στις δύο οργανώσεις ήταν ίδια πρόσωπα. (Kastner, 2005)

3.4 Θέματα και Προβλήματα

3.4.1 Η σημασία της μορφής Βορειοατλαντικού Συμβουλίου - Επιτροπής Πολιτικής και Ασφάλειας

Καθώς οι συναντήσεις ΕΕ-NATO σε υπουργικό επίπεδο δεν υλοποιούνταν πολύ συχνά, οι συναντήσεις Βορειοατλαντικού Συμβουλίου - Επιτροπής Πολιτικής και Ασφάλειας έγιναν η βασική μορφή συνάντησης σε όλους τους σημαντικούς τομείς συνεργασίας μεταξύ του NATO και την ΕΕ. Ένα παράδειγμα είναι η συμφωνία Berlin Plus, όπου εξετάστηκε για πρώτη φορά σε επιχειρησιακή πρακτική στην ειρηνευτική αποστολή της ΕΕ Operation Concordia το 2003 (Vincze, 2003). Σύμφωνα με τη συμφωνία Berlin Plus, το κύριο κανάλι επικοινωνίας μεταξύ NATO και την ΕΕ ήταν από την Επιτροπή Πολιτικής και Ασφάλειας στο Βορειοατλαντικό Συμβούλιο. Σήμερα, οι συνήθεις συνεδριάσεις Βορειοατλαντικού Συμβουλίου - Επιτροπής Πολιτικής και Ασφάλειας έχουν ήδη οδηγήσει σε μια ατμόσφαιρα υψηλής εμπιστοσύνης μεταξύ των δύο οργανώσεων (Robertson, 2003).

3.4.2 Υπάρχει «υπεροχή του NATO» στη σχέση ΕΕ-NATO;

Η υπεροχή του NATO ως θεσμού υπήρξε μια σταθερή διατλαντική σχέση κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου, και συνέχισε αδιαμφισβήτητα κατά τη διάρκεια του μεγαλύτερου μέρους της δεκαετίας του 1990. Από νομική άποψη, κατοχυρώνεται τόσο στο Βορειοατλαντικό Συμβούλιο όσο και στη Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση (Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση). Ωστόσο, η σημασία της ήταν μεγαλύτερη και αυτό εντοπίζεται καθαρά στη πολιτική σφαίρα. Οι δύο παραπάνω δηλώσεις, που έγιναν από τους υπεύθυνους για τη χάραξη πολιτικής στις ΗΠΑ το 1998 και το 1999, υποστηρίζουν με σθένος τη διατήρηση αυτής της υπεροχής έναντι της ΕΕ.

Περιέχουν επίσης τα εξής: τη μη αποσύνδεση, την αλληλοεπικάλυψη και τις διακρίσεις (τα «3Ds») και το «δικαίωμα της πρώτης άρνησης», για το NATO όσον αφορά τις επιχειρήσεις διαχείρισης κρίσεων. Η δήλωση του Albright έγινε σε αντίδραση στη διάσκεψη κορυφής Franco-Brito St-Malo τον Δεκέμβριο του 1998 όπου είχε

προκύψει η αναφορά σχετικά με την ανάγκη για αμυντική αυτονομία της ΕΕ. Το ψήφισμα της Γερουσίας των ΗΠΑ έλαβε χώρα μετά το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Κολωνίας του 1999 και υιοθέτησε αυτόν τον στόχο.

3.5 Η ανωτερότητα του NATO με νομικούς όρους

Τα κείμενα των δύο ιδρυτικών συνθηκών της ΕΕ και του NATO, όταν διαβάζονται μαζί, περιέχουν σαφή προτίμηση για το ρόλο του NATO στην ευρωπαϊκή ασφάλεια εν γένει. Το άρθρο 8 του Βορειοατλαντικού Συμβουλίου περιέχει μια γενική ρήτρα σύγκρουσης σχετικά με το παρελθόν, το παρόν και το μέλλον με τρίτες δεσμεύσεις υπέρ των υποχρεώσεων των μερών που απορρέουν από το Βορειοατλαντικό Συμβούλιο. Είναι μια πολύ ισχυρή ρήτρα σύγκρουσης, συγκρίσιμη με το άρθρο 103 του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών. Η ιστορική προέλευση αυτής της ρήτρας πρέπει να εκληφθεί από το γεγονός ότι, το 1949, τόσο η Βρετανία όσο και η Γαλλία εξακολουθούσαν να είναι μέρη συμμαχιών στρατιωτικού πολέμου με τη Σοβιετική Ένωση που χρονολογούνται από τον 2^ο Παγκόσμιο Πόλεμο.

Το άρθρο 8 όχι μόνο δεσμεύει τα μέρη να αποφεύγουν να προσκρούουν σε νομικές δεσμεύσεις έναντι τρίτων, αλλά και μεταξύ τους (Ipsen, 1967). Η εμβέλεια αυτού του άρθρου υπερβαίνει τις υποχρεώσεις που περιέχονται στο Βορειοατλαντικό Συμβούλιο, δηλαδή, τη αμοιβαία αυτοάμυνα (Ipsen, 1967).

Αυτό το τελευταίο σημείο – ότι το άρθρο 8 του Βορειοατλαντικού Συμβουλίου εκτείνεται σε δραστηριότητες εκτός της αμοιβαίας άμυνας – έχει, ωστόσο, απορριφθεί από την πρόσφατη βιβλιογραφία (Buttlar, 2003) Σύμφωνα με αυτόν τον νομικό περιορισμό στα μέλη του NATO, το άρθρο J.4 [μεταγενέστερα άρθρο 17] της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση εκπονήθηκε και στη συνέχεια ερμηνεύθηκε ως παρεμπόδιση σε κάθε ελάττωση του ρόλου του NATO, ένα σημείο ιδιαίτερης σημασίας για τον τότε κυβερνήτη John Major του Ηνωμένου Βασιλείου (Harryvan & J. van der Harst, 2000) Ακόμα και σήμερα θεωρείται ως έκφραση της νομικής υπεροχής του NATO έναντι της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση (Harryvan & J. van der Harst, 2000). Επιπροσθέτως, καθιερώνει μια «στενή επιδίωξη» των αμυντικών πολιτικών της ΕΕ και NATO (Alvarez Verdugo, 2002).

Η απαίτηση συμβατότητας με το NATO φαίνεται ότι θέτει σαφή νομικά όρια για την Ευρωπαϊκή Πολιτική Ασφάλειας και Άμυνας (Alvarez Verdugo, 2002). Από την άλλη το άρθρο 17, παρ. 4 της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση, η Κοινή Εξωτερική Πολιτική και Πολιτική Ασφαλείας (Common Foreign and Security Policy, *CFSP*), με τη σειρά της, θέτει όρια στην στενότερη στρατιωτική συνεργασία των κρατών μελών στο πλαίσιο της Δυτικοευρωπαϊκής Ένωσης ή του NATO, αν και είναι λιγότερο σαφές το πώς ακριβώς θα την ελέγχει η ΕΕ (Burghardt & Tebbe, 1997). Η υπεροχή του NATO στην ΕΕ στη βάση της συνθήκης διατηρήθηκε στο νέο Ευρωπαϊκό Σύνταγμα, προς ικανοποίηση του NATO.

3.6 Η πολιτική διάσταση

Η υπεροχή του NATO ήταν εγγενής στην αρχιτεκτονική της ασφαλείας της Δυτικής Ευρώπης κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου, καθώς βασίστηκε στην απουσία οιασδήποτε άλλης οργάνωσης ασφαλείας στην Δυτική Ευρώπη (Link, 1999). Στην αβέβαιη ατμόσφαιρα που επικράτησε το 1990, η ανάγκη να συνεχιστεί η υφιστάμενη ρύθμιση που εγγυάται η αμερικανική στρατιωτική παρουσία στην Ευρώπη έγινε αντιληπτή από όλους τους Ευρωπαίους ηγέτες, ακόμη και στη Γαλλία (Link, 1999). Όσον αφορά την Ευρωπαϊκή Κοινότητα, η οποία από την Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη του 1986 ξεκίνησε ένα δρόμο για την απόκτηση μιας πολιτικής διάστασης, η γενική αντίθεση τότε φαινόταν να είναι ότι η Κοινότητα δεν θα πρέπει να «σφετεριστεί ή να υπερβεί τον στρατιωτικό ρόλο της συμμαχίας» υιοθετώντας μια ανεξάρτητη στρατιωτική προσέγγιση (Werner, 2000).

Το προγραμματισμένο σχέδιο της Συνθήκης του Μάαστριχτ θα έπρεπε, κατά τη γνώμη πολλών, όπως των Βρετανών και των Ιταλών, να διατηρήσει τη γενική υπεροχή του NATO. Σχετικά με την πολιτική διαβούλευση των συμμάχων που αφορούν στην ασφάλεια και την άμυνα, όπως το ζήτημα αναγνώρισης της νέας πρώην Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας, το NATO θα πρέπει επίσης να παραμείνει το κύριο φόρουμ. Αυτή η βασική θέση διατηρήθηκε από τους συμμάχους ενώ υπήρχε μια νέα Ευρωπαϊκή Ασφάλεια και Αμυντική Ταυτότητα (*European Security and Defence Identity ESDI*) εισήχθη στις Συνόδους Κορυφής Βορειοατλαντικού Συμβουλίου τον Ιανουάριο του

1994 και τον Ιούνιο του 1996. Οι έννοιες της Ευρωπαϊκής Ασφάλειας και Αμυντικής Ταυτότητας και των Συνδυασμένων Μεικτών Δυνάμεων Κρούσης (NATO), και οι δύο εσωτερικές διαδικασίες καθαρά του NATO, θεωρήθηκαν, ιδιαίτερα από τις Ηνωμένες Πολιτείες, ως φόρμουλες ώστε να ανταποκριθούν στις αυξανόμενες ευρωπαϊκές εκκλήσεις για ανεξαρτησία στις υποθέσεις ασφάλειας, εξασφαλίζοντας παράλληλα τη γενική υπεροχή του NATO (Schimmelfennig 2003, Reichard, 2006).

Οι νέες διατάξεις της Συνθήκης του Maastricht σχετικά με μια ανεξάρτητη ευρωπαϊκή κοινή εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφάλειας (CFSP) έθιξε πολλούς φόβους μεταξύ εκείνων που υποστήριζαν τη διατήρηση του status quo στην αντιμετώπιση αβέβαιων μελλοντικών πολιτικών εξελίξεων στην Ανατολική Ευρώπη. Οι κριτικοί προειδοποιούν για τη «*δυσνητικά επικίνδυνη ψευδαίσθηση*» του Maastricht, αναφέροντας τη «*σταδιακή αποσύνδεση των Ηνωμένων Πολιτειών*» από το NATO ως πιθανό αποτέλεσμα όλων των μέτρων που ελήφθησαν στο πλαίσιο της Δυτικοευρωπαϊκής Ένωσης. Ο γενικός μακροπρόθεσμος φόβος της «*εγκατάλειψης*» οδήγησε μια συντηρητική στάση μεταξύ των πολιτικών σχολιαστών στην Ευρώπη, για να μην απειληθεί με οποιονδήποτε τρόπο η δοκιμασμένη και αξιόπιστη διατλαντική συμμαχία (Schimmelfennig 2003, Reichard, 2006).

Υπό αυτή την έννοια, το NATO εξακολουθούσε να θεωρείται ως «*ζωτικής σημασίας οργάνωση για την ευρωπαϊκή ασφάλεια*». Η Συνθήκη του Maastricht αντικατόπτριζε αυτόν τον συντηρητισμό και η ευρωπαϊκή κοινή εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφάλειας (CFSP) καθορίστηκε άψογα στην ΕΕ στο πλαίσιο της διατήρησης της υπεροχής του NATO. Όταν η ΕΕ δημιούργησε τη Δυτικοευρωπαϊκή Ένωση το «*αμυντικό σκέλος*» της στη συνθήκη του Άμστερνταμ του 1996, έλαβε επίσης υπόψη της τις τελευταίες θεσμικές και νομικές εξαρτήσεις από το NATO στη διαχείριση κρίσεων. Στην πραγματικότητα, η ΕΕ με τον τρόπο αυτό, υπολόγισε μέρος των δραστηριοτήτων της στη Συμμαχία.

3.7 Εξέλιξη μετά το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Ελσίνκι

Η διατήρηση της πολιτικής υπεροχής του NATO στον τομέα της ασφάλειας και της άμυνας αποτέλεσε ένα από τα κυριότερα κίνητρα, τουλάχιστον σύμφωνα με τη

βρετανική άποψη, για τη Διακήρυξη St-Malo. Όταν η πρωτοβουλία St-Malo για τη στρατιωτική «αυτονομία» της ΕΕ έδρεψε τους πρώτους καρπούς στον Κεντρικό Στόχο του Ελσίνκι στα τέλη του 1999, το έγγραφο αυτό εξακολουθεί να αναγνωρίζει την υπεροχή του ΝΑΤΟ, αλλά όχι πια σε απόλυτους όρους όπως τα προηγούμενα έγγραφα της ΕΕ. Εντούτοις το ΝΑΤΟ παρέμεινε «το θεμέλιο της συλλογικής άμυνας των μελών του» και θα εξακολουθούσε να διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στη διαχείριση κρίσεων (Schimmelfennig 2003, Reichard, 2006).

Σε σύγκριση με τις προηγούμενες περιγραφές του ρόλου του ΝΑΤΟ στα ευρωπαϊκά έγγραφα ως «ζωτικής σημασίας», «κεντρικό» ή «θεμελιώδες» από την εποχή πριν από τη σύνοδο κορυφής του St-Malo, σηματοδοτήθηκε μια σημαντική τάση για τη θέση του ΝΑΤΟ, η οποία μέχρι τώρα ήταν εντελώς αδιαμφισβήτητη. Στο Ελσίνκι, η ΕΕ αποφάσισε τη δημιουργία στρατιωτικών φορέων για τις μελλοντικές λειτουργίες διαχείρισης κρίσεων της ΕΕ. Το σημαντικότερο είναι, ότι δημιούργησε τον πρωταρχικό στόχο μιας ομάδας δυνάμεων διαχείρισης κρίσεων ύψους 60.000 στρατιωτών, για να τεθεί στη διάθεση της Ένωσης σύμφωνα με τις δικές της προτεραιότητες για την πολιτική ασφάλειας της και οι λειτουργίες της δεν είχαν καμία άμεση αναφορά υπεροχής του ΝΑΤΟ (και έτσι διέφεραν αισθητά από το πνεύμα της Συνθήκης του Maastricht). Από την άποψη αυτή, το έγγραφο του Ελσίνκι επαναλάμβανε μόνο τη φόρμουλα της συνόδου κορυφής του St-Malo «όπου Το ΝΑΤΟ ως σύνολο δεν ασχολείται» χωρίς περαιτέρω διευκρινίσεις (Schimmelfennig 2003, Reichard, 2006).

Η αρχή της πρωτοκαθεδρίας του ΝΑΤΟ συνέχισε να αποτελεί μέρος της ευρωπαϊκής γλώσσας ασφάλειας καθόλη τη διάρκεια του 2000. Μέχρι το 2002, όταν έγινε η επιλογή της αυτόνομης διαχείρισης κρίσεων από την ΕΕ, οι περισσότεροι ευρωπαίοι υπεύθυνοι χάραξης πολιτικής υποκλίθηκαν στο παλιό μοντέλο, δείχνοντας προτίμηση στο ΝΑΤΟ. Ωστόσο, τα κομμάτια είχαν ξεκινήσει ήδη να μετακινούνται. Στρατιωτικά, η ΕΕ και το ΝΑΤΟ αντιμετώπισαν το ένα το άλλο με μια πολύ κάθετη σχέση. Όσον αφορά τον πολιτικό χώρο και τη φιλοδοξία, ωστόσο, ήταν ίσοι. Πώς μπορούσε αυτή η διχοτόμηση να συμβιβαστεί μακροπρόθεσμα; Η έκφραση «Δεν μπορούμε να περιμένουμε μια δευτερεύουσα σχέση για μεγάλο χρονικό διάστημα» φαίνεται να συνοψίζει την αναζήτηση μιας νέας ισορροπίας στην ευρωπαϊκή ασφάλεια που ξεκίνησε στην αλλαγή της χιλιετίας (Schimmelfennig 2003, Reichard, 2006).

Το NATO αντέδρασε νωρίτερα σε αυτή τη νέα διάθεση, προσθέτοντας στα «τρία D» του Albright, τα «τρία I» του Robertson: «**(Improvement)** βελτίωση των ευρωπαϊκών αμυντικών ικανοτήτων, **(Inclusiveness)** ένταξη και διαφάνεια για όλους τους συμμάχους και το **(Indivisibility)** αδιαίρετο της διατλαντικής ασφάλειας στις κοινές αξίες». Οι ΗΠΑ αποδέχτηκαν αυτή τη φόρμουλα, και στη συνέχεια μετέφρασαν την τρίτη από αυτές τις αρχές στο «αδιαίρετο των δομών ασφαλείας» (Schimmelfennig 2003, Reichard, 2006).

Τώρα που η ΕΕ άρχιζε να χτίζει τα δικά της στρατιωτικά όργανα λήψης αποφάσεων, αυτό σήμαινε ότι οι ΗΠΑ θα ζητούσαν μια πιο συγκεκριμένη σχέση ΕΕ-NATO, έτσι ώστε οι οργανωτικές αποφάσεις για τις μελλοντικές στρατιωτικές επιχειρήσεις δεν θα ληφθούν ούτε μεμονωμένα ούτε από τις δύο οργανώσεις. Για τις Ηνωμένες Πολιτείες, η σύζευξη της ευρωπαϊκής διαχείρισης κρίσεων με τις διαδικασίες λήψης αποφάσεων του NATO είναι ζωτικής σημασίας για τη διατήρηση της διατλαντικής σύζευξης - για την πολιτική επιρροή των ΗΠΑ, με την οποία θα μπορούσε να διασφαλιστεί ότι η ευρωπαϊκή πολιτική δεν αναπτύσσεται μακριά από τα συμφέροντα των ΗΠΑ. Η εκκίνηση της θεσμοθέτησης της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Ασφάλειας και Άμυνας θεωρήθηκε έτσι από το NATO ως παράθυρο ευκαιρίας για να ξανακερδίσει το χαμένο έδαφος της συνόδου κορυφής του St-Malo και να αποκαταστήσει το μονοπώλιο του NATO στον τομέα της ασφάλειας, της άμυνας και της διαχείρισης κρίσεων και στην πράξη.

Ωστόσο, μέχρι το 2002, ακόμη και οι πολιτικοί επιστήμονες που ειδικεύονται στο NATO δεν μπορούσαν να μη αποδώσουν τουλάχιστον κάποια αναφορά στην Ευρωπαϊκή Πολιτική Ασφάλειας και Άμυνας κατά την περιγραφή του γενικού χαρακτήρα της εξέλιξης της Συμμαχίας (Schimmelfennig 2003, Reichard, 2006).

Η πρωτοκαθεδρία του NATO, ως αρχή, θεωρήθηκε πλέον ως μία από τις πολλές επιλογές μιλώντας για πιθανές μεθόδους για τη σταθεροποίηση της ευρωπαϊκής ηπείρου. Η αλληλεπικάλυψη, η αποσύνδεση και η αυτονομία άρχισαν να μοιάζουν λιγότερο με συνθήματα και πιο αληθινές και πιθανές εκβάσεις. Ίσως η Ευρωπαϊκή Πολιτική Ασφάλειας και Άμυνας εξακολουθούσε να παρουσιάζεται στα αμερικανικά ακροατήρια ουσιαστικά ως μέσο για την ολοκλήρωση του «ευρωπαϊκού πυλώνα» του NATO στη πραγματική ζωή. Ο ορισμός του 2002, όμως, στη Ευρωπαϊκή Συνέλευση

έπληξε μια διαφορετική χορδή: «Η ευρωπαϊκή αμυντική πολιτική δεν μπορεί να προσδιοριστεί χωρίς να γίνεται αναφορά στο NATO» (Schimmelfennig 2003, Reichard, 2006).

Ο Επίτροπος κ. Patten, που ανήκει στους Βρετανούς Ευρωσκεπτικιστές Συντηρητικούς, έγραψε για την ανάγκη να *«ληφθούν πλήρως υπόψη οι ανησυχίες των συμμάχων του NATO»*. Τέτοιες προτάσεις κινούνται ενάντια στο πρωτότυπο πνεύμα της υπεροχής του NATO, όπως έχει αναφερθεί στη Συνθήκη του Maastricht το 1992, και ήδη έχουν απομακρυνθεί από ένα τέτοιο πνεύμα και αντανακλούν τη νέα τάση της αυξανόμενης αμυντικής αυτονομίας της ΕΕ που επικράτησε το 2002. Αυτή η τάση ήταν πιο εμφανής από τα έγγραφα της ΕΕ παρά από τις περισσότερες δηλώσεις που έγιναν από ευρωπαίους ηγέτες ή από μεμονωμένους βουλευτές. Ένας Αμερικανός σχολιαστής της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Ασφάλειας και Άμυνας στις αρχές του 2004 αισθάνθηκε ήδη ελεύθερος να διαπιστώσει ότι *«έχει καθοριστεί η αρχή ότι η ΕΕ μπορεί να αναπτύξει ισχυρότερη αμυντική ταυτότητα ανεξάρτητη από το NATO»* (Schimmelfennig 2003, Reichard, 2006).

3.8 Οι διατλαντικές σχέσεις και η σχέση Ευρωπαϊκής Ένωσης – NATO

Η Συμμαχία ενσαρκώνει τη διατλαντική σύνδεση με την οποία η ασφάλεια της Βόρειας Αμερικής συνδέεται μόνιμα με την ασφάλεια της Ευρώπης. Η θεμελιώδης κατευθυντήρια αρχή με την οποία λειτουργεί η Συμμαχία είναι αυτή του αδιαίρετου της ασφάλειας για όλα τα μέλη της.

3.9 Η σημασία των διατλαντικών σχέσεων για τη Σχέση Ευρωπαϊκής Ένωσης – NATO

Η σύνδεση μεταξύ της διατλαντικής σχέσης και της σχέσης ΕΕ-NATO είναι στενή, αλλά όχι πολύ στενή. Οι θεμελιώδεις εξελίξεις που πραγματοποιούνται στη διατλαντική αρένα μπορεί να μην επηρεάζουν πάντοτε και άμεσα τη σχέση της συνεργασίας ΕΕ-NATO. Συχνά διεξάγονται παράλληλες συζητήσεις, όπως στην περίπτωση των διευρύνσεων της ΕΕ και του NATO. Ωστόσο, η ισορροπία της

ευρωπαϊκής ασφάλειας μετατοπίζεται από το NATO στην ΕΕ, και συνεπώς ο δεσμός είναι πολύ άμεσος (Schimmelfennig 2003, Reichard, 2006).

Αυτή η εξέλιξη δεν μπορεί να εξηγηθεί χωρίς την αναγνώριση ότι, στην ευρύτερη αρένα των διατλαντικών σχέσεων, μια παρόμοια τεκτονική μετατόπιση λαμβάνει χώρα. Ήδη πριν από τον Ψυχρό Πόλεμο, τα οικονομικά συμφέροντα των Ηνωμένων Πολιτειών ήταν όλο και περισσότερο επικεντρωμένα στις αναδυόμενες ασιατικές αγορές. Η άνοδος της Κίνας ως διεθνής παίχτης προσθέτει μια διάσταση ασφάλειας σε αυτόν τον αμερικανικό αναπροσανατολισμό (Schimmelfennig 2003, Reichard, 2006). Η Ευρώπη, ως κέντρο της σύγκρουσης Ανατολής-Δύσης, και αργότερα, κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1990, κυρίως λόγω των βαλκανικών πολέμων στη Βοσνία και το Κοσσυφοπέδιο, απολάμβανε την προσοχή από την Ουάσιγκτον. Μετά το 2000, ωστόσο, η Ευρώπη είναι «πλήρης και ελεύθερη» και επίσης επικρατεί ειρήνη.

Σήμερα, ως τις σημερινές ανησυχίες ασφάλειας της Αμερικής αποτελούν ορισμένα επικίνδυνα κράτη, η διεθνή τρομοκρατία και τα όπλα μαζικής καταστροφής. Σε μια εποχή που η Βαγδάτη έχει μεγαλύτερη σημασία και είναι το επίκεντρο, μέρη όπως το Βερολίνο και το Μπέλφαστ έχασαν τη σημασία τους για την Ουάσιγκτον. Φυσικά, η διατλαντική σχέση παραμένει και θα παραμείνει πιθανότατα η ισχυρότερη οικονομική, πολιτική και πολιτιστική διακρατική κοινότητα στον πλανήτη. Κάποιοι από τους υπάρχοντες δεσμούς μπορεί να λυγίσουν, αλλά συνολικά το πλοίο εξακολουθεί να πλέει. Ωστόσο, μεγάλη σημασία έχει το γεγονός του ότι συμβαίνει στην διατλαντικές σχέσεις επιδρούν μακροπρόθεσμα στις σχέσεις ΕΕ-NATO. Το πιο ορατό παράδειγμα για αυτή τη λειτουργική σύνδεση μεταξύ αυτών των δύο αρένων ήταν η παράδοση της δύναμης σταθεροποίησης στη Βοσνία - Ερζεγοβίνη (Stabilisation Force in Bosnia and Herzegovina, SFOR) από το NATO στην ΕΕ στα τέλη του 2004 (στη συνέχεια μετονομάστηκε EUFOR): η παράδοση ήταν προς το προφανές συμφέρον των Ηνωμένων Πολιτειών και του NATO προκειμένου να απελευθερωθούν οι στρατιωτικοί πόροι που απαιτούνταν στο Αφγανιστάν και το Ιράκ. Λόγω της διατλαντικής ρηξης για το Ιράκ το 2002 και το 2003, ωστόσο, οι Ηνωμένες Πολιτείες έβαλαν όλη τη διαπραγματευτική τους ισχύ για τη σχεδιαζόμενη μεταφορά της αποστολής στον πάγο για περίπου ένα χρόνο. Όταν το διατλαντικό κλίμα βελτιώθηκε σιγά-σιγά προς τα τέλη του 2003, μια από τις πρώτες συνέπειες ήταν ότι ξαφνικά οι προετοιμασίες της ΕΕ και

του NATO για την μεταφορά της EUFOR άρχισε να επιταχύνει. Η καθυστέρηση – όσο διαρκούσε – δεν ήταν σε καμία περίπτωση συνδεδεμένη με την προγραμματισμένη αποστολή αυτή καθαυτή, αλλά μάλλον με τη διατλαντική διένεξη στο Ιράκ. Αυτή η περίπτωση της αποστολής της Βοσνίας αποτελεί επίσης χαρακτηριστικό παράδειγμα αυτής της σύνδεσης μεταξύ των διατλαντικών σχέσεων και των σχέσεων ΕΕ-NATO. Εξάλλου, είναι αξιοσημείωτα μεγάλος ο αριθμός βιβλίων και άρθρων σχετικά με τη διατλαντική σχέση που έχουν δημοσιευθεί έως σήμερα.

3.10 Σχέσεις Ευρωπαϊκής Ένωσης – NATO

Από θεωρητική άποψη, η διατλαντική σχέση αποτελεί το μεγαλύτερο πλαίσιο για μια στενότερη σχέση - αυτή μεταξύ του NATO και της ΕΕ. Οι δύο λέξεις, με άλλα λόγια, δεν είναι πανομοιότυπες. Η σχέση ΕΕ-NATO καλύπτει μόνο ένα μικρό μέρος των διατλαντικών σχέσεων, παρόλο που είναι πολύ σημαντική. Η σύνδεση μεταξύ των δύο, ωστόσο, είναι προφανής: Οι Ηνωμένες Πολιτείες, με το κόστος χιλιάδων αμερικανικών ζών (και δολαρίων), έχουν φέρει την ειρήνη και την ευημερία, σε ολόκληρη την Ευρώπη. Με αυτόν τον τρόπο, η διατλαντική σχέση ενήργησε επίσης ως σταθεροποιητής για την ευρωπαϊκή πολιτική και οικονομική ολοκλήρωση. Η περιγραφή του Richard Holbrooke το 1995 στο έργο του «America, a European Power», θεωρείται από πολλούς ως η υπερατλαντική σχέση με λίγα λόγια. Άλλοι θεωρούν μια τέτοια ανάγνωση ως τη περιγραφή μιας συστηματικής υποταγής της ΕΕ στις Ηνωμένες Πολιτείες. Σήμερα, το NATO εξακολουθεί να θεωρείται ως ο πυρήνας και η σημαντικότερη έκφραση της υπερατλαντικής σχέσης (Schimmelfennig 2003, Reichard, 2006).

Πριν εισέλθουμε στην καρδιά του θέματος, είναι χρήσιμη κάποια διευκρίνιση των όρων.

Με τον όρο «διατλαντική σχέση» αντιλαμβανόμαστε το άθροισμα των σχέσεων και της συνεργασίας σε ένα ευρύ φάσμα τομέων (οικονομικών, πολιτικών, πολιτιστικών, επιστημονικών και στρατιωτικών) μεταξύ της Ευρώπης και της Βόρειας Αμερικής. Συνήθως, αυτό είναι απλούστερο (και ίσως άδικο) ως η διεπαφή μεταξύ της ΕΕ και των Ηνωμένων Πολιτειών.

Μια τέτοια απλούστευση, η οποία αφήνει εκτός τις υπόλοιπες χώρες, φαίνεται δικαιολογημένη από την ευρωπαϊκή πλευρά της εξίσωσης για τις περισσότερες πολιτικές αναλύσεις, για δύο λόγους. Πρώτον, οι περισσότερες από τις υπόλοιπες ενδιαφερόμενες χώρες, ακόμη και εκείνες που δεν προσχωρούν στη ΕΕ, δηλαδή η Νορβηγία, η Ισλανδία και η Ελβετία, συνήθως ευθυγραμμίζονται με το μεγαλύτερο μέρος των πολιτικών που έχει η ΕΕ έναντι των Ηνωμένων Πολιτειών, ιδιαίτερα σε περιοχές όπου υπάρχουν κοινές θέσεις, για παράδειγμα την διεθνής περιβαλλοντική συνεργασία, το παγκόσμιο εμπόριο, την συνεργασία σε ποινικές υποθέσεις κ.ο.κ. Στον στρατιωτικό τομέα, που αποτελεί το πυρήνα της κρατικής κυριαρχίας, η ευθυγράμμιση αυτών των χωρών με την ΕΕ είναι λιγότερο στενή, όπως για παράδειγμα δείχνει η περίπτωση της Νορβηγίας.

Δεύτερον, μετά τη διεύρυνση της ΕΕ το 2004, η Ένωση αντιπροσωπεύει πράγματι τη συντριπτική πλειονότητα των λαών και κρατών που κατοικούν στην ευρωπαϊκή ήπειρο. Η σύμπλευση του Καναδά με την εξωτερική πολιτική των Ηνωμένων Πολιτειών φαίνεται να είναι μια σοβαρή παράλειψη εκ μέρους της κοινής γλώσσας όσον αφορά το διατλαντική σχέση, και αυτό επισημαίνεται όλο και περισσότερο. Φαίνεται περίεργο εν προκειμένω ειδικά για τους Ευρωπαίους να αγνοούν τις απόψεις του Καναδά σε έναν αριθμό θεμάτων, όπως στο πρωτόκολλο του Κιότο, που είναι σχεδόν πανομοιότυπα με τα δικά τους και πολύ διαφορετικά από αυτά των Ηνωμένων Πολιτειών (Schimmelfennig 2003, Reichard, 2006).

Ως προσόν της εικόνας μιας διατλαντικής σχέσης, επισημαίνεται επίσης μερικές φορές ότι τα πιο ισχυρά επιχειρήματα σχετικά με τις διατλαντικές σχέσεις δεν διακινούνται στον Ατλαντικό αλλά στα κράτη μέλη της ΕΕ, όσον αφορά τις διαφορετικές προσεγγίσεις των κρατών μελών με τις Ηνωμένες Πολιτείες. Η τάση στην ΕΕ να διαφωνεί σχετικά με τις σχέσεις με τις ΗΠΑ είναι πιθανό να αυξηθεί με την είσοδο δέκα νέων χωρών της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης. Ωστόσο, υποστηρίζεται ότι, από την άποψη του θεωρητικού ορισμού, οι συζητήσεις αυτές δεν πρέπει να καλούνται «διατλαντικές», διότι οι εμπλεκόμενοι σε αυτές φορείς είναι μόνο Ευρωπαίοι, παρά το γεγονός ότι το κύριο αντικείμενο αυτών των συζητήσεων είναι οι Ηνωμένες Πολιτείες και η σχέση τους με την Ευρώπη αλλά και ότι απορρέουν κυρίως από οικονομικές,

πολιτιστικές και άλλες πτυχές και αντιμετωπίζουν τις πολιτικές πτυχές μόνο στο βαθμό που σχετίζονται άμεσα με τα στρατιωτικά θέματα ασφάλειας.

3.10.1 Από το ψυχρό πόλεμο έως το 1990 και έπειτα

Οι διατλαντικές σχέσεις κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου

Η προσκόλληση πίσω από την *Deutschan security community* απαιτούσε την ύπαρξη μιας μαζικής εξωτερικής απειλής. Είναι απίθανο ότι η απειλή της παγκόσμιας τρομοκρατίας ή η παγκόσμια αδικία μπορεί να διαδραματίσει έναν τέτοιο ρόλο (Schimmelfennig 2003, Reichard, 2006). Κατά τον Ψυχρό Πόλεμο, υπήρξε ένας καταμερισμός εργασιών μεταξύ του NATO και της Ευρώπης. Το NATO στα στρατιωτικά καθήκοντα και η Ευρώπη στην οικονομική ενσωμάτωση. Αυτός ο καταμερισμός εργασίας δούλεψε άψογα επειδή, από την οπτική της ρεαλιστικής σχολής των διεθνών σχέσεων, αντανakλούσε τα βασικά συμφέροντα όλων των εμπλεκόμενων παραγόντων. Το στρατηγικό δόγμα των Ηνωμένων Πολιτειών απέβλεπε στον έλεγχο των απέναντι ακτών του Ατλαντικού ως απαραίτητη απαίτηση για την εθνική τους ασφάλεια.

Οι Δυτικοευρωπαίοι, από την πλευρά τους, χρειαζόνταν τη στρατιωτική βοήθεια των Ηνωμένων Πολιτειών για την επιβίωσή τους. Επιπλέον, η αμερικανική πολιτική και στρατιωτική εξουσία φαινόταν πιο αποδεκτή από αυτούς όταν ήταν παγιδευμένοι από τους θεσμούς του NATO. Όποτε βελτιώνονταν οι συνθήκες της εξωτερικής ασφάλειας και η εξάρτηση από τη Συμμαχία δεν θεωρήθηκε έντονη πλέον από έναν σύμμαχο, το κράτος αυτό μερικές φορές προσάρμοζε το επίπεδο της δέσμευσής του στη Συμμαχία, όπως για παράδειγμα όταν η Γαλλία αποσύρθηκε μονομερώς από την ολοκληρωμένη διοίκηση του NATO το 1966 (Schimmelfennig 2003, Reichard, 2006).

Κάποια ουδέτερη κράτη, όπως η Αυστρία, η Φινλανδία, η Σουηδία και η Ελβετία, που δεν ήταν επίσημα μέλη της Συμμαχίας, παρόλα αυτά στην πραγματικότητα επωφελήθηκαν από την ύπαρξή της ως καταναλωτές καθαρής ασφάλειας. Αλλά η Συμμαχία ήταν κάτι περισσότερο από απλή αθέμιτη συμπαιγνία μεταξύ των κρατών που ενδιαφέρονται το ένα για το άλλο. Ήταν μια κοινότητα αξιών, ή, με βάση τον G.J. Ikenberry, μια «Ατλαντική πολιτική διαταγή», μοιρασμένη μεταξύ των ελίτ των κρατών

μελών της, που όλα είχαν έντονες αναμνήσεις του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου και του αμερικανικού ρόλου σε αυτόν και που συμμετείχαν σε μια δέσμευση στις θεμελιώδεις αρχές της ελευθερίας, της δημοκρατίας, της οικονομικής ανάπτυξης και των δικαιωμάτων του ανθρώπου. Όταν τελείωσε ο ψυχρός πόλεμος, οι Ηνωμένες Πολιτείες, αν και αρχικά με απροθυμία, ανέπτυξαν πλήρως το ρόλο τους ως ηγέτης της Δύσης, δίδοντας προτεραιότητα σε ζητήματα με παγκόσμια κλίμακα. Οι Δυτικοευρωπαίοι, υπό την προστασία του καλοπροαίρετου ηγεμόνα, είχαν επιτύχει μια ευημερία και έναν τρόπο ζωής παρόμοιο με αυτόν των ΗΠΑ (Schimmelfennig 2003, Reichard, 2006).

Για όλα αυτά, όμως, ο διαχωρισμός των καθηκόντων μεταξύ του NATO και της ΕΚ, η ίδια η ύπαρξη δύο οργανώσεων με κατά κύριο λόγο επικαλυπτόμενες ιδιότητες δημιούργησε μια ορισμένη υποκείμενη «διαρθρωτική ένταση». Αν και ως επί το πλείστον καταπνίγηκε από την ύπαρξη μιας μεγάλης εξωτερικής απειλής, αυτή η ένταση γινόταν εμφανής κάθε φορά που τα συμφέροντα κατά μήκος του Ατλαντικού δεν ήταν στην πραγματικότητα τα ίδια, όπως για παράδειγμα όσον αφορά το εμπόριο πετρελαίου και οι εμπορικές διαφορές.

Κατά συνέπεια, ανέκυψαν νέες συζητήσεις, ακόμη και στο αποκορύφωμα του Ψυχρού Πολέμου, σχετικά με μια ευρωπαϊκή φωνή στον τομέα της ασφάλειας και της άμυνας. Όλα αυτά οδήγησαν την αναζωογόνηση της Δυτικοευρωπαϊκής Ένωσης κατά τη Διάσκεψη της Ρώμης το 1964 (Schimmelfennig 2003, Reichard, 2006).

3.10.2 Η δεκαετία του '90

Κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου, η ευρωπαϊκή άμυνα ήταν συνώνυμη με την Ατλαντική άμυνα. Με το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, ωστόσο, η παλιά «κεντρική σύγκρουση» που χρησίμευσε ως ο κύριος πόλος προσανατολισμού για τις διεθνείς σχέσεις, εξαφανίστηκε. Το σκεπτικό για την εξειδίκευση του ρόλου της σχέσης NATO και ΕΕ εξαφανίστηκε κατά τη σε μια βραδιά. Ο S.M. Walt κατέληξε το 1999 ότι *«αν και διατηρούν ορισμένα κοινά συμφέροντα και θα συνεχίσουν να συνεργάζονται σε ορισμένα ζητήματα, δεν θα υπάρξει σημαντική ή αυτόματη συναίνεση όπως αυτή στο παρελθόν»* (Schimmelfennig 2003, Reichard, 2006).

Η θεωρία των διεθνών σχέσεων περιγράφει μια τέτοια εξέλιξη όπως αυτή που μετακινείται από την «παγίδευση» (δηλαδή, την αποδοχή θεσμικών περιορισμών και υποχρεώσεων) στην «εγκατάλειψη» (δηλαδή, επιλέγοντας να αντιμετωπίσουν πιθανές μελλοντικές απειλές χωρίς βοήθεια) (Schimmelfennig 2003, Reichard, 2006). Τόσο για την ΕΕ και τις ΗΠΑ, η εγκατάλειψη θεωρείται πιθανώς ένα τίμημα που αξίζει να πληρωθεί για μεγαλύτερη ελευθερία δράσης, καθώς οι κίνδυνοι που συνδέονται προηγουμένως με την ελευθερία αυτή έχουν μειωθεί σημαντικά, ενώ οι πολιτικοί κίνδυνοι που απορρέουν από την παγίδευση γεννιούνται ολοένα και πιο απρόθυμα, ειδικά από τις ΗΠΑ.

Η πιθανότητα να γίνει το ΝΑΤΟ θύμα της δικής του επιτυχίας δεν θα έπρεπε να αποτελεί έκπληξη και σε κάποιο βαθμό αναμενόταν και από την ίδρυτές της Συμμαχίας. Η νέα εποχή μετά τον Ψυχρό Πόλεμο έφερε την αυξανόμενη συνειδητοποίηση στις πρωτεύουσες της Ευρώπης ότι τα παγκόσμια συμφέροντά τους δεν συμπίπτουν πάντοτε με αυτά των Ηνωμένων Πολιτειών, κάτι που είχε επισημανθεί από τη δεκαετία του 1980. Το διεθνές εμπόριο ήταν ο πιο προφανής από αυτούς τους τομείς. Αλλά σύντομα και η διατλαντική ασφάλεια έγινε ζήτημα (Schimmelfennig 2003, Reichard, 2006).

Η συνειδητοποίηση ότι οι διάφορες πολιτικές προτεραιότητες ήταν όλο και πιο έντονες οι διατλαντικές σχέσεις ήταν εμφανείς, ακόμη και πριν από την 11^η Σεπτεμβρίου, όσον αφορά για παράδειγμα, στις διαφορετικές αντιλήψεις μεταξύ μερικών σημαντικών μελών της ΕΕ και της Ουάσιγκτον για την απειλή που θέτουν τα όπλα μαζικής καταστροφής που κατέχονται από διάφορες “ήσυχες” χώρες. Η σύγκρουση μεταξύ Ισραήλ και Παλαιστίνης προκάλεσε επίσης συχνά τη διατλαντική αντιπαράθεση. Ο κατάλογος αυτός θα μπορούσε να παραταθεί πολύ περισσότερο (Schimmelfennig 2003, Reichard, 2006).

Ο R. Asmus et al. (1996) παρατήρησε ήδη από το 1996 μια αυξανόμενη απόκλιση μεταξύ των προτεραιοτήτων ασφαλείας των ΗΠΑ και της Ευρώπης και προφανώς διαφορετικές αντιλήψεις για τις δύο πλευρές του Ατλαντικού όσον αφορά τα ζωτικά εθνικά συμφέροντα. Υπάρχει λοιπόν μια αποσύνδεση μεταξύ των σημερινών αποστολών του ΝΑΤΟ και των κορυφαίων ανησυχιών των ΗΠΑ όσον αφορά σοβαρές απειλές για τα αντιληπτά αμερικανικά ζωτικά συμφέροντα όπως η διάδοση της

τρομοκρατίας και των όπλων μαζικής καταστροφής, ο Περσικός Κόλπος και Βορειοανατολική Ασία.

3.10.3 Διατλαντικές σχέσεις μετά την 11^η Σεπτεμβρίου

Μετά την καθοριστική στιγμή για την αμερικανική εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφάλειας που ήταν η 11^η Σεπτεμβρίου, το πρόβλημα της διεθνούς τρομοκρατίας έγινε το θέμα μέγιστου ενδιαφέροντος για τις ΗΠΑ, σε αντίθεση με την Ευρώπη, όπου η βασική στάση στο φαινόμενο αυτό παρέμεινε περίπου η ίδια. Οι ευρωπαϊκές χώρες κατανοούν περισσότερο την τρομοκρατία ως ένα φαινόμενο που προέρχεται από παγκόσμια και περιφερειακά πολιτικά και κοινωνικά προβλήματα (Schimmelfennig 2003, Reichard, 2006). Αλλά τα διαφορετικά πολιτικά συμφέροντα μεταξύ των ΗΠΑ και της Ευρώπης δεν αφορούν μόνο αυτό ή το συγκεκριμένο ζήτημα στη διεθνή ασφάλεια. Αντικατοπτρίζουν επίσης την ανάπτυξη διαφορετικής στρατηγικής-γεωγραφικής εστίασης. Για τις Ηνωμένες Πολιτείες, η Ευρώπη έπαψε να είναι το κεντρικό στρατηγικό μέλημα, καθώς δεν υπάρχει σύγκρουση μεσαίας ή μεγάλης κλίμακας με τα αμερικανικά στρατεύματα. Από την άλλη πλευρά, το εμπόριο των Ηνωμένων Πολιτειών με την Ασία είναι σήμερα περισσότερο από ενάμισι φορές μεγαλύτερο από το αντίστοιχο με την Ευρώπη, γεγονός που με την πάροδο του χρόνου βοηθά επίσης στη μετακίνηση των ενδιαφερόντων της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής. *«Η προτεραιότητα στις διατλαντικές σχέσεις που χαρακτήριζε την αμερικανική εξωτερική πολιτική ... δεν υπάρχει πια»* (Schimmelfennig 2003, Reichard, 2006).

Η Ευρώπη βρίσκεται σε ειρήνη και θα είναι σε θέση να παρατηρεί και να προσέχει όλο και περισσότερο τον εαυτό της και τις υποθέσεις ασφάλειας της. Κίνδυνοι για το εθνικό συμφέρον των ΗΠΑ, όπως η 11^η Σεπτεμβρίου, σήμερα προέρχονται μάλλον από μακρινούς τόπους, τα ονόματα των οποίων ο μέσος Αμερικανός πολίτης μερικές φορές δύσκολα γνωρίζει ή μπορεί να προφέρει. Είναι το Αφγανιστάν, το Ιράκ, τη Βόρεια Κορέα και η Μέση Ανατολή (για να αναφέρουμε μόνο τα πιο σημαντικά), όπου αναμένεται να προκύψει ο επόμενος κίνδυνος για την αμερικανική ασφάλεια. Είναι οι περιοχές αυτές όπου η χώρα επικεντρώνει τώρα τους τεράστιους πόρους της

- διπλωματικούς, οικονομικούς, και πάνω από όλα στρατιωτικούς (Schimmelfennig 2003, Reichard, 2006).

Τα συμφέροντα των ΗΠΑ, αφού απομακρύνθηκαν από την Ευρώπη σε άλλα μέρη του κόσμου, θα συνεχίσουν να σχεδιάζονται σε παγκόσμιο επίπεδο. Η ΕΕ, αντιθέτως, έχει παραδοσιακά επικεντρώσει το μεγαλύτερο μέρος της προσοχής της στην οικονομική της ολοκλήρωση. Η Ένωση κάνει τα πρώτα της βήματα ως διεθνής φορέας ασφάλειας. Η ακτίνα δραστηριότητάς της εξαρτάται άμεσα από την πολύ περιορισμένη αυτόνομη στρατιωτική της ικανότητα. Θα περιοριστεί για κάποιο χρονικό διάστημα στο εγγύς εξωτερικό της, δηλαδή την ασταθή περιφέρεια της στη Νοτιοανατολική Ευρώπη και τις ενιαίες ζώνες στην Ανατολή (ίσως Μολδαβία, Γεωργία) και στη Μεσόγειο. Μακροπρόθεσμα, ωστόσο, η ΕΕ έχει πιθανώς φιλοδοξίες, ακόμη και στον τομέα της ασφάλειας, στο παγκόσμιο πεδίο, ούτε ως αντίπαλος ούτε ως υποτελής στην αμερικανική εξουσία κάτι που ο πρώην υπουργός Εξωτερικών της Γερμανίας Joschka Fischer έχει χαρακτηριστικά αναφέρει ως Ευρωπαϊκή Στρατηγική διάσταση (Schimmelfennig 2003, Reichard, 2006).

Υπάρχουν διαφορετικές απόψεις ως προς το αν η ΕΕ είναι σήμερα ένας τέτοιος παγκόσμιος παράγοντας ή όχι. Πιθανόν εξαρτάται από το αντικείμενο του θέματος. Στις διεθνείς περιβαλλοντικές διαπραγματεύσεις στη Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών, η εξωτερική πολιτική της ΕΕ φαίνεται να λειτουργεί καλά εδώ και καιρό. Ωστόσο, στο Ιράκ, ήταν μια καταστροφή. Αλλά ακόμα και πολλές από τις ευρωπαϊκές και άλλες απόψεις οι οποίες δεν βλέπουν τέτοιο ρόλο στην Ένωση επί του παρόντος, θα το θεώρησαν θετική μελλοντική εξέλιξη. Η υιοθέτηση του σχεδίου Ευρωπαϊκού Συντάγματος γενικά θεωρούνταν ένα κρίσιμο βήμα προς την κατεύθυνση αυτή.

Μια ενιαία Ευρώπη, επίσης στρατιωτικά ικανή, θα μπορούσε με την πάροδο του χρόνου να γίνει περισσότερο αποτελεσματικός εταίρος των Ηνωμένων Πολιτειών, και θα ήταν επίσης πιο εύκολο να αντιμετωπιστεί από τις ΗΠΑ, σε σχέση με τις πολυάριθμες εθνικές πρωτεύουσες. Ένα τέτοιο σενάριο, αν και πραγματοποιήσιμο, παραμένει πάρα πολύ μακριά στο μέλλον για να γίνουν οποιεσδήποτε σημαντικές προβλέψεις σχετικά με το πώς θα επηρεάσει τη διατλαντική σχέση.

Οι αμερικανικές και ευρωπαϊκές προσεγγίσεις στην ασφάλεια διαφέρουν θεμελιωδώς. Οι ΗΠΑ ορίζουν την ασφάλεια κυρίως με στρατιωτικούς όρους. Αν

χρειαστεί, θα καταφύγει και σε προληπτική αυτοάμυνα. Επιπλέον, αποδίδει μάλλον λίγη σημασία στους διεθνείς οργανισμούς [και] είναι απρόθυμη να δεσμεύεται από τις διεθνείς συνθήκες. Αυτές οι αρχές θεωρούνται έμφυτες στην αμερικανική προσέγγιση στις εξωτερικές υποθέσεις. Αντίθετα, τα ευρωπαϊκά κράτη τείνουν να υιοθετούν μια πιο πολυεπίπεδη προσέγγιση στις εξωτερικές τους σχέσεις. Καθοδηγούνται από μια ολοκληρωμένη έννοια της ασφάλειας, η οποία τονίζει επίσης τις οικονομικές και οικολογικές διαστάσεις των διεθνών προβλημάτων (Schimmelfennig 2003, Reichard, 2006). Τα ευρωπαϊκά έθνη τείνουν να είναι απρόθυμα να προσφύγουν στη στρατιωτική δύναμη και βασίζονται περισσότερο στα πολιτικά και οικονομικά μέσα. Ο R. Kagan έχει σχεδιάσει μια διάσημη καρικατούρα αυτών των αμερικανικών και ευρωπαϊκών διαφορών αξίας, και εξηγεί τις διαφορετικές στρατιωτικές δυνατότητες των ΗΠΑ και της ΕΕ. Οι διαφορές μεταξύ ΗΠΑ και ΕΕ ενδέχεται μερικές φορές να είναι υπερβολικές, αλλά υποστηρίζονται ευρέως από το κοινό μεταξύ των ελίτ και των μαζικών πληθυσμών και στις δύο πλευρές του Ατλαντικού. Η ΕΕ παρουσιάζει το «μοντέλο» της ως μια «εναλλακτική προσέγγιση για την ασφάλεια». Τα διαφορετικά «συστήματα αξίας» θα μπορούσαν να αντιμετωπίσουν όλο και περισσότερο μια κατάσταση ανταγωνισμού.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο

Αναλύοντας την Διατλαντική Συμφωνία

4.1 Γενικά

Η διατλαντική συμφωνία ξεκίνησε την ύπαρξη της το 1949. Ήταν μέρος της μεγάλης αμερικανικής στρατηγικής στον μεταπολεμικό κόσμο: η δημιουργία μιας φιλελεύθερης διεθνούς οικονομικής τάξης και η συγκράτηση της σοβιετικής εξουσίας. Η ευρωπαϊκή συνιστώσα αυτής της μεγάλης στρατηγικής συνίστατο στη γενναιόδωρη αμερικανική βοήθεια για την προώθηση της ανοικοδόμησης και της σταθεροποίησης της ευρωπαϊκής οικονομίας, με αντάλλαγμα την επιτάχυνση της κατάργησης των εμπορικών εμποδίων στην Ευρώπη. Η στρατιωτικο-στρατηγική συνιστώσα ανέλαβε αποτελεσματικά μια μονομερή εγγύηση των ΗΠΑ για την ασφάλεια στην Ευρώπη, εξασφαλίζοντας σε αντάλλαγμα την εκτεταμένη ευρωπαϊκή στρατιωτική συνεργασία, αν όχι τη πλήρη και μια σημαντική συμβατική συμβολή στη συλλογική άμυνα.

Στα μέσα του 20ου αιώνα ο κόσμος κυριαρχούνταν από αρκετές συμμαχίες, ιδίως όμως από τον Οργανισμό του Βορειοατλαντικού Συμφώνου (NATO) και το Σύμφωνο της Βαρσοβίας. Οι συμμαχίες του Ψυχρού Πολέμου καθόρισαν και ενίσχυσαν τις διαιρέσεις μεταξύ δημοκρατικών και σοσιαλιστικών εθνών.

4.2 Οι πρώιμες συμμαχίες

Οι συμμαχίες αυτές διαμορφώθηκαν στα χρόνια μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, καθώς τα ευρωπαϊκά έθνη ευθυγραμμίζονταν και συνασπίζονταν με άλλα για να προστατευθούν από τη μελλοντική επιθετικότητα. Μερικοί πίστευαν ότι αυτή η επιθετικότητα θα μπορούσε να προέλθει από την αναζωπύρωση του ναζισμού, είτε ως μυστική αντεπίθεση είτε ως αντάρτικη αντίσταση στην κατάληψη των συμμάχων. Άλλοι θεωρούσαν ότι η Σοβιετική Ένωση αποτελούσε την μεγαλύτερη απειλή. Τον Μάρτιο του 1947, η Βρετανία και η Γαλλία υπέγραψαν τη συνθήκη Dunkirk, μια διμερή στρατιωτική συμμαχία. Τον Μάρτιο του 1948, επέκτειναν αυτή τη συμμαχία υπογράφοντας τη Συνθήκη των Βρυξελλών, μια νέα συμφωνία που περιελάμβανε το

Βέλγιο, το Λουξεμβούργο και τις Κάτω Χώρες. Αν και η Συνθήκη των Βρυξελλών δεν ανέφερε ειδικά τη Σοβιετική Ένωση, βασίστηκε στην αντίσταση στον κομμουνισμό και τον κομμουνιστικό επεκτατισμό. Το προοίμιο της Συνθήκης των Βρυξελλών εξέφρασε σαφείς στόχους να ενισχύσει και να διαφυλάξει τις αρχές της δημοκρατίας, της προσωπικής ελευθερίας και της πολιτικής ελευθερίας, των συνταγματικών παραδόσεων και του κράτους δικαίου, που ήταν η κοινή κληρονομιά των πέντε υπογράφωντων κρατών.

4.3 Τα πρώτα βήματα του NATO

Μόλις λίγες εβδομάδες μετά την υπογραφή της Συνθήκης των Βρυξελλών, οι σοβιετικές δυνάμεις ξεκίνησαν τον αποκλεισμό του Βερολίνου. Ερμηνεύοντας το γεγονός αυτό ως πράξη επιθετικότητας, οι υπογράφωντες της συνθήκης των Βρυξελλών, σχημάτισαν τη δική τους στρατιωτική υπηρεσία: τον Οργανισμό Άμυνας της Δυτικής Ένωσης (Western Union Defence Organisation). Παρόλα αυτά, τα έθνη αυτά είχαν σοβαρούς φόβους για την ικανότητά τους να ανταποκριθούν σε πιθανή σοβιετική στρατιωτική επίθεση. Όπως και τα περισσότερα ευρωπαϊκά έθνη, οι υπογράφωντες της συνθήκης των Βρυξελλών, μείωσαν τις στρατιωτικές τους δυνάμεις στο τέλος του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου. Ακόμη και οι συνδυασμένες δυνάμεις τους όμως δεν ήταν σε θέση να αποτρέψουν τη σοβιετική επιθετικότητα ή να ανταποκριθούν στρατιωτικά στη Σοβιετική Ένωση. Αυτά τα έθνη άρχισαν να ασκούν πιέσεις στις Ηνωμένες Πολιτείες, προτρέποντας το σχηματισμό μιας διατλαντικής στρατιωτικής συμμαχίας. Μετά από μακρές διαπραγματεύσεις, η Βορειοατλαντική Συνθήκη υπογράφηκε στην Ουάσιγκτον τον Απρίλιο του 1949.

Τα αρχικά κράτη-μέλη του Οργανισμού του Βορειοατλαντικού Συμφώνου (NATO) συμπεριέλαβαν τις Ηνωμένες Πολιτείες και τις χώρες των συνθηκών των Βρυξελλών, τον Καναδά, τη Δανία, την Ισλανδία, Πορτογαλία. Πολλές χώρες κλήθηκαν να ενταχθούν στο NATO, αλλά αρνήθηκαν, συμπεριλαμβανομένης της Φινλανδίας, της Ιρλανδίας, της Σουηδίας και της συνεχώς ουδέτερης Ελβετίας. Τρεις ακόμη χώρες (Ελλάδα, Τουρκία και Δυτική Γερμανία) εισήχθησαν αργότερα στο NATO κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1950. Η Γαλλία ήταν μέλος, αλλά η στρατιωτική της

δέσμευση στο NATO μειώθηκε σταδιακά μεταξύ 1959 και 1966, καθώς ο Charles de Gaulle και η κυβέρνησή του επέλεξαν να διατυπώσουν τις δικές τους αμυντικές στρατηγικές. Σύμφωνα με τους όρους της Συνθήκης του Βόρειου Ατλαντικού Συμφώνου, μια ένοπλη επίθεση εναντίον οποιουδήποτε από τα υπογράφοντα έθνη έπρεπε να θεωρηθεί ως επίθεση εναντίον όλων, απαιτώντας από τα μέλη να αναλάβουν την ενέργεια που κρίνουν αναγκαία, συμπεριλαμβανομένης της χρήσης ένοπλης δύναμης, για την αποκατάσταση και διατήρηση της ασφάλειας της περιοχής του Βόρειου Ατλαντικού.

4.3.1 Η διαμόρφωση του NATO

Κατά το πρώτο έτος του, το NATO ήταν κάτι περισσότερο από μια χαλαρή προσχώρηση των εθνών, που αντάλασσαν στρατιωτική εμπειρογνομosύνη, συμβουλές και υλικό. Η έναρξη του κορεατικού πολέμου το 1950 ενίσχυσε τη συμμαχία, προτρέποντας το NATO να επεκτείνει και να αναπτύξει νέες δομές διοίκησης. Το 1952 δημιουργήθηκε το γραφείο του γενικού γραμματέα του NATO και τα κεντρικά γραφεία του NATO μεταφέρθηκαν από μικρά γραφεία στο Λονδίνο σε ένα αποκλειστικό συγκρότημα στο Παρίσι. Η άσκηση Mainbrace, από τα πρώτα πολεμικά παιχνίδια του NATO, διεξήχθη στα βόρεια ευρωπαϊκά ύδατα από ναυτικές δυνάμεις των εννέα κρατών-μελών. Οι διοικητές του NATO συνέταξαν επίσης σχέδια και στρατηγικές για την αντιμετώπιση διαφόρων σοβιετικών σεναρίων επίθεσης ή εισβολής. Το 1954, ένα χρόνο μετά το θάνατο του Joseph Stalin, το NATO δοκιμάστηκε με αίτηση προσχώρησης από τη Σοβιετική Ένωση. Η πρόταση απορρίφθηκε από τα κράτη-μέλη του NATO, οι οποίοι δήλωσαν ότι «ο μη ρεαλιστικός χαρακτήρας της πρότασης δεν δικαιολογεί τη συζήτηση».

4.4 Η Σοβιετική απάντηση

Στις 9 Μαΐου 1955 έγινε πρόταση στη Δυτική Γερμανία για προσχώρηση στο NATO. Γεγονός που αποτέλεσε σημαντικό χτύπημα στη Σοβιετική Ένωση. Πέντε μέρες αργότερα, η Μόσχα συγκάλεσε διάσκεψη κομμουνιστών αντιπροσώπων στη

Βαρσοβία. Συγκρότησαν και υπέγραψαν τη Συνθήκη φιλίας, συνεργασίας και αμοιβαίας συνδρομής, πιο γνωστή ως το Σύμφωνο της Βαρσοβίας. Τα οκτώ κράτη μέλη της ήταν η ΕΣΣΔ, η Πολωνία, η Ανατολική Γερμανία, η Αλβανία (μέχρι το 1968), η Βουλγαρία, η Τσεχοσλοβακία, η Ουγγαρία και η Ρουμανία. Όπως και το ΝΑΤΟ, το Σύμφωνο της Βαρσοβίας είχε πολιτικές και στρατιωτικές επιτροπές, καθώς και το δικό του αρχηγείο, το οποίο βρισκόταν στη Βαρσοβία. Παρ'όλα αυτά, ο σχεδιασμός, η λήψη αποφάσεων και η στρατιωτική διοίκηση κυριαρχούνταν από τη Σοβιετική Ένωση. Τα όργανα του Συμφώνου της Βαρσοβίας διευθύνονταν από σοβιετικούς πολιτικούς, διπλωμάτες ή γραφειοκράτες. Ο ανώτατος διοικητής των δυνάμεων του Συμφώνου της Βαρσοβίας ήταν επίσης ο υφυπουργός Άμυνας της Σοβιετικής Ένωσης. Αυτό έρχεται σε αντίθεση με την αμερικανική εμπλοκή στο ΝΑΤΟ: οι Ηνωμένες Πολιτείες ήταν αναμφισβήτητα ο σημαντικότερος στρατιωτικός εταίρος, αλλά δεν διέθεταν ούτε τον έλεγχο ούτε τη κυριαρχία της συμμαχίας.

4.4.1 Στρατιωτικές δραστηριότητες

Η σύσταση του Συμφώνου της Βαρσοβίας προκάλεσε την ανασκόπηση του ΝΑΤΟ και την κλιμάκωση των δραστηριοτήτων του. Τα μέλη του ΝΑΤΟ κινήθηκαν για να επιταχύνουν την ενσωμάτωση της Δυτικής Γερμανίας, πιστεύοντας ότι ο πληθυσμός τους θα ήταν κρίσιμος σε περίπτωση πολέμου με το σοβιετικό μπλοκ. Το ΝΑΤΟ αύξησε επίσης το μέγεθος και τη συχνότητα των ασκήσεων του. Τον Σεπτέμβριο του 1957, περισσότερα από 300 πλοία του ΝΑΤΟ και 250.000 άντρες συμμετείχαν σε κοινές ασκήσεις στη Βόρειο Ατλαντική Θάλασσα και στη Μεσόγειο. Η πρώτη από αυτές, η επιχείρηση Strikeback, πήρε τη μορφή μιας ψεύτικης μάχης εναντίον ενός εχθρικού υποβρυχίου στόλου. Οι δυνάμεις του ΝΑΤΟ συμμετείχαν επίσης στην Επιχείρηση Deep Water, ανταποκρινόμενη σε μια εξομοιωμένη σοβιετική εισβολή στα Δαρδανέλια (Τουρκία). Στην Κεντρική Ευρώπη, η Operation Counter Punch εξέτασε τις δυνατότητες αεροπορικής άμυνας του ΝΑΤΟ.

4.5 Πυρηνική κατανομή

Μία από τις πιο αμφιλεγόμενες πτυχές του NATO ήταν οι συμφωνίες του για την κοινή χρήση των πυρηνικών όπλων. Σύμφωνα με αυτό το σχέδιο, αμερικανικά πυρηνικά όπλα, βομβαρδιστικά και πυραυλικά συστήματα παραχωρήθηκαν σε μη πυρηνικά κράτη του NATO. Οι κώδικες πρόσβασης παρέμειναν στον αμερικανικό στρατό - αλλά σε περίπτωση πολέμου με το σοβιετικό μπλοκ, αυτοί οι πυρηνικοί κώδικες έπρεπε να παρασχεθούν στα κράτη υποδοχής. Η κατανομή πυρηνικών όπλων άρχισε το 1954 με την ανάπτυξη πυρηνικών όπλων των ΗΠΑ στη Βρετανία. Άλλες ευρωπαϊκές χώρες με πυρηνικά όπλα συμπεριέλαβαν τη Δυτική Γερμανία, την Ιταλία, το Βέλγιο και την Τουρκία. Αντίθετα, το Σύμφωνο της Βαρσοβίας αντιστάθηκε σε οποιαδήποτε μορφή κατανομής των πυρηνικών. Τα σοβιετικά πυρηνικά όπλα αναπτύχθηκαν ασφαλώς σε δορυφορικά κράτη αλλά η χρήση τους ελεγχόταν εξ ολοκλήρου από τη Μόσχα.

Σύμφωνα με τον Michael J. Williams το NATO ξεκίνησε ως στρατιωτική συμμαχία, αλλά ποτέ δεν ήταν μόνο μια στρατιωτική συμμαχία παραδοσιακού είδους. Όπως δήλωσε ο γραμματέας των ΗΠΑ, Dean Acheson, «η Βόρειοατλαντική Συμφωνία είναι πολύ περισσότερο από μια αμυντική ρύθμιση. Πρόκειται για μια επιβεβαίωση των ηθικών και πνευματικών αξιών που διατηρούμε από κοινού». Ο Stanley Sloan επιβεβαιώνει το εξής: «Αυτό που έκανε το NATO διαφορετικό από τις προηγούμενες στρατιωτικές συμμαχίες ήταν ότι το προοίμιο της Συνθήκης διατύπωσε σαφώς τη συμμαχική στήριξη της δημοκρατίας, της ατομικής ελευθερίας και του κράτους δικαίου».

4.6 Άλλες συνθήκες και συμμαχίες

Το NATO και το Σύμφωνο της Βαρσοβίας υπήρχαν μαζί με αρκετές άλλες συνθήκες και συμμαχίες του Ψυχρού Πολέμου. Τον Σεπτέμβριο του 1951, οι ΗΠΑ, η Αυστραλία και η Νέα Ζηλανδία υπέγραψαν τη συνθήκη ANZUS, μια τριμερή στρατιωτική συμμαχία. Το σκέλος ΗΠΑ - Νέας Ζηλανδίας, αυτής της συμμαχίας διασπάστηκε μετά το 1985, ύστερα από διαμάχες σχετικά με τα αμερικανικά πυρηνικά σκάφη που ελλιμενίζουν στα λιμάνια της Νέας Ζηλανδίας. Η Ουάσινγκτον υπέγραψε μια Συνθήκη Αμοιβαίας Άμυνας με τη Δημοκρατία της Κίνας (Ταϊβάν) το 1954. Αυτό παρείχε στην Ταϊβάν αμερικανική υποστήριξη σε περίπτωση επίθεσης ή εισβολής από

την κομμουνιστική Κίνα. Το σύμφωνο του Σεπτεμβρίου 1954, που υπογράφηκε στη Μανίλα, δημιούργησε τον Οργανισμό Συνθηκών της Νοτιοανατολικής Ασίας (SEATO), μια αντι-κομμουνιστική συμμαχία - στην πραγματικότητα, μια έκδοση του NATO Ασίας-Ειρηνικού. Ορισμένες άλλες μικρότερες συνθήκες και συμφωνίες υπογράφηκαν από μεμονωμένα έθνη. Οι συνθήκες αυτές αντανάκλασαν τόσο τα εγχώρια όσο και τα περιφερειακά τους συμφέροντα, καθώς και τους παράγοντες του Ψυχρού Πολέμου.

4.7 Σχέσεις ΕΕ-NATO

Η σχέση μεταξύ του Οργανισμού του Βορειοατλαντικού Συμφώνου (NATO) και της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) και των θεσμικών του προκατόχων έχει προσελκύσει σημαντικό ενδιαφέρον των πολιτικών ιθυνόντων, των αναλυτών πολιτικής και των μελετητών από τις αρχές της δεκαετίας του 1950. Παρόλο που τα συστήματα συνεργασίας μεταξύ των δύο οργανώσεων υπέστησαν μια ποικιλία αναστροφών κατά την τελευταία δεκαετία, η σχέση ΕΕ-NATO εξακολουθεί να εμπνέει την έρευνα που βασίζεται στην πολιτική και την επίλυση προβλημάτων, η οποία συχνά διεξάγεται από αμερικανικές και ευρωπαϊκές ομάδες προβληματισμού με έμφαση στην ανάλυση των προκλήσεων και στην υποβολή συγκεκριμένων βελτιώσεων για τη μελλοντική μορφή της σχέσης (Horia 2013, Drozdak 2015, Drent et al., 2015, Howorth 2017). Αυτή η σχέση επηρεάστηκε γενικότερα, από το τέλος του Ψυχρού Πολέμου και από τους πολέμους στα Βαλκάνια στις αρχές της δεκαετίας του 1990 και ιδιαίτερα από την ανάπτυξη της Κοινής Ευρωπαϊκής Πολιτικής Ασφάλειας και Άμυνας της ΕΕ στα τέλη της δεκαετίας του 1990 (European Security and Defense Policy, ESDP), τη σύναψη της συμφωνίας Berlin Plus το 2003 και την έναρξη της επιχειρησιακής στρατιωτικής συνεργασίας μεταξύ των δύο οργανώσεων το 2004.

Πρόσφατα, λαμβάνοντας υπόψη τις νέες γεωπολιτικές πραγματικότητες και απειλές (Duke και Gebhard 2017), η εστίαση της έρευνας στην πολιτική έχει μετατοπιστεί προς την κατεύθυνση της αξιολόγησης του ρόλου των σχέσεων ΕΕ-NATO στον τομέα της καταπολέμησης των υβριδικών απειλών, συμπεριλαμβανομένης της ασφάλειας στον κυβερνοχώρο (Pernik 2014, Ilves et al. 2016, Pawlak 2017).

4.7.1 Από το 1950

Η έρευνα για τη σχέση μεταξύ ΕΕ και NATO άρχισε να αναπτύσσεται τη δεκαετία του 1990 και ιδιαίτερα μετά τη σύναψη των συμφωνιών Berlin Plus agreement το 2003 (βλέπε κατωτέρω). Ωστόσο, συχνά παραβλέπεται ότι η προέλευση της έρευνας σχετικά με τα δύο μερικώς αλληλοεπικαλυπτόμενα συστήματα ευρωατλαντικής ολοκλήρωσης εντοπίζεται ήδη από τη δεκαετία του 1950 (Deutsch et al., 1957).

Πράγματι, από τη δημιουργία του NATO και τις προσπάθειες δημιουργίας της ΕΕ τη δεκαετία του 1950 επανεμφανίστηκαν σε τακτά διαστήματα βασικά ερωτήματα σχετικά με τη σωστή θεσμική αρχιτεκτονική, την ισορροπία και τον καταμερισμό εργασίας μεταξύ του NATO και της ΕΟΚ / ΕΚ / ΕΕ. Παρά την αποτυχία της ευρωπαϊκής αμυντικής κοινότητας το 1954 και την ένταξη της Δυτικής Γερμανίας στο NATO, οι πρωτοβουλίες υπό την ηγεσία του Γαλλίας, συγκεκριμένα τον Πρόεδρο de Gaulle (Thomson 1965) και οι ευρύτερες αμερικανικές και ευρωπαϊκές πιέσεις πυροδότησαν έντονες συζητήσεις σχετικά με τις εντάσεις «ανάμεσα σε δύο διεθνή ολοκληρωτικά κινήματα» (Wolfers 1963) και τη μελλοντική αλληλεπίδραση των δύο «επικαλυπτόμενων περιφερειακών υποσυστημάτων» (Kaiser 1968) κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1960.

Ήδη το 1962 τα σχέδια του de Gaulle για μια διακυβερνητική εναλλακτική λύση στην Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα με ισχυρή αμυντική διάσταση (τα αποκαλούμενα σχέδια Fouchet) θεωρήθηκαν από άλλα κράτη μέλη που ανήκουν σε αμφοτέρους τους οργανισμούς ως άμεση απειλή για το NATO. Ως εκ τούτου, η ιταλική κυβέρνηση επέμεινε στην ενσωμάτωση μιας ρήτρας του Ατλαντικού στο προοίμιο της Συνθήκης, διασφαλίζοντας ότι οι συζητήσεις για την αμυντική πολιτική μεταξύ των έξι θα προσανατολίζονται προς την ενίσχυση της Ατλαντικής Συμμαχίας (Bodenhaimer 1967). Μια σχεδόν ταυτόσημη συζήτηση θα επανεμφανιστεί 36 χρόνια αργότερα στο πλαίσιο των γαλλο-βρετανικών διαπραγματεύσεων στο St Malo.

Ο Livingston T. Merchant (ο οποίος υπηρέτησε από το 1953 ως το 1959 ως Βοηθός Υφυπουργός Ευρωπαϊκών Υποθέσεων των ΗΠΑ) εξέφρασε για πρώτη φορά τις ανησυχίες του το 1963 σχετικά με τα «ασυντόνιστα και ορισμένες περιπτώσεις δυνητικά ανταγωνιστικά ή αντιφατικά» συστήματα της ΕΟΚ και του Συμβουλίου της

Ευρώπης, τη Συνέλευση των Κοινοβουλίων του NATO και τη Δυτικοευρωπαϊκή Ένωση (Western European Union, WEU) (Merchant 1963, Etzioni 1963).

Παρόμοιες συζητήσεις για την κατάλληλη θεσμική αρχιτεκτονική μεταξύ αυτών και πρόσθετων οργανισμών, όπως π.χ. ο Οργανισμός για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη (Organisation for Security and Cooperation in Europe, OSCE) θα επιστρέψουν και πάλι 30 χρόνια αργότερα.

4.7.2 Δεκαετία 70 και 80

Επιπλέον, οι ευρωπαϊκές συζητήσεις κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1970 σχετικά με την πρώτη διεύρυνση της ΕΟΚ - ένταξη της Βρετανίας, της Δανίας, της Νορβηγίας καθώς και των «ευρωπαϊκών ουδέτερων» Σουηδία, Αυστρία, Φινλανδία, Ιρλανδία και Ελβετία- υπογράμμισαν ότι οι επιλογές εξωτερικής πολιτικής για την ένταξη στην Ευρωπαϊκή Κοινή αγορά θεωρήθηκαν ότι είναι άρρηκτα συνδεδεμένες με τις στενότερες - έστω και έμμεσες - σχέσεις με το NATO. Όπως τόνισε ο Donald Hancock (1972), λόγω των «αλληλεπικαλυπτόμενων μελών του NATO» των χωρών της Κοινής Αγοράς, οι ουδέτερες χώρες φοβούνταν ότι η ένταξη στην ΕΟΚ θα θεωρούταν επίσης ως εγκατάλειψη της πολιτικής της ουδετερότητας. Έτσι, ήδη από τα μέσα της δεκαετίας του 1970, εμφανίστηκαν ζωηρές συζητήσεις σχετικά με τις σχέσεις μεταξύ της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και του NATO. Αποτελεί επίσης την πρώτη υπενθύμιση ότι τα ζητήματα των σχέσεων μεταξύ των οργανισμών δεν περιορίζονται μόνο στην άμεση αλληλεπίδραση, αλλά μπορούν επίσης να περιλαμβάνουν τη δυναμική και τα αποτελέσματα που προκύπτουν από μη αλληλεπιδραστικές σχέσεις (Cropper et al., 2008, Biermann και Koops 2017) και αλληλεπικαλύψεις μελών (Smithers 1979).

Κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1980, η έρευνα σχετικά με τις σχέσεις ΕΕ-NATO μειώθηκε, και μόνο μετά το 1990 και το τέλος του Ψυχρού Πολέμου το ζήτημα του μέλλοντος της ευρωατλαντικής ασφάλειας έγινε ένα επείγον ζήτημα πολιτικής και το ζήτημα των σχέσεων ΕΕ - NATO προσέλκυσε ένα ευρύ φάσμα έρευνας με γνώμονα την πολιτική στο πλαίσιο ενός διεθνούς περιβάλλοντος με αυξημένη αβεβαιότητα (Sloan 1990, Snyder 1990, Zielonka 1991).

4.7.3 Από το 90 έως σήμερα

Πράγματι, Αμερικανοί μελετητές που είτε ενδιαφέρονται για το NATO είτε για την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση όπως ο Jack Snyder ή ο Stanley Hoffmann επικεντρώθηκαν στην «αντιμετώπιση των αβεβαιοτήτων της ευρωπαϊκής ασφάλειας» (Hoffmann et al., 1991) και στην «αποτροπή της αναρχίας στη νέα Ευρώπη» (Snyder 1990). Το τέλος του Ψυχρού Πολέμου όχι μόνο προκάλεσε την εμφάνιση νέων απειλών για την ασφάλεια, αλλά και προκάλεσε το τέλος του καθαρού καταμερισμού εργασίας μεταξύ του NATO και της ΕΕ. Όχι μόνο οι δύο οργανισμοί αισθάνονται υποχρεωμένοι να προσαρμοστούν στο νέο περιβάλλον ασφάλειας και να μετατοπίζουν τις δομές εξουσίας, αλλά και το θεσμικό ζήτημα της άμεσης σχέσης μεταξύ των δύο οργανώσεων έγινε πιο πιεστικό.

Ένας από τους πρώτους συγγραφείς που εξέτασαν τον αντίκτυπο του τέλους του Ψυχρού Πολέμου στις οργανωτικές συνθέσεις της ΕΕ, του NATO καθώς και της Δυτικοευρωπαϊκής Ένωσης και του Οργανισμού για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη είναι ο Sverre Lodgaard. Λαμβάνοντας υπόψη και τις τέσσερις οργανώσεις ως «ανταγωνιστικά συστήματα για την Ευρώπη», ο Lodgaard ισχυρίστηκε ότι, καθώς αυτές οι οργανώσεις προσπαθούσαν να προσαρμοστούν στη νέα διεθνή δομή, υπήρχε ανάγκη για μια «νέα ατλαντική συμφωνία» με τη δυνατότητα μιας αυτόνομης στρατιωτικής διάστασης της ΕΕ, με τη Δυτικοευρωπαϊκή Ένωση ως γέφυρα μεταξύ της ΕΕ και του NATO ή ακόμα και σεναρίου όπου «οι Ευρωπαίοι μπορούν να αναλάβουν το NATO» (Lodgaard, 1992).

Ιδιαίτερα η τελευταία πτυχή και τα επιχειρήματα σχετικά με τον λεγόμενο εξευρωπαϊσμό του NATO έλαβαν νέα προσοχή 20 χρόνια αργότερα, μετά τη Λιβύη και μετά το Αφγανιστάν (Howorth 2013). Από τη σκοπιά της Δυτικοευρωπαϊκής Ένωσης, ο Willem Van Eekelen (τότε Γενικός Γραμματέας της Δυτικοευρωπαϊκής Ένωσης) ισχυρίστηκε ότι η Δυτικοευρωπαϊκή Ένωση ήταν σε καλύτερη θέση να ενεργήσει ως βασικός οργανισμός γεφύρωσης για μια «νέα ευρωπαϊκή αρχιτεκτονική ασφάλειας» (Van Eekelen 1991, σ. 10), ενώ ο Jan Zielonka προέβλεψε σωστά ότι το NATO θα συνέχιζε να συνυπάρχει με μια περαιτέρω ενσωμάτωση της ΕΕ (αλλά που δεν

ανταποκρίνεται στην πανευρωπαϊκή ολοκλήρωση) παράλληλα με μια ενισχυμένη αλλά τελικά ανταγωνιστική του Οργανισμού για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη (Zielonka 1991).

Ως αποτέλεσμα των αποτυχιών της ΕΕ, της Δυτικοευρωπαϊκής Ένωσης, του Οργανισμού για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη, του NATO και των Ηνωμένων Εθνών (ΟΗΕ) να συνεργαστούν αποτελεσματικά για την αντιμετώπιση του πρώτου περιστατικού μετά τον ψυχρό πόλεμο πολέμου μεγάλης κλίμακας στην ευρωπαϊκή ήπειρο, ένα νέο κύμα πολιτικά προσανατολισμένων μελετών προέκυψε στα μέσα της δεκαετίας του 1990, το οποίο ανέλυσε τις σχέσεις ΕΕ-NATO στο πλαίσιο του πολέμου της Βοσνίας (Anderson 1995, Bailes 1996). Ενώ η Stephanie Anderson το 1995, υπογράμμισε, με αναφορά στον Οργανισμό για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη, την ΕΕ και το NATO, τη «διάδοση και τον ανταγωνισμό μεταξύ των ευρωπαϊκών θεσμικών οργάνων». Ο Alyson Bailes που παρουσίασε μια βρετανική αντίληψη για το πρόβλημα των «επικαλυπτόμενων θεσμών ασφαλείας» ήταν ένας από τους λίγους συγγραφείς εκείνης της εποχής που δεν θεωρούσαν την αλληλοεπικάλυψη ως πρόβλημα καθ' εαυτό, υπό την προϋπόθεση ότι η επιλογή διαφορετικών αλληλεπικαλυπτόμενων οργανισμών ασφαλείας θα συνέβαλε στην ποικιλομορφία και την ευελιξία στις λύσεις (Bailes 1996).

Συνεργατικές δια-οργανωτικές έννοιες όπως τα «αλληλένδετα ιδρύματα» (που θεσπίστηκαν από το NATO το 1991) ή οι «αμοιβαία ενισχυτικοί θεσμοί» (που θεσπίστηκαν από τον Οργανισμό για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη το 1995) ξεπεράστηκαν από τα γεγονότα και αντικαταστάθηκαν από παρεκκλίνουσες απόψεις όπως οι «θεσμοί αλληλεπικάλυψης», αναφορικά με τις δύσκολες σχέσεις μεταξύ NATO και ΟΗΕ στη Βοσνία (Peters 2004). Ταυτόχρονα, η αμερικανική κυβέρνηση και τα κορυφαία ευρωπαϊκά κράτη μέλη προσπάθησαν να επισημοποιήσουν τη λεγόμενη Ευρωπαϊκή Ταυτότητα Ασφάλειας και Άμυνας και τις σχέσεις μεταξύ της ΕΕ, της Δυτικοευρωπαϊκής Ένωσης και του NATO με τη βοήθεια της αποκαλούμενης συμφωνίας του Βερολίνου το 1996 (NATO 1996). Ωστόσο, μετά την γαλλοβρετανική διακήρυξη του St Malo του 1998 και την έναρξη του οργανισμού για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη, έγινε σαφές ότι τα κράτη μέλη της ΕΕ, κυρίως η Γαλλία, πιέζουν για την αυτόνομη στρατιωτική διάσταση της ΕΕ,

προειδοποιώντας για το θάνατο της Δυτικοευρωπαϊκής Ένωσης και απαιτώντας μια νέα συμφωνία ΕΕ-NATO.

Μεταξύ του 1998 και της σύναψης της συμφωνίας Berlin Plus, μεταξύ ΕΕ και NATO, ένα νέο κύμα μελετητών ανέλυσε την αναδυόμενη θεσμοθέτηση μεταξύ των δύο οργανισμών στο πλαίσιο των εκκρεμών φιλοδοξιών του οργανισμού για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη και της συνεχιζόμενης μεταμόρφωσης του NATO (Clarke and Cornish 2002, Sloan 2002, Howorth 2003, 2005, 2007, Howorth and Keeler, 2003, Reichard 2006). Οι ερευνητές όχι μόνο προβληματίστηκαν για τον διατλαντικό αδυσώπητο ανταγωνισμό και την αντιπαλότητα (Calleo 2003), αλλά επιδίωξαν επίσης να προτείνουν δρόμους προς τη συνεργασία και τον καταμερισμό της εργασίας (Whitman 2004, Hofmann και Reynolds, 2007). Ενώ οι περισσότερες από αυτές τις μελέτες προσέγγισαν το θέμα των σχέσεων NATO-ΕΕ από μια προοπτική επίλυσης προβλημάτων και πολιτικής, οι πρώτες προσπάθειες πιο εννοιολογικής και θεωρητικά διεξαγόμενης έρευνας προέκυψαν μετά την πρώτη εμφάνιση στρατιωτικής συνεργασίας ΕΕ-NATO στον συγκεκριμένο τομέα (Ojanen 2004, 2006, 2011, Juncos 2007, Biermann 2008, Koops 2008, 2009, 2011, 2012, 2013, Warwick and Koops 2009, Hofmann 2009, 2011, Galbreath and Gebhard 2010, Lachmann 2010, Smith 2011, Simón 2010, 2013, Dursun-Ozkanca και Mazzucelli 2011, Græger 2014, 2016). Αυτοί οι μελετητές επεδίωξαν να διερευνήσουν πιο συστηματικά τους κύριους παράγοντες για την εμφάνιση των δια-οργανωτικών εννοιών και τις αιτίες συνεργασίας ή αντιπαλότητας μεταξύ των οργανισμών σε σχέση με την μελέτη περίπτωσης ΕΕ-NATO.

Αυτή ήταν και η στιγμή που το ενδιαφέρον για τη μελέτη των δια-οργανωτικών εννοιών στις διεθνείς σχέσεις άρχισε να αναδύεται, επίσης ως αποτέλεσμα της πολιτικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης για «αποτελεσματικό πολυμερισμό» και της εστίασής της στη συνεργασία με διεθνείς οργανισμούς, συμπεριλαμβανομένου του NATO και του συστήματος των Ηνωμένων Εθνών (Council of the European Union 2003, Laatikainen and Smith 2006, Biscop and Andersson 2008, Jørgensen 2009, Kissack 2010, Macaj and Koops 2012). Οι μελετητές των δια-οργανωτικών εννοιών και των ευρωπαϊκών υποθέσεων ασφαλείας αναζητούσαν εννοιολογικά και θεωρητικά πλαίσια για την ανάλυση της συνεργασίας και της αλληλεπίδρασης μεταξύ οργανισμών και όχι κρατών. Ωστόσο, το πλαίσιο των δια-οργανωτικών εννοιών ήταν “αργό” για να

προσφέρει κατάλληλες ιδέες πέρα από τις παραδοσιακές κρατικές κεντρικές θεωρίες IR (Biermann 2008, Jönsson 2017). Πράγματι, όπως δείχνουν οι μελέτες για τις σχέσεις ΕΕ-NATO από τον Luis Simon (2013), οι θεωρίες δια-οργανωτικών εννοιών όπως ο ρεαλισμός, ο φιλελευθερισμός ή ο κονστρουκτιβισμός μπορούν να χρησιμοποιηθούν για τη μελέτη των εθνικών προτιμήσεων προς την ΕΕ και το NATO, αλλά δεν προσφέρουν εργαλεία αξιολόγησης των διαδικασιών, της δυναμικής και τα αποτελέσματα των εξελίξεων μεταξύ των οργανισμών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η ειρήνη και η οικονομική αλληλεξάρτηση είναι θεσμικές εκφράσεις γεωπολιτικών ισορροπιών. Τις τρεις τελευταίες δεκαετίες, οι διεθνείς γεωπολιτικές ισορροπίες έχουν καθοριστεί σε μεγάλο βαθμό από τη Δυτική στρατηγική υπεροχή, τόσο σε παγκόσμιο επίπεδο όσο και στην Ευρώπη. Από τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, οι ΗΠΑ με την ισχυρή τους ναυτική δύναμη και τη γεωστρατηγική τους, βασισμένη σε μεγάλο βαθμό στην κληρονομιά της Βρετανικής Αυτοκρατορίας, υπήρξε ο κινητήρας της δυτικής υπεροχής. Ο έλεγχος Rimland απαιτεί ναυτική υπεροχή πάνω από τους μεγάλους ωκεανούς του κόσμου καθώς και μια σταθερή αμερικανική οικονομική, πολιτική και στρατιωτική παρουσία των ΗΠΑ στη Δυτική Ευρώπη, την Ανατολική Ασία και τη Μέση Ανατολή και μια στοχοθετημένη παρουσία στη Νότια, Κεντρική και Νοτιοανατολική Ασία (Brzezinski, 1997). Μια υποδομή διμερών συμμαχιών και πολυμερών οργανισμών όπως το NATO στην Ευρώπη, ο οργανισμός Central Treaty Organisation in the Middle East στη Μέση Ανατολή ή ο οργανισμός South East Asia Organisation στην Ασία, βοήθησε την αμερικανική παρουσία στην Ευρασία, την έκανε πιο ευχάριστη στους εταίρους της και λιγότερο δαπανηρή για τον εαυτό της (Lundestad, 2003).

Επιπλέον, ένα δίκτυο παγκόσμιων οικονομικών θεσμών και καθεστώτων όπως το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ), η Παγκόσμια Τράπεζα και η Γενική Συμφωνία Εμπορίου και Δασμών, που όλα κινούνται γύρω από την αμερικανική-ευρωπαϊκή πολιτική ηγεσία και τον κεντρικό ρόλο του δολαρίου, συνέβαλαν στην περαιτέρω εδραίωση της δυτικής στρατηγικής υπεροχής.

Στο ευρύτερο πλαίσιο της δυτικής ηγεμονίας και της γεωπολιτικής επέκτασης στη μεταψυχροπολεμική περίοδο η ειρήνη και η οικονομική αλληλεξάρτηση είναι συνυφασμένες. Η διεθνής ειρήνη και η παγκοσμιοποίηση αντικατοπτρίζουν την παγκόσμια διάδοση και θεσμοθέτηση των δυτικών κανόνων και αξιών (Ikenberry, 1998, Waltz, 2000b), ενώ η αλληλεξάρτηση ουσιαστικά σήμαινε ευρεία εξάρτηση από την

ικανότητα των δυτικών κανόνων και εξουσίας να ρυθμίζουν και να εξασφαλίζουν την παγκόσμια ροή του εμπορίου και της επικοινωνίας (Layne, 2006).

Χωρίς να αμφισβητείται ο ιδιαίτερος χαρακτήρας ή η σημασία της, η Ευρώπη δεν μπορεί να απομονωθεί από αυτή την ευρύτερη γεωπολιτική και γεωστρατηγική δυναμική. Σε μεγάλο βαθμό, οι γεωπολιτικές και θεσμικές ισορροπίες που εξακολουθούν να επικρατούν στην Ευρώπη, αντικατοπτρίζουν την κληρονομιά μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. Από τα μέσα της δεκαετίας του 1940, η έκταση του Ατλαντικού Ωκεανού και οι τεράστιοι οικονομικοί και στρατιωτικοί πόροι των ΗΠΑ αποτέλεσαν την απόλυτη εγγύηση μιας τάξης στη Δυτική Ευρώπη που οργανώνεται γύρω από τη δημοκρατία και τις ελεύθερες αγορές (Gray, 1990). Το NATO και η ΕΚ / ΕΕ υπήρξαν θεσμικοί ηγέτες αυτής της τάξης, που τους έδωσαν σημασία και σκοπό.

Επί 60 χρόνια, η Ατλαντική Συμμαχία παράσχει ένα αποτελεσματικό πλαίσιο για την εμπλοκή των ΗΠΑ στην Ευρώπη. Ως το κύριο θεσμικό όχημα για τη συγκράτηση της σοβιετικής απειλής και τη διευκόλυνση της ενσωμάτωσης (Δυτικής) Γερμανίας στη Δύση, το NATO αποδείχθηκε κρίσιμο για την ασφάλεια της Δυτικής Ευρώπης και τη διατήρηση της ισορροπίας δυνάμεων στην περιοχή, για τη δημοκρατία και τις ελεύθερες αγορές.

Η Ευρωπαϊκή Κοινότητα, με τη σειρά της, ήταν καίριας σημασίας για την ευρωπαϊκή πολιτική συμφιλίωση και (δυτική) ευρωπαϊκή οικονομική ευημερία. Η αλληλεξάρτηση μεταξύ των δύο πλαισίων δύσκολα μπορεί να υπερεκτιμηθεί. Με εγγύηση τη δυτικοευρωπαϊκή ασφάλεια και τη πολιτική σταθερότητα, το NATO και οι Η.Π.Α., αποτέλεσαν σημαντική βάση για τη διαδικασία ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης. Επιπλέον, τα οικονομικά των ΗΠΑ (μέσω του σχεδίου Marshall) και η πολιτική υποστήριξη ήταν άμεσα υπεύθυνα για την εμφάνιση και την ανάπτυξη της Ευρωπαϊκής Κοινότητας (Lundestad, 1998). Τέλος, η αμερικανική δυτική εξουσία εξασφάλισε μια ασφαλή παροχή ενέργειας από τη Μέση Ανατολή στην Ευρώπη και επέτρεψε στους Ευρωπαίους να εκμεταλλευτούν το ευρύτερο, παγκόσμιο οικονομικό και εμπορικό σύστημα. Με τη σειρά της, η Ευρωπαϊκή Κοινότητα όχι μόνο αντιπροσωπεύει μια ανεκτίμητη συμβολή στην οικονομική και πολιτική ολοκλήρωση της δυτικής Γερμανίας μέσα στη Δύση, η ευημερία και η σταθερότητα που δημιούργησε η διαδικασία της

ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης χρησίμευσε για την ενίσχυση ευρύτερα της Δύσης στη προσπάθεια κατά της σοβιετικής απειλής (Lundestad, 1998).

Από το τέλος του ψυχρού πολέμου, η ΕΕ και το NATO ήρθαν να εκπροσωπήσουν τα δύο κυρίαρχα εναλλακτικά γεωπολιτικά οράματα για την Ευρώπη (Croft, 2000). Το NATO ήλεγχε τη διατλαντική σχέση και τη Δύση ως επικεφαλής των γεωπολιτικών συνθηκών. Η ΕΕ, από την πλευρά της, ενσωμάτωσε την φιλοδοξία της Ευρωπαϊκής πολιτικής και τη στρατηγική αυτονομία. Η αλληλεπίδραση μεταξύ των δύο ήταν εν μέρει συνεταιριστική αλλά και (ολοένα περισσότερο) συγκρουόμενη.

Το 1992, η Ευρωπαϊκή Ένωση είχε μεταξύ των βασικών στόχων της να περιορίσει την παγκόσμια νομισματική ηγεμονία του δολαρίου, η οποία αποδείχθηκε ότι αποτελεί σημαντικό εμπόδιο στην οικονομική αυτονομία της Ευρώπης (Howarth, 2000). Ομοίως, οι παράλληλες διαδικασίες επέκτασης της ΕΕ και του NATO στην Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη, η δέσμευση και των δύο θεσμικών οργάνων στα Δυτικά Βαλκάνια και τη νότια Μεσόγειο αποκαλύπτουν πρότυπα συνεργασίας αλλά και ανταγωνισμού (Croft, 2000). Τέλος, από την ιδέα και εμφάνιση της Κοινής Πολιτικής Ασφάλειας και Άμυνας (The Common Security and Defence Policy) το 1999, το όραμα της ασφάλειας ΕΕ και NATO, καθώς και τις διαδικασίες στρατιωτικής μετατροπής και την ανάπτυξη ικανοτήτων που έχουν αναλάβει και οι δύο οργανισμοί, έχουν παρουσιάσει και συμπληρωματικές και αντιφατικές δυναμικές (Hoffman, 2009, Ojanen, 2006). Στο βαθμό που η αποχή της Ευρωπαϊκής Κοινότητας αρχικά και της Ευρωπαϊκής Ένωσης στη συνέχεια από τη συμμετοχή σε στρατηγικά θέματα ήταν μια εγγύηση της συμπληρωματικότητας ΕΕ-NATO, η της Κοινής Πολιτικής Ασφάλειας και Άμυνας (The Common Security and Defence Policy) το 1999, ενσωμάτωσε καλύτερα την υπόσχεση ενός πλήρους «ευρωπαϊκού» οράματος για την Ευρώπη (Howarth, 2000, Jones, 2007).

5.1 ΕΕ και NATO: Μεταξύ συγκρούσεων και συνεργασίας

Το NATO και η ΕΕ αποτελούν πλέον κάτι που βρίσκεται στην καθημερινότητα των πολιτών και πλέον οι πολίτες αποδέχονται την ευρωπαϊκή ασφάλεια ως μία εγγενώς συλλογική και θεσμοθετημένη επιχείρηση. Οι κανονισμοί και θεσμοί,

κυβερνούν σήμερα την Ευρώπη. Πολυάριθμοι μελετητές υπογράμμισαν τη σημασία της θεσμοποίησης (Smith 2004, Wallander 2000), των κανονιστικών παραγόντων (Hemmer & Katzenstein, 2002, Manners, 2002, Meyer, 2005, Risse, 1996) ή των «διακρατικών» κοινοτήτων (Cross, 2011) στη προσπάθεια για κατανόηση σε βάθος της ευρωπαϊκής και διατλαντικής συνεργασίας στον τομέα της ασφάλειας. Η σημασία των θεμάτων αυτών δεν πρέπει να αποτελεί έκπληξη. Μετά από περισσότερο από έξι δεκαετίες στενής πολιτικής και οικονομικής αλληλεπίδρασης, είναι φαινομενικά δύσκολο να κατανοηθεί η ευρωπαϊκή ή διατλαντική πολιτική ασφάλειας αγνοώντας τις πραγματικότητες των θεσμών και των κανόνων που μεσολαβούν. Έχουν γίνει πλέον μέρος του τοπίου.

Το αν η ΕΕ και το ΝΑΤΟ συνεργάζονται ή όχι, δε χωράει άλλη απάντηση από το ότι το πράττουν. Ακριβώς όπως η συνεργασία είναι εγγενές χαρακτηριστικό της διεθνούς συνεργασίας (Bull, 1977), έτσι και η συνεργασία ΝΑΤΟ και ΕΕ είναι μία πραγματικότητα. Ωστόσο, η ύπαρξη συνεργασίας μας λέει μάλλον ελάχιστα για την κατάσταση της ευρωπαϊκής πολιτικής ασφάλειας. Όργανα και κοινότητες ενημερώνονται για τη συνεργασία αλλά και για τις συγκρούσεις. Οι συγκρούσεις επίσης δεν είναι μόνιμες, ΝΑΤΟ και ΕΕ αλληλοεπιδρούν συνεχώς και οι συγκρούσεις εναλλάσσονται με τη συνεργασία. Τα θεσμικά όργανα είναι πολιτικά ζώα, που χαρακτηρίζονται από τη μικτή λογική της συνεργασίας και των συγκρούσεων (Schelling 1958). Αν θέλουμε να κατανοήσουμε τη φύση της ΕΕ ή του ΝΑΤΟ, πρέπει να αλλάξουμε την εστίασή μας από την ευρωπαϊκή συνεργασία στον τομέα της ασφάλειας (Jones, 2007, Smith, 2004) και να εστιάσουμε στη συνεργασία, τις συγκρούσεις και την αλληλεπίδρασή τους.

Παράλληλα το θέμα της σχέσης ΕΕ-ΝΑΤΟ έχει δημιουργήσει ένα τεράστιο έργο στον τομέα της έρευνας και θα συνεχίσει να το κάνει στο μέλλον. Πράγματι, οι μελετητές που ενδιαφέρονται για τη θεωρία των δια-οργανωτικών σχέσεων (IOR) στις διεθνείς σχέσεις έχουν στραφεί στη σχέση ΕΕ-ΝΑΤΟ ως μια ενδεδειγμένη μελέτη περίπτωσης για την εφαρμογή, την ανάπτυξη και τη δημιουργία ευρύτερων εννοιών και θεωριών που σχετίζονται με τη σχέση μεταξύ διεθνών οργανισμών γενικότερα (Ojanen 2004, 2007, Biermann 2008, Varwick και Koops 2009).

Είτε υπήρξαν αναλυτικά πλαίσια, όπως η ανάλυση πολλαπλών επιπέδων των σχέσεων ΕΕ-NATO (Koops 2011, Smith 2011, Schleich 2014, 2015), η εφαρμογή εννοιών όπως η δια-οργανωτική αλληλεπικάλυψη για την εξήγηση της έναρξης (διασταυρώσεις) (Hofmann 2009, 2011, Brosig 2010, Galbreath και Gebhard 2010), ο οργανωτικός «ισομορφισμός» για να εξηγήσει γιατί οι οργανισμοί γίνονται παρόμοιοι στο σχεδιασμό και βασίζονται στις εμπειρίες του άλλου (Juncos 2007, Reynolds 2007) (Biermann 2008, Biermann και Harsch 2017), καθώς και μια «πρακτική προσέγγιση» για την αναζήτηση άτυπων σχέσεων μεταξύ αξιωματούχων της ΕΕ και του NATO (Lachmann 2010, Græger 2016 και Græger 2017), οι μελετητές χρησιμοποίησαν ολοένα και περισσότερο τη σχέση ΕΕ-NATO ως σημαντική μελέτη περίπτωσης για τη θεωρητικοποίηση των δια-οργανωτικών σχέσεων. Υπό το πρίσμα αυτό, οι σχέσεις ΕΕ-NATO δεν σημαίνουν μόνο ένα ισχυρότερο ενδιαφέρον για τους μελετητές, για την κατανόηση της σχέσης μεταξύ αυτών των δύο οργανώσεων μέσω της έρευνας που βασίζεται περισσότερο στη θεωρία, αλλά υπογραμμίζει επίσης ότι η σχέση ΕΕ-NATO έχει καταστεί μια «καταλυτική μελέτη περίπτωσης» που παρέχει ένα εργαστήριο για την ανάπτυξη θεωριών και εννοιών στο αναδυόμενο ερευνητικό πεδίο των δια-οργανωτικών σχέσεων γενικότερα.

5.2 Αντί Επιλόγου

Η μελέτη της περίπτωσης ΕΕ-NATO, ενσωματώνεται σε μία ευρύτερη μελέτη σχετικά με τις διατλαντικές σχέσεις, της ευρωπαϊκής αρχιτεκτονικής ασφάλειας και της θεσμικής ασφάλειας και συνεπώς έχει δημιουργήσει σημαντική έρευνα από τη δεκαετία του 1960. Από τα τέλη της δεκαετίας του 1990 - όταν η σχέση μεταξύ των δύο οργανώσεων είχε γίνει άμεση και δια-οργανωτική - η μελέτη των σχέσεων ΕΕ-NATO ενέπνευσε μια σειρά από θεωρητικά κατευθυνόμενη έρευνα και εννοιολογική ανάλυση. Οι βασικές έννοιες όπως η αλληλεπικάλυψη, ο ισομορφισμός και οι διάφορες μορφές επιρροής μεταξύ οργανισμών σε πτυχές ταυτότητας και υλικές πτυχές είναι χρήσιμα εργαλεία για τη συμπλήρωση αυτών των θεωρητικών πτυχών.

Η πρόσφατη ανάπτυξη της θεωρητικής έρευνας σχετικά με τη σχέση, όχι μόνο συνέβαλε σε μια πιο λεπτή κατανόηση των σχέσεων ΕΕ-NATO, αλλά συνέβαλε επίσης

στις συνεχιζόμενες προσπάθειες οικοδόμησης μιας θεωρίας των δια-οργανωτικών σχέσεων και εννοιών γενικότερα (Biermann και Koops, 2017). Υπό αυτή την έννοια, η έρευνα σχετικά με τη σχέση ΕΕ-NATO έχει επίσης λειτουργήσει ως ένας σημαντικός παράγοντας διευκόλυνσης και ουσιαστικά ένας καταλύτης για την εφαρμογή και τη δοκιμή διαπεριφερειακών εννοιών και θεωριών, οι οποίες θα πρέπει επίσης να βοηθήσουν στο μέλλον την έρευνα σχετικά με άλλες δια-οργανωτικές σχέσεις.

Η πρόσφατη υπογραφή της διακήρυξης μεταξύ ΕΕ-NATO το 2016 θέτει επίσης ερωτήματα σχετικά με τους όρους υπό τους οποίους οι οργανισμοί επιδιώκουν να επισημοποιήσουν - ή να αναθεωρήσουν και να θεσμοθετήσουν - τις σχέσεις τους και υπό ποιες συνθήκες επικρατεί η νομιμότητα.

Αν και οι έρευνες που αφορούν την πολιτική και την επίλυση προβλημάτων εξακολουθούν να κυριαρχούν στην βιβλιογραφία για τις σχέσεις ΕΕ-NATO, παρατηρούνται έντονες διαδικασίες μιας εννοιολογικής στροφής. Λαμβάνοντας υπόψη τις πρόσφατες εξελίξεις σε πολιτικό επίπεδο, συμπεριλαμβανομένης της διακήρυξης ΕΕ-NATO και της φιλόδοξης ατζέντας συνεργασίας, η μελέτη της σχέσης μεταξύ ΕΕ-NATO πρόκειται να δώσει περαιτέρω βιβλιογραφία στο μέλλον.

BIBLIOΓΡΑΦΙΑ

- Barrett, M. (2014). History of Greece. The Junta.
- Bátor, P. (2013). North Atlantic Treaty Organization. In Marian Majer (ed.). Security Studies. University Textbook. Bratislava: Centre for European and North Atlantic Affairs.
- Belkin, P., Mix, D. E., Woehrel, S. (2014). NATO: Response to the Crisis in Ukraine and Security Concerns in Central and Eastern Europe. Congressional Research Service.
- Bigg, C. (2008). NATO: What is a Membership Action Plan. Radio Free Europe.
- Blaxland, J. (2014) Australia Joining NATO must be carefully considered. The Canberra Times.
- Bucharest Summit Declaration. (2008).
- Carpenter, T. G. (2013). The Future of NATO. London and New York: Routledge.
- Chicago Summit Declaration. (2012).
- Council on Foreign Relations. (2010). NATO Strategic Concept, 2010. Croft, A. (2014). Ukraine crisis forces European defense spending rethink. Reuters
- Daadler, I. (2011). NATO's Finest Hour: The day the Alliance stood up for America. Wall Street Journal.
- Eichler, J. (2006). Mezinárodní bezpečnost na počátku 21. století. Praha: Avis.
- Eichler, J. (2007). Mezinárodní politika I. Skalica: Stredoeurópska vysoká škola.
- Eichler, J., Laml, R. (2010). Bezpečnostná politika v dobe globlizácie. Skalica: Stredoeurópska vysoká škola.
- Enlarger, S., Lee, M. S. (2008). NATO Allies oppose Bush on Georgia and Ukraine. The New York Times.
- Euro-Atlantic Partnership Council. (2006).
- Good, A. (2012). The FP Survey: The Future of NATO. Foreign Policy. Accessed on October 20, 2014.
- Individual Partnership and Cooperation Programme between New Zealand and NATO. (2012).

- Individual Partnership and Cooperation Programme between Australia and NATO. (2013). International Security Assistance Force. (2014). Key Facts and Figures. Accessed on September 9, 2014.
- Jervis, R. (1978). Cooperation under security dilemma. *World Politics*, vol. 30(2), pp. 167-174. Joseph, E., Tsereteli, M. (2014). Here's How NATO Can Open the Path to Membership for Georgia. The Atlantic Council.
- Karkoszka, A. (2014). Speech at the International conference NATO2020: Alliance Renewed. Bratislava.
- Korba, M., Majer, M. (n.d.). *Nová Severoatlantická Aliancia (NATO)*. Centre for European and North Atlantic Affairs.
- Lindley-French, J. (2007). *The North Atlantic Treaty Organization. The Enduring Alliance*. London and New York: Routledge.
- Marônková, B. (2012). NATO's Partnerships before and After the Chicago Summit. In Majer, M. & Ondrejcsák, R. (eds.) (2012) *Panorama of Global Security Environment 2012*. Bratislava: Centre for European and North Atlantic Affairs.
- Marônková, B. (n. d.). *NATO and Australia- Why Common Partnership Matters to Both*. Australian Institute of International Affairs.
- Majer, M. (2013). *NATO in Afghanistan*. Centre for European and North Atlantic Affairs.
- Manifesto of North Atlantic Council. (1999). *Membership Action Plan*. Accessed on September 21, 2014.
- Maxim, M. (2014). *Medzinárodné cvičenie Ground Pepper vstúpilo do finálnej fázy*. Ministerstvo obrany Slovenskej republiky.
- McNamara, S. (2008). *The Bucharest Summit: Time to Revitalize the NATO Alliance*. The Heritage Foundation.
- Ministry of Foreign Affairs and Trade of New Zealand. (2014). *Individual Partnership and Cooperation Programme between New Zealand and NATO 2014*.
- Ministry of Foreign Affairs of Georgia. (2014).
- Ministry of Foreign Affairs of the Hellenic Republic. (2014). *FYROM name issue*.

- National Democratic Institute. (2014). Public Attitudes in Georgia. Results of a August 2014 carried out for NDI by CRRC Georgia.
- NATO Multimedia Library. (n.d.). Energy Security.
- NATO-FYROM Relations. (2014).
- NATO News. (2013). Georgia: now the top non-NATO troop contributor in Afghanistan.
- NATO's Relations with Montenegro. (2014).
- North Atlantic Treaty Organization. (2014). International Security Assistance Force (ISAF): Key Facts and Figures.
- North Atlantic Treaty Organization. (2014). Cyber defence.
- North Atlantic Treaty Organization. (2014). Weapons of mass destruction.
- Ondrejcsák, R. (2014). How Russia has changed the European Security? Centre for European and North Atlantic Affairs.
- Ondrejcsák, R., Rhodes, M. (Ed.). (2014). NATO's Future Operations. What is there for NATO after Afghanistan? Bratislava – Garmisch-Partenkirchen: Centre for European and North Atlantic Affairs – George C. Marshall European Center for Security Studies.
- Ondrejcsák, R. (2012). Perspectives of NATO- Georgia Relations. In Ondrejcsák, R. & Górká-Winter B. 2012. NATO's Future Partnerships. Bratislava: Centre for European and North Atlantic Affairs.
- Partnership for Peace Programme. (2014).
- Policy Association for Open Society. (2014). CEDEM polls: Montenegrins' view of NATO improving.
- Poole, L. (2012). Afghanistan. Tracking Major Resource Flows. Somertset: Global Humanitarian Assistance. Rasmussen A. F. (2012). NATO Secretary General calls for closer ties with Australia
- Rearden, S. L. (1984). History of the Office of the Secretary of Defense: The Formative Years, 1947-1950. Washington DC: Historical Office Of the Secretary of Defense.
- Rubin, A. (2013). Taliban Attack Kills 7 Georgian Soldiers in Afghanistan. The New York Times.

- Simon, J. (2000). NATO's Membership Action Plan (MAP) and Prospects for the Next Round of Enlargement. Wilson Center. Occasional paper no. 58.
- Šolaja, M. (2013). Dilemmas of the Western Balkans NATO Accession: Between MAP Conditionality and National Reality. In Majer, M. & Ondrejcsák, R. (eds.) (2013). Panorama of Global Security Environment 2013. Bratislava. Centre for European and North Atlantic Affairs.
- Stockholm International Peace Research Institute. (2013). SIPRI Military Expenditure Database. Swami, P. (2010). Nato's new strategic concept calls for dramatic change in alliance priorities. The Telegraph.
- United Nations. (1945). UN Charter.
- United Nations Security Council. (2001). Resolution 1386.
- Wallace, W. V., Clark, R. A. (1986). Comecon, trade and the West. London: Frances Pinter Publishers.
- Wales Summit Declaration. (2014).
- Washington Treaty. (1949).
- Martin J. Dedman, The Origins and Development of the European Union 1945–2008, A history of European integration, 2nd edition, Taylor & Francis 2010
- NATO HQ Geospatial Section
- MARTIN REICHARD, The EU–NATO Relationship, A Legal and Political Perspective, Ashgate 2006,
- Frank Schimmelfennig, The EU, NATO and the Integration of Europe, Rules and Rhetoric, Cambridge University Press 2003.
- W. Hoyer and G.F. Kaldrack (eds.), *ESVP* (2002), p. 181;
- P. Cornish, *Partnership in Crisis* (1997), p. 101.
- *Operation Sharp Guard*, the WEU and NATO operated under a single chain of command. NATO/WEU Operation Sharp Guard, IFOR Final Factsheet, 2 Oct. 1996,
- Council Decision of 10 May 1999 concerning the arrangements for enhanced cooperation between the European Union and the Western European Union (1999/404/CFSP), OJ L 153/1 of 19/6/1999.

- Treaty of Amsterdam amending the Treaty on European Union, the Treaties establishing the European Communities and certain related acts - Declarations adopted by the Conference – 3. Declaration relating to Western European Union, OJ C 340, of 10 Nov. 1997, p. 0125.
- F. Dehousse / B. Galer, *De Saint-Malo Feira* (1999), p. 32.
- P. Cornish, *Partnership in Crisis* (1997), p. 99.
- G. Bonvicini et al., *Security links in the making* (1996), p. 319.
- G. Lenzi, *The WEU between NATO and EU*, 51 *Studia Diplomatica* (1998), p. 172).
- NATO Press Release (98)149, 7 Dec. 1998, *Austrian Minister of Foreign Affairs in his capacity as President of EU Council Meets with NATO Secretary General*.
- W. Link, *Die NATO im Geflecht internationaler Organisationen* (1999), p. 18, n. 26.
- G. Robertson, in: W. Hoyer / G.F. Kaldrack (eds.), *ESVP* (2002), p. 183. Speech by Lord Robertson, NATO Secretary-General, Annual Session of the NATO Parliamentary Assembly , Amsterdam , 15 Nov. 1999, CP 47, pp. 60 at 63.
- Ministerial Meeting of the North Atlantic Council held at NATO Headquarters, Brussels, 15 Dec. 1999, Final Communiqui, NATO Press Release M-NAC2(99)166, para. 21.
- H. Beuve-Miry / P. Grasset, *La difense europeenne: rapports transatlantiques*, 56 *Defense nationale* 11 (2000), p. 20.
- H. Boguslawska, *Le lien transatlantique et le developpement de l'identiti europeenne de securiti et de difense* (2003), p. 21.
- European Council, Helsinki, 10–11 Dec. 1999, Presidency Conclusions, II. Annex 1 to Annex IV, CP 47, p. 88.
- N.M. Abbasi, *Evolving a Common European defence* (2001), p. 88. On this agreement and the circumstances of its conclusion in detail, see below Chapter 9
- M. d'Alema, *A New NATO for a New Europe*, 34 *The International Spectator* 2 (1999), pp. 31–32; M

- Speech by J. Solana, EU High Representative , 17 Dec. 1999, *The Development of a Common European Security and Defence Policy – The Integration Project of the Next Decade*, reprinted in: Levasseur/Scott, *The Law of the European Union: Materials and Cases* (2001), p. 1028: ‘we have agreed on the need for sound and transparent procedures for consultation and cooperation with non-EU countries, and with NATO ...’.
- A. Vershbow, US ambassador to NATO, 17 Dec. 1999, *The Next Steps on European Security and Defence: A US View*, reprinted in: *ibid.*, p. 1020 at 1023: ‘we are going to see early movement forward [on] the NATO-EU institutional relationship’.
- O. Theiler, *Die NATO im Umbruch* (2003), p. 275.
- European Council, Helsinki, 10–11 December 1999, Presidency Conclusions, II. Common European Policy on Security and Defence, Annex 1 to Annex IV (Decision-making)
- European Council, Santa Marta da Feira , 19–20 June 2000, Annex I: Presidency Report on Strengthening the Common European Security and Defence Policy, II.D., CP 47, p. 125.
- Intervention by Dr Javier Solana, High Representative for CFSP , COPSi/NAC first joint meeting, 19 Sept. 2000, CP 47, pp. 140; cf. A.D. Rotfeld, *Europe: an emerging power* (2001), p. 196; H. Boguslawska, *Le lien transatlantique* (2003), p. 21.
- P. J. Teunissen, *Strengthening the defence dimension of the EU*, 4 EFAR (1999), p. 331: ‘What seems most likely in the longer run is the establishment of an EU–NATO Council for defence tasks’. W. Link, *Die NATO im Geflecht internationaler Organisationen* (1999), p. 11, points out an interesting historical parallel of a similar institutional link in the provisions of the Treaty on a European Defence Community (EDC) planned in the 1950s. Cf. J. Trempont, *La communauté Européenne de Défense*, 1 ICLQ (1952), p. 530.
- Speech by NATO-SG G. Robertson, *Turkey and a European Security and Defence Identity*, Istanbul , 23 Nov. 2000,
- T.C. Salmon / A.J.K. Shepherd, *Toward a European Army* (2003), p. 175

- S. Duke, *CESDP: Nice 's overtrumped success?*, 6 EFAR (2001), p. 160.
- K. Shake, *Constructive Duplication* (2002), p. 26.
- K. Kastner, *Quelle culture de securiti et de difense pour l'Union europeenne?*, ENA thesis, Promotion Romain Gary «2003–2005» (2005) (on fi le with the author), p. 53.
- H. Vincze, *Beyond symbolism: the EU's fi rst military operation seen in its context* (2003), p. 5.
- G. Robertson, *Time to Deliver*, *The World Today*, June 2003, p. 11 at 12.
- K. Ipsen, *Rechtsgrundlagen* (1967), p. 23
- von Buttlar, *The EU's new relations with NATO shuttling between reliance and autonomy*, 6 ZEuS 3 (2003), p. 399 at 405
- A.G. Harryvan / J. van der Harst, *A threat of Rivalry?* (2000), p. 409;
- M. Alvarez Verdugo, *Consulta y Cooperaci3n entre UE y OTAN* (2002), pp. 475–6.
- G. Burghardt / G. Tebbe, *Artikel J.4.*, in: Groeben / Thiesing / Ehlermann (1997), p. 957 § 20.
- W. Link, *Die NATO im Gefl echt internationaler Organisationen* (1999), p. 11.
- NATO-SG M. Werner, cited in: W. Bradford, *The WEU ... the new sick man of Europe* (2000), p. 21
- Brzezinski, Z. (1997) *The Grand Chessboard: American Primacy and its Geostrategic Imperatives* (New York: Basic Books).
- Lundestad, G. (2003) *The United States and Western Europe Since 1945: From Empire by 'Invitation' to Transatlantic Drift* (New York and Oxford: Oxford University Press)
- Ikenberry, G.J. (1998) 'Institutions, Strategic Restraint and the Persistence of American Post-war Order', *International Security* 23:3, 43–78.
- Waltz, K. (2000b) 'Globalization and American Power', *The National Interest* 59, 46–56.
- Layne, C. (2006), 'The Unipolar Illusion Revisited', *International Security* 31:29, 7–41.

- Gray, C. (1990) *War, Peace and Victory: Strategy and Statecraft for the Next Century* (New York: Touchstone).
- Lundestad, G. (1998) *'Empire' by Integration: The United States and European Integration, 1945–1997* (New York and Oxford: Oxford University Press).
- Croft, S. (2000) 'The EU, NATO and Europeanisation: The return of the architectural debate', *European Security* 9:3, 1–20.
- Howarth, D. (2000) *The French Road to European Monetary Union* (New York: Palgrave Macmillan). Hoffman, S. (2009) 'Overlapping Institutions in the Realm of International Security: The Case of NATO and ESDP', *Perspectives on Politics* 7:1, 45–52. Ojanen, H. (2006) 'The EU and NATO: Two Competing Models for a Common Defence Policy', *Journal of Common Market Studies* 44:1, 57–76.
- Jones, S. (2007) *The Rise of European Security Co-operation* (Cambridge: Cambridge University Press)
- Smith, M. (2004) *Europe's Foreign and Security Policy: The Institutionalisation of Co-Operation* (Cambridge: Cambridge University Press).
- Wallander, C. (2000) 'Institutional Assets and Adaptability: NATO After the Cold War', *International Organisation* 54:4, 705–35
- Hemmer, C. and Katzenstein, P.J. (2002) 'Why is There no NATO in Asia? Collective Identity, Regionalism and the Origins of Multilateralism', *International Organization* 56:3, 575–607.
- Manners, I. (2002) 'Normative power Europe: A contradiction in terms?', *Journal of Common Market Studies* 40:2, 235–58.
- Meyer, C.O. (2005) 'Convergence Towards a European Strategic Culture? A Constructivist Framework for Explaining Changing Norms', *European Journal of International Relations* 11:4, 523–549
- Risse, T. (1996) 'Collective Identity in a Democratic Community: the case of NATO', in Katzenstein, P. (ed.), *Culture of National Security: Norms and Identity in World Politics*. (New York: Columbia University Press), 357–397.\

- Cross, M. (2011) *Security Integration in Europe: How Knowledge-Based Networks are Transforming the European Union* (Ann Harbor: University of Michigan Press).
- Bull, H. (1977) *The Anarchical Society: A Study of Order in World Politics* (New York: Columbia University Press).
- Schelling, T. (1958) 'The Strategy of Conflict. Prospects for a Reorientation of Game Theory', *The Journal of Conflict Resolution* 2:3, 203–64.
- Jones, S. (2007) *The Rise of European Security Co-operation* (Cambridge: Cambridge University Press).
- Smith, M. (2004) *Europe's Foreign and Security Policy: The Institutionalisation of Co- Operation* (Cambridge: Cambridge University Press).
- Adler, E., 2005. *Communitarian International Relations: the epistemic foundations of International Relations*. New York: Routledge.
- Adler, E., 2008. The spread of security communities: communities of practices, self-restraint, and NATO's post-Cold War evolution. *European journal of international relations*, 14 (2), 195–230.
- Anderson, S., 1995. EU, NATO, and CSCE responses to the Yugoslav crisis: testing Europe's new security architecture. *European security*, 4 (2), 328–353.
- Bailes, A.J.K., 1996. European defence and security: the role of NATO, WEU and EU. *Security dialogue*, 27 (1), 55–64.
- Biermann, R., 2008. Towards a theory of inter-organizational networking: the Euro-Atlantic security institutions interacting. *Review of international organizations*, 3 (2), 151–177.
- Biermann, R., 2009. Inter-organizationalism in theory and practice. In: J.A. Koops, ed. *Military crisis management: the challenge of inter-organizationalism*, special issue of *Studia Diplomatica*. Brussels: Royal Institute for International Relations, Vol. LXII, No. 3, 7–12.
- Biermann, R., 2014. NATO's troubled relations with partner organizations. A resource dependence explanation. In: S. Mayer, ed. *NATO's post-cold bureaucracy and the changing provision of security*. London: Palgrave Macmillan, 215–234.

- Biermann, R., 2017. Legitimizing inter-organizational relations. In: R. Biermann and J.A. Koops, eds. *Palgrave handbook of inter-organizational relations in world politics*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 337–364.
- Biermann, R. and Harsch, M.F., 2017. Resource dependence theory. In: R. Biermann and J.A. Koops, eds. *The Palgrave handbook of inter-organizational relations in world politics*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 135–155.
- Biermann, R. and Koops, J.A., 2017. Studying relations among international organizations in world politics: core concepts and challenges. In: R. Biermann and J.A. Koops, eds. *The Palgrave handbook of inter-organizational relations in world politics*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 1–46.
- Biscop, S. and Andersson, J., eds., 2008. *The EU and the European security strategy: a global agenda for positive power*. Aldershot: Ashgate.
- Bodenheimer, S.J., 1967. The “political union” debate in Europe: a case study in intergovernmental diplomacy. *International organization*, 21 (1), 24–54.
- Brosig, M., 2010. Governance between international institutions: analysing interaction modes between the EU, the council of Europe and the OSCE. In: D. Galbreath and C. Gebhard, eds. *Cooperation or conflict? Problematizing organizational overlap in Europe*. London: Ashgate, 29–58.
- Brosig, M., 2017. Regime complexity and resource dependence theory in international peacekeeping. In: R. Biermann and J.A. Koops, eds. *The Palgrave handbook of inter-organizational relations in world politics*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 447–470.
- Brugger, P., Hasenclever, A., and Kasten, L., 2017. Trust among international organizations. In: R. Biermann and J.A. Koops, eds. *The Palgrave handbook of inter-organizational relations in world politics*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 407–426.
- Calleo, D.P., 2003. Transatlantic folly: NATO vs. the EU. *World policy journal*, 20 (3), 17–24.
- Clarke, M. and Cornish, P., 2002. The European defence project and the Prague summit. *International affairs*, 78 (4), 777–788.

- Clermont, K.M. and Eisenberg, T., 1995. Exorcising the evil of forum-shopping. *Cornell law review*, 8, 1507–1535.
- Costa, O., 2017. Assessing influence between international organizations. In: R. Biermann and J.A. Koops, eds. *Palgrave handbook of inter-organizational relations in world politics*. Basingstoke Palgrave Macmillan, 389–405.
- Costa, O., and Jørgensen, K.E., eds., 2012. *The influence of international institutions on the EU: when multilateralism hits Brussels*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Council of the European Union, 2003. *European security strategy: a more secure Europe in a better world*.
- Council of the European Union, 2016. *Joint declaration by the president of the European Council, the president of the European Commission and the secretary-general of the North Atlantic Treaty*
- Cropper, S., et al., eds., 2008. *The Oxford handbook of inter-organizational relations*. Oxford: Oxford University Press.
- Deutsch, K.W., et al., 1957. *Political community and the north Atlantic area: international organization in the light of historical experience*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Dijkstra, H., 2013. *Organizational ecology, institutional choice and the future of EU crisis management*. Paper presented at the workshop ‘CSDP Strategy: A Reality or Wishful Thinking’, University of Surrey, 1 February.
- DiMaggio, P.J. and Powell, W.W., 1983. The iron cage revisited: institutional isomorphism and collective rationality in organizational fields. *American sociological review*, 48 (2), 147–160.
- Drent, M., Hendriks, R., and Zandee, D., 2015. *New threats, new NATO and EU responses*. The Hague Clingendael.
- Drieskens, E. and Reykers, Y., 2017. The principal-agent model and inter-organizational relations. In: R. Biermann and J.A. Koops, eds. *The Palgrave handbook of inter-organizational relations in world politics*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 271–288.
- Drozdiak, W., 2015. *Why can’t and the EU just get along?* Brookings Institution.

- Duke, S., 2008. The future of EU-NATO relations: a case of mutual irrelevance through competition? *Journal of European integration*, 30 (1), 27–43.
- Duke, S. and Gebhard, C., 2017. The EU and NATO's dilemmas with Russia and prospects for deconfliction. *European security*, 26 (3), 379–397.
- Dursun-Ozkanca, O., 2016. Turkish soft balancing against the EU? An analysis of the prospects for improved transatlantic security relations. *Foreign policy analysis* [online].
- Dursun-Ozkanca, O. and Mazzucelli, C., 2011. Veto players inside and out: the future of EU-NATO security relations as explained in a comparative foreign policy analysis of French and Turkish grand strategies. Paper prepared for delivery at the 5th Annual Research Conference of the EU Centre of Excellence, 10–12 April, Dalhousie University.
- Egger, C., 2013. Being the best at winning the peace. NATO and EU rival development of a comprehensive approach to crisis management.
- Emerson, R.M., 1962. Power-dependence relations. *American sociological review*, 27 (1), 31–41.
- Enderlein, H., Wallti, S., and Zurn, M., 2010. *Handbook on multi-level governance*. Cheltenham: Edward Elgar.
- Etzioni, A., 1963. The epigenesis of political communities at the international level. *American journal of sociology*, 68 (4), 407–421.
- Galbreath, D. and Gebhard, C., eds. 2010. *Cooperation or conflict? Problematizing organizational overlap in Europe*. London: Ashgate.
- Gebhard, C. and Smith, S.J., 2015. The two faces of EU–NATO cooperation: counter-piracy operations off the Somali coast. *Cooperation and conflict*, 50 (1), 107–127.
- Græger, N., 2014. Security. EU-NATO relations: informal cooperation as a common lifestyle. In: A. Orsini, ed. *The long-term political action of the EU with(in) international organizations*. London: Ashgate, 157–180.
- Græger, N., 2016. European security as practice: EU–NATO communities of practice in the making? *European security*, 25 (4), 478–501.

- Græger, N., 2017. Grasping the everyday and extraordinary in EU-NATO relations: the added value of practice approaches. *European Security*, 26 (3), 340–358.
- Græger, N. and Haugevik, K., 2011. The EU's performance with and within NATO: assessing objectives, outcomes and organisational practices. *Journal of European integration*, 33 (6), 743–757.
- Hancock, M.D., 1972. Sweden, Scandinavia and the EEC. *International affairs*, 48 (3), 424–437.
- Hannan, M.T. and Freeman, J., 1977. The population ecology of organizations. *American journal of sociology*, 82 (5), 929–964.
- Harsch, M.F., 2015. *The power of dependence: NATO-UN cooperation in crisis management*. Oxford: Oxford University Press.
- Hatch, M.J., 1997. *Organization theory: modern, symbolic, and postmodern perspectives*. Oxford: Oxford University Press.
- Hawkins, D.G., et al., eds., 2006. *Delegation and agency in international organizations*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hofmann, S.C., 2009. Overlapping institutions in the realm of international security: the case of NATO and ESDP. *Perspectives on politics*, 7 (1), 45–52.
- Hofmann, S.C., 2011. Why institutional overlap matters: CSDP in the European security architecture. *Journal of common market studies*, 49 (1), 101–120.
- Hofmann, S. and Reynolds, C., 2007. Die EU-NATO Beziehungen: Zeit für Tauwetter. *SWP Aktuell*, 37, July. Berlin: Stiftung Wissenschaft und Politik.
- Hoffmann, S., Rosenthal, S., and Dann, J., 1991. Coping with the uncertainties of European security: an interview with Stanley Hoffmann. *Harvard international review*, 14 (1), 3–6.
- Hopia, H., 2013, *Breaking down the walls: improving EU-NATO relations*. Brussels: Center for European Studies.
- Howorth, J., 2003. ESDP and NATO: wedlock or deadlock? *Cooperation and conflict*, 38 (3), 235–254.
- Howorth, J., 2005. The Euro-Atlantic security dilemma: France, Britain and the ESDP. *Journal of transatlantic studies*, 3 (1), 39–54.

- Howorth, J., 2007. Security and defence policy in the European Union. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Howorth, J., 2013. The EU and NATO after Libya and Afghanistan: the future of Euro-U.S. Security cooperation. *Yale journal of international affairs*, 8 (1), 30–39.
- Howorth, J., 2017. Strategic autonomy and EU-NATO cooperation: squaring the circle. Security Policy Brief No. 85, May. Brussels: Egmont Institute.
- Howorth, J. and Keeler, J. eds., 2003. *Defending Europe: the EU, NATO and the quest for European autonomy*. London: Palgrave.
- Ilves, L., et al., 2016. European Union and NATO global cybersecurity challenges: a way forward. *PRISM Volume 6, No. 2*, July.
- Jönsson, C., 1986. Interorganization theory and international organization. *International studies quarterly*, 30 (1), 39–57.
- Jönsson, C., 1987. *International aviation and the politics of regime change*. London: Frances Pinter.
- Jönsson, C., 1993. *International organization and co-operation: an interorganizational perspective*. International social science journal, 138, 463–477.
- Jönsson, C., 2017. IR paradigms and inter-organizational theory: situating the research program within the discipline. In: R. Biermann and J.A. Koops, eds. *Palgrave handbook of inter-organizational relations in world politics*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 49–66.
- Jørgensen, K.E. ed., 2009. *The European Union and International Organisations*. London: Routledge.
- Juncos, A., 2007. *The institutionalisation of EU crisis management policies: the case of EUFOR Althea*. Paper presented at the EU Crisis Management Conference, Brussels, June.
- Kaiser, K., 1968. The interaction of regional subsystems: some preliminary notes on recurrent patterns and the role of superpowers. *World politics*, 21 (1), 84–107.

- Karns, M.P. and Mingst, K.A., 2010. *International organizations: the politics and processes of global governance*. Boulder, CO: Lynne Rienner.
- Kissack, R., 2010. *Pursuing effective multilateralism, international organisations and the politics of decisionmaking*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Koops, J., 2008. *Towards effective and integrative inter-organizationalism*. In: K. Brockmann, H.B. Hauck and S. Reigeluth, eds. *From conflict to regional stability: linking security and development*. Berlin: DGAP Forschungsbericht, 23–31.
- Koops, J.A., ed., 2009. *Military crisis management: the challenge of interorganizationalism, studia diplomatica*. Brussels: Egmont Institute.
- Koops J.A., 2011. *The European Union an integrative power: assessing the EU's effective multilateralism towards NATO and the United Nations*. Brussels: VUBPress.
- Koops, J.A., 2012. *NATO's influence on the evolution of the European Union as a security actor*. In: O. Costa and K.E. Jørgensen, eds. *The influence of international institutions on the EU: when multilateralism hits Brussels*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 155–185.
- Koops, J.A., 2013. *Inter-organizational approaches*. In: K.E. Jørgensen and K.V. Laatikainen, eds. *The Routledge handbook of Europe and multilateral institutions*. London: Routledge, 71–85.
- Koops, J.A., 2017. *Inter-organizationalism in International Relations: a multilevel framework of analysis*. In: R. Biermann and J.A. Koops, eds. *The Palgrave handbook of inter-organizational relations in world politics*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 189–216.
- Laatikainen, K.V. and Smith, K.E., eds., 2006. *The European Union at the United Nations: intersecting multilateralisms*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Lachmann, N., 2010. *NATO-CSDP-EU relations: sketching the map of a community of practice*. Working Paper 34, McGill University: Center for International Peace and Security Studies.
- Levine, S. and White, P.E., 1961. *Exchange as a conceptual framework for the study of interorganizational relationships*. *Administrative science quarterly*, 5 (4), 583–601.

- Lodgaard, S., 1992. Competing schemes for Europe: the CSCE, NATO and the European Union. *Security dialogue*, 23 (3), 57–68.
- Macaj, G. and Koops, J.A., 2012. Inconvenient multilateralism: the challenges of the EU as a player in the United Nations Human Rights Council. In: J. Wetzel, ed. *The EU as a global player in human rights*. London: Routledge, 71–86.
- Marks, G., 1996. An actor-centred approach to multi-level governance. *Regional and federal studies*, 6 (2), 20–38.
- Marks, G. and Hooghe, L., 2004. Contrasting visions of multi-level governance. In: I. Bache and M. Flinders, eds. *Multi-level governance*. Oxford: Oxford University Press, 15–30.
- Merchant, L.T., 1963. Evolving United States relations with the Atlantic community. *International organization*, 17 (3), 610–627.
- Missiroli, A., 2002. EU-NATO cooperation in crisis management: no Turkish delight for ESDP. *Security dialogue*, 33 (9), 9–26.
- NATO, 1996. Final Communiqué of the Ministerial Meeting of the North Atlantic Council in Berlin, 3 June.
- Ojanen, H., 2004. Inter-organisational relations as a factor shaping the EU's external identity. UPI
- Working Papers, 49. Helsinki: Finnish Institute of International Affairs.
- Ojanen, H., 2006. The EU and NATO: two competing models for a common defence policy. *Journal of common market studies*, 44 (1), 57–76.
- Ojanen, H. 2007. Inter-organisational relations: the new facet of European security policy. In: T. Forsberg, T. Kivimäki, and L. Laakso, eds. *Europe in context. Insights to the foreign policy of the EU*. Helsinki: Finnish International Studies Association, Publications N. 1, 105–119.
- Ojanen, H., 2011. The EU as a security actor: in and with the UN and NATO. In: D. Bourantonis and S. Blavoukos, eds. *The EU presence in international organisations*. Abingdon: Routledge, 61–77.
- Ojanen, H., 2017. Power in inter-organizational relations. In: R. Biermann and J.A. Koops, eds. *The Palgrave handbook of inter-organizational relations in world politics*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 365–388.

- Pawlak, P., 2017, Countering hybrid threats: EU-NATO cooperation. European Parliamentary Research Service Briefing, March. Brussels: European Parliament.
- Pernik, P., 2014. Improving cyber security: NATO and the EU. Tallinn: International Center for Defence Studies.
- Peters, I., 2004. The OSCE, NATO and the EU within the “network of interlocking European security institutions”: hierarchization, flexibilization, marginalization. In: IFSH, Institute for Peace Research and Security Policy at the University of Hamburg, ed., OSCE yearbook 2003. Baden-Baden: Nomos, 381–402.
- Pfeffer, J. and Salancik, G.R., 1978. The external control of organizations. A resource dependence perspective. New York: Harper and Row.
- Pfeffer, J. and Salancik, G.R., 2003. The external control of organizations. A resource dependence perspective. 2nd ed. Stanford, CA: Stanford University Press.
- Reichard, M., 2006. The EU-NATO relationship: a legal and political perspective. Aldershot: Ashgate.
- Reinalda, B. and Kille, K., 2017. The evolvement of international secretariats, executive heads and leadership in inter-organizational relations. In: R. Biermann and J.A. Koops, eds. The Palgrave handbook of inter-organizational relations in world politics. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 217–242.
- Reynolds, C., 2007. Governing security in the European Union: institutions as dynamics and obstacles. In: D. de Bievre and C. Neuhold, eds. Dynamics and obstacles of European governance. Cheltenham: Edward Elgar, 51–76.
- Ries, F., 2017. Population ecology: how the environment influences the evolution of organizations. In: R. Biermann and J.A. Koops, eds. The Palgrave handbook of inter-organizational relations in world politics. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 157–168.
- Ross, S.A., 1973. The economic theory of agency: the principal’s problem. The American economic review, 63 (2), 134–139.
- Schleich, C., 2014. NATO and EU in conflict regulation: interlocking institutions and division of labour. Journal of transatlantic studies, 12 (2), 182–205.

- Schleich, C., 2015. Inter-institutionelle Kooperation von EU und NATO: Ein Vergleich der Konfliktmanagementsituationen im Kosovo und in Afghanistan. Wiesbaden: VS-Verlag.
- Scott, W.R., ed., 1998. Organizations. Rational, natural, and open systems. 5th ed. Upper Saddle River, NJ: Pearson Prentice Hall.
- Shanks, C., Jacobson, H.K., and Kaplan, J.H., 1996. Inertia and change in the constellation of international governmental organizations, 1981–1992. *International organization*, 50 (4), 593–627.
- Simón, L., 2010. The EU-NATO conundrum in context: bringing the state back in. In: D. Galbreath and C. Gebhard, eds. *Cooperation or conflict? Problematizing organizational overlap in Europe*. London: Ashgate, 99–120.
- Simón, L., 2013. *Geopolitical change, grand strategy and European security: the EU-NATO conundrum in perspective*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Singer, J.D., 1961. The level-of-analysis problem in International Relations, world politics. *The international system: theoretical essays*, 14 (1), 77–92.
- Sloan, S.R., 1990. NATO's future in a New Europe: an American perspective. *International affairs*, 66 (3), 495–511.
- Sloan, S.R., 2002. *NATO, the European Union and the Atlantic community: the transatlantic bargain reconsidered*. Boulder, CO: Rowman & Littlefield.
- Stanley R Sloan, *Defense of the West: NATO, the European Union and the Transatlantic Bargain*, Manchester: Manchester University Press, 2016.
- Smith, S.J., 2011. EU-NATO cooperation: a case of institutional fatigue? *European security*, 20 (2), 243–264.
- Smith, S.J., 2014. *The European Union and NATO beyond berlin plus: the institutionalisation of informal cooperation*. PhD thesis, Loughborough University.
- Smithers, P., 1979. Towards greater coherence among inter-governmental organizations through governmental control. In: B. Andemicael, ed. *Regionalism and the United Nations*. Dobbs Ferry, NY: Oceana, 13–70.

- Snyder, J., 1990. Averting anarchy in the new Europe. *International security*, 14 (4), 5–41.
- Thompson, J.D., 1967. *Organizations in action*. New York: McGraw-Hill.
- Thomson, D., 1965. General de Gaulle and the Anglo-Saxons. *International affairs*, 41 (1), 11–21.
- Van Eekelen, W. 1991. The role of the WEU in European security. *Harvard international review*, 14, 7–8.
- Valasek, T., 2007. The roadmap to better EU-NATO relations. Briefing Note. London: Centre of European Reform.
- Varwick, J. and Koops, J., 2009. The European Union and NATO: ‘shrewd interorganizationalism’ in the making? In: K.E. Jørgensen, ed. *The European Union and international organizations*. London: Routledge, 101–130.
- Waltz, K., 1959. *Man, the state, and war*. New York: Columbia University Press.
- Wenger, E., 1998. *Communities of practice. Learning, meaning, and identity*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Whitman, R., 2004. NATO, the EU and ESDP: an emerging division of labour? *Contemporary security policy*, 25 (3), 430–451.
- Wolfers, A., 1963. Integration in the West: the conflict of perspectives. *International organization*, 17 (3), 753–770.
- Zielonka, J., 1991. Europe’s security: a great confusion. *International affairs*, 67 (1), 127–137.

